

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**ERGENLER İÇİN İNTERNETTE YABANCILARLA ETKİLEŞİM
ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI**

YAZAR

Kadem Gürkan AKYAZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Şenel ÇITAK

ORDU- 2023

TEZ KABUL SAYFASI

Kadem Gürkan AKYAZI tarafından hazırlanan “**Ergenler için İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Geliştirme Çalışması**” başlıklı bu çalışma, **22.06.2023** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Ömer KARAMAN
Ordu Üniversitesi / Eğitim Fakültesi İmza

Üye Doç. Dr. Fatih KOCA
Trabzon Üniversitesi / Eğitim Fakültesi İmza

Üye Dr. Öğr. Üyesi Şenel ÇITAK
Ordu Üniversitesi / Eğitim Fakültesi İmza

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Kadem Gürkan AKYAZI

ÖZET

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ERGENLER İÇİN İNTERNETTE YABANCILARLA ETKİLEŞİM ÖLÇEĞİ GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

KADEM GÜRKAN AKYAZI

İnternet üzerinden gerçekleştirilen ve bireye zarar verme potansiyeli barındıran davranışlar, riskli internet davranışları olarak değerlendirilmektedir. Riskli internet davranışlarından çevrim içi yabancılarla etkileşim, ergenler için yaygınlığı ve sonuçları açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının ve ilişkili faktörlerin araştırılması gerekli görülmektedir. Diğer taraftan, ilgili alan yazında bu tutumu belirlemeye yönelik ölçme aracının eksikliği dikkat çekmektedir. Araştırmanın temel amacı, ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir. Araştırma karma yöntem uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın örnekleme birinci (n=684) ve ikinci (n=1419) çalışma olmak üzere iki ana gruptan oluşmakta, gruplar kendi içerisinde AFA (birinci=384, ikinci=914) ve DFA (birinci=300, ikinci=505) olarak ikiye ayrılmaktadır. Araştırmanın verileri kişisel bilgi formu, Problemler İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen, Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği KF C ve Riskli İnternet Davranışları Anketi ile araştırma kapsamında geliştirilen İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizi SPSS 24.0 ve AMOS 20.0 paket programları ile gerçekleştirilmiştir. Geçerlik çalışmaları kapsamında AFA ve DFA, kapsam geçerliği, ölçüt bağımlı geçerlik; güvenirlik çalışmaları kapsamında ise test-tekrar test, Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı ve testi yarıya bölme tekniklerinden yararlanılmıştır. Alt amaçlar için tanımlayıcı istatistik, bağımsız t testi ve tek yönlü ANOVA teknikleri kullanılmıştır. AFA sonucunda toplam varyansın %48,65'ini açıklayan, 17 madde ve tek faktörden oluşan bir yapı ortaya çıkmış, bu yapı DFA ile sınılandığında uyum indekslerinin uygun olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2/sd=3,89$, GFI=,90, AGFI=,87, CFI=,92, RMSEA=,07 ve SRMR=,04). Ayrıca ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının bazı demografik değişkenlere göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçları İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği'nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ölçeğin özellikle risk grubundaki bireylerin tespit edilmesi, önleyici ve müdahale edici çalışmaların yapılması açısından uygulayıcılara kaynak olacağı düşünülmektedir. Ayrıca internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumla ilişkili faktörlerin incelenmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevrim içi etkileşim, Çevrim içi risk, Çevrim içi riskli davranışlar, Çevrim içi yabancı, Çevrim içi yabancılarla etkileşim, Ölçek geliştirme

ABSTRACT

GUIDANCE AND PSYCHOLOGICAL COUNSELING

DEVELOPMENT OF THE INTERACTION WITH STRANGERS ON THE INTERNET SCALE FOR ADOLESCENTS

KADEM GÜRKAN AKYAZI

Behaviors that are exhibited over the Internet and have the potential to harm individual are considered risky online behavior. Interaction with online strangers, one of these risky behaviors, is particularly important in terms of prevalence and consequences among adolescents. In this context, it is necessary to investigate adolescent attitudes towards communicating with strangers on the Internet and associated factors. On the other hand, the lack of a measurement instrument to evaluate this attitudes in the related literature draws attention. The primary purpose of this study is to develop a valid and reliable scale for measuring adolescents' attitudes towards having an online interaction with strangers. Mixed methods research design was used in the study. The research sample consisted of two main groups as the Study 1 (n=684) and the Study 2 (n=1419). Each group was divided into two subgroups, including EFA (Study 1=384, Study 2=914) and CFA (Study 1=300, Study 2=505). The research data was collected through personal information form, the Problematic Internet Use Scale-Adolescent, the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale Short Form C, the Risky Internet Behaviors Questionnaire, and Interaction with Strangers on the Internet Scale developed as part of the research. The data was analyzed using SPSS 24.0 and AMOS 20.0 package programs. EFA, CFA, content validity and criterion-related validity were utilized for the validity of the scale; test-retest, Cronbach's Alpha internal consistency coefficient and split-half methods for the reliability. Descriptive statistics, independent t test and one-way ANOVA test were used for subgoals. The EFA results revealed a structure consisting of 17 items and one factor that accounted for 48.65% of the total variance. When it was tested by CFA, fit indices were found to be appropriate ($\chi^2/sd=3.89$, GFI=.90, AGFI=.87, CFI=.92, RMSEA=.07 and SRMR=.04). In addition, this study indicates that adolescent attitudes towards interacting with strangers in an online setting differs depending on certain demographic variables. Results of the study demonstrate that Interaction with Strangers on the Internet Scale is a valid and reliable assessment tool. It is suggested that the scale can provide a basis for practitioners, particularly in terms of identifying individuals who are at risk and conducting prevention and intervention studies. Furthermore, investigating factors associated with the attitudes towards interaction with strangers on the internet will contribute to the literature.

Key Words : Online interaction, Online risk, Online risky behaviors, Online stranger, Interaction with online stranger, Scale development

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın ortaya çıkmasındaki katkılarından dolayı başta tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Şenel ÇITAK'a, tez jürimde bulunarak çalışmamın daha iyi hale gelmesi için değerli katkılarını sunan Doç. Dr. Ömer KARAMAN'a ve Doç. Dr. Fatih KOCA'ya (Trabzon Üniversitesi) en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimleriyle bana yol gösteren sayın hocalarım Doç. Dr. Şule BAŞTEMUR'a, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Alperen KURŞUNCU'ya ve tez sürecimde bana destek olan Dr. Öğr. Üyesi Cansu TOSUN'a (Trabzon Üniversitesi) teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini hissettiğim ve her zaman yanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

Kadem Gürkan AKYAZI

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar	ix
ŞEKİLLER	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç	4
1.2 Önem	4
1.3 Sayıtlar	6
1.4 Sınırlılıklar	6
1.5 Tanımlar	7
2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	8
2.1 Ergenler ve Çevrim İçi Riskler	8
2.2 Riskli İnternet Davranışları	13
2.2.1 Riskli İnternet Davranışlarının Sonuçları	16
2.2.2 Riskli İnternet Davranışlarına Dönük Risk Faktörleri.....	19
2.2.3 Riskli İnternet Davranışlarına Dönük Koruyucu Faktörler	20
2.3 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşim.....	22
2.3.1 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşimin Yaygınlığı.....	25
2.3.2 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşimin Sonuçları.....	28
2.3.3 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşim ile İlişkili Faktörler	31
3. YÖNTEM	37
3.1 Araştırmanın Modeli	37
3.2 Araştırma Grubu.....	38
3.2.1 Birinci Çalışmaya Ait Araştırma Grupları.....	38
3.2.2 İkinci Çalışmaya Ait Araştırma Grupları	40
3.3 Veri Toplama Araçları	42
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	43
3.3.2 Problemler İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)	43
3.3.3 Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C.....	43
3.3.4 Riskli İnternet Davranışları Anketi	44
3.4 İşlem Yolu	44
3.4.1 Verilerin Toplanması ve Analizi	44
4. BULGULAR	46
4.1 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Kapsam Geçerliliği	46
4.2 Birinci Çalışma.....	48
4.2.1 Birinci Çalışma için Geçerlik Analizleri	49
4.2.1.1 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Yapı Geçerliliği	49
4.2.1.1.1 Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)	49
4.2.1.1.2 Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA).....	50
4.2.1.2 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Ölçüt Bağıntılı Geçerlik	52
4.2.2 Birinci Çalışma için Güvenirlik Analizleri.....	53

4.3	İkinci Çalışma	53
4.3.1	İkinci Çalışma için Geçerlik Analizleri	54
4.3.1.1	İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Yapı Geçerliği	54
4.3.1.1.1	Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)	54
4.3.1.1.2	Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)	55
4.3.1.2	İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Ölçüt Bağıntılı Geçerlik	56
4.3.2	İkinci Çalışma için Güvenirlik Analizleri	57
4.4	Demografik Değişkenler ve İnternette Yabancılarla Etkileşime Dönük Tutum Arasındaki İlişkiler	57
5.	TARTIŞMA	60
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER	66
6.1	Sonuç	66
6.2	Öneriler	66
6.2.1	Araştırmacılara dönük öneriler	66
6.2.2	Uygulayıcılara ve politika yapıcılara dönük öneriler	67
KAYNAKLAR	68	
EKLER	87	
YASAL/ÖZEL İZİN BELGELERİ	92	
ÖZGEÇMİŞ	97	

TABLÖLAR

Sayfa

Tablo 3. 1 Birinci Çalışmaya Ait Araştırma Gruplarına İlişkin Bazı Tanımlayıcı Bilgiler	39
Tablo 3. 2 İkinci Çalışmaya Ait Araştırma Gruplarına İlişkin Bazı Tanımlayıcı Bilgiler	41
Tablo 4. 1 Kapsam Geçerliğine İlişkin Bulgular	47
Tablo 4. 2 Önerilen Maddeler için Kapsam Geçerliğine İlişkin Bulgular	48
Tablo 4. 3 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği AFA Sonuçları	49
Tablo 4. 4 Uyum İndekslerine Dair Ölçütler	50
Tablo 4. 5 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği ve PİKÖ-E Arasındaki İlişkiler ...	53
Tablo 4. 6 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Güvenirlilik Analizi Sonuçları	53
Tablo 4. 7 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği AFA Sonuçları	54
Tablo 4. 8 DFA Uyum İndeksleri Sonuçları	55
Tablo 4. 9 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği ve Paralel Formlar Arasındaki İlişkiler	56
Tablo 4. 10 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Güvenirlilik Analizi Sonuçları	57
Tablo 4. 11 İnternette Yabancılarla Etkileşim ile Cinsiyet ve Ebeveyn Birliktelik Durumu Arasındaki İlişkiler	58
Tablo 4. 12 İnternette Yabancılarla Etkileşim ile Yaş, Sınıf Düzeyi ve İnternette Geçirilen Süre Arasındaki İlişkiler	58

ŞEKİLLER

	<u>Sayfa</u>
Şekil 3. 1 Araştırma Sürecine İlişkin Basamaklar	38
Şekil 4. 1 İYEÖ'ye Yönelik Path Diyagramı ve Faktör Yükleri.....	52
Şekil 4. 2 İYEÖ'ye Yönelik Path Diyagramı ve Faktör Yükleri.....	56

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

η^2	: Eta-kare
χ^2	: Ki-kare

Kısaltmalar

BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
İYEÖ	: İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği
NSPCC	: National Society for the Prevention of Cruelty to Children
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development
PİKÖ-E	: Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
WHO	: World Health Organization
YISS	: Youth Internet Safety Survey

1. GİRİŞ

Günümüzde internete erişim olanaklarının artması ve internetin yaygınlaşması insan hayatını önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. Teknolojik gelişmeler ve internetin sağladığı imkânlarla birlikte çevrim içi olarak geçirilen süre de artmaktadır. Bu durum bireylerin çevrim içi risklere maruz kalmalarına zemin hazırlamaktadır (Livingstone vd., 2005; Livingstone vd., 2019; Mýlek vd., 2021; Staksrud vd., 2013). Çevrim içi riskler, internet kullanıcısının zarar görme olasılığını artıran kasıtlı ya da kasıtsız bir dizi deneyim olarak ifade edilmektedir (Staksrud ve Livingstone, 2009). Bu riskler tüm bireyler için söz konusu iken özellikle ergenlik dönemindeki bireyler için ayrı bir önem arz etmektedir (Hasebrink vd., 2009; Smahel vd., 2020). Ergenlerin internette karşılaştığı çevrim içi riskler birçok farklı şekilde kategorize edilmekle birlikte genel olarak uygunsuz içeriklere (cinsellik, pornografi, şiddet, ırkçılık vb.) maruz kalma, kişisel bilgilerin ele geçirilmesi, internette yabancılarla etkileşim, siber zorbalık ve ticari riskler (kişisel bilgilerin kötüye kullanılması, gizlilik ihlalleri, istenmeyen şirket, reklam vb. e-postaları) ile ilgili boyutları içermektedir (De Moor vd., 2008; Livingston ve Haddon, 2008; Livingstone ve Stoilova, 2021).

İnternet ortamında, bireye zarar verme potansiyeli barındıran davranışlar riskli internet davranışları olarak değerlendirilmektedir (Valcke vd., 2011). Bu davranışları sergileme noktasında her ne kadar küçük yaştaki çocuklar riskli grup olarak görülse ve çevrim içi olduklarında denetlenseler de yapılan çalışmalar asıl riskli grubun ergenler olduğunu ortaya koymaktadır (Dowdell, 2011; Smahel vd., 2020; Wolak vd., 2006). Örneğin, Wolak ve arkadaşları (2006) 13-17 yaş grubu ergenlerin, çevrim içi etkileşimler sonucunda %90 oranında mağduriyet yaşadıklarını ve daha küçük yaş gruplarına kıyasla daha fazla cinsel taciz ve isteğe maruz kaldıklarını belirlemişlerdir.

Ergenler arasında görülen riskli internet davranışları genel olarak, tanımadık kişiler ile iletişime geçme ve ilişki başlatma, çevrim içi tanışılan kişiyle yüz yüze görüşme, kişisel bilgilerin (e-posta, fotoğraf, soyad, okul adı, okul numarası, telefon numarası ve ev adresi) paylaşılması, uygunsuz internet içeriğine erişme, internette yer alan filtre ve yasaklamaların ihlali olarak değerlendirilmektedir (Dowdell vd., 2009; Dowdell, 2011; Mitchell vd., 2003). Ybarra ve arkadaşları (2007) da riskli internet davranışlarını kişisel bilgileri (yaş, telefon numarası, fotoğraf, okul adı vb.) yayınlama ve gönderme, tanımadık kişilerle çevrim içi etkileşimde bulunma, sosyal platformlardaki arkadaş listesinde

tanımamak kişilerin bulunması, internette birisine kaba ya da hoş olmayan yorumlar yapma, dosya paylaşım programlarından görüntüler indirme, 18 yaş altı için uygun olmayan (pornografi içeren) siteleri kasıtlı olarak ziyaret etme, kızgın olunan birini rahatsız etme veya utandırma için interneti kullanma ve internette tanışılan biriyle cinsellik hakkında konuşma olarak ele almaktadırlar. Tüm riskli internet davranışları önemli olmakla birlikte daha önce yüz yüze tanınmayan/bilinmeyen, ilk kez çevrim içi ortamda temas kurulan kişiler olarak tanımlanan çevrim içi yabancılarla (Dedkova, 2016) etkileşim ayrı bir başlık olarak ele alınmakta ve sonuçları bakımından önem arz etmektedir (Gökçearsan ve Seferoğlu, 2016; Koçtürk ve Yüksel, 2018; Livingstone vd., 2011).

İlgili alan yazın incelendiğinde, ergenlerin fiziki dünyada olduğu gibi sanal dünyada da gelişimsel özelliklerine uyumlu olarak hareket ettikleri değerlendirilmektedir (Borca vd., 2015; Valkenburg ve Peter, 2011). Bu bağlamda ergenlerin yeni arkadaşlık kurma ve yakın ilişkiler geliştirme gibi gelişimsel amaçlara paralel olarak çevrim içi etkinliklerde buldukları belirtilmektedir (Cernikova vd., 2018; Dedkova, 2015; Lyyra vd., 2022; Steijn, 2014). İnternette yabancılarla etkileşimin, ergenlerin psikososyal gelişim ihtiyaçları açısından yararlı olabileceği (Cernikova vd., 2018; Dedkova, 2015) değerlendirilmekle birlikte bu tür etkileşimler riskli internet davranışı olarak sınıflandırılmaktadır (Livingstone ve Stoilova, 2021; White vd., 2015).

Alan yazında çevrim içi yabancılarla etkileşim davranışının altında yatan sebepleri açıklamaya dönük farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan özellikle “zengin daha zengin olur-rich get richer” ve “sosyal telafi” hipotezlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Zengin daha zengin olur hipotezinde daha gelişmiş sosyal becerileri ve imkânları olan bireylerin, çevrim içi ortamlarda da benzer şekilde geniş bağlantılara sahip olduğu; sosyal telafi hipotezinde ise farklı sebeplerden dolayı (içe dönüklük kişilik özelliği, sosyal beceri eksikliği vb.) daha az tatmin edici sosyal ilişkilere sahip olan bireylerin bu durumu telafi edebilmek için çevrim içi alanlara yöneldikleri ve bu doğrultuda çevrim içi yabancılarla etkileşim kurma olasılıklarının daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Kraut vd., 2002).

Çevrim içi yabancılarla etkileşim kurma davranışının altında yatan sebeplerin yanı sıra bu davranışın ergenler arasındaki yaygınlığı da dikkat çekmektedir. Örneğin, Avrupa Çevrim İçi Çocuklar (EU Kids Online-EUKO) Projesi’nin 9-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin verilerini içeren 2020 raporunda; tanımamak kişilerle çevrim içi temas kurma

yaygınlığı %37, çevrim içi tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme yaygınlığı ise %16 olarak tespit edilmiştir (Smahel vd., 2020). Amerika’da 10-17 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerle yürütülen Gençlik İnternet Güvenliği Anketi 2 (Youth Internet Safety Survey-YISS 2) verileri de ergenlerin çevrim içi ortamlarda tanımadıkları kişiler ile yakın ilişkiler geliştirdiklerini ve yakın ilişki geliştiren ergenlerin %32 sinin yüz yüze görüşmeye gittiğini göstermektedir (Wolak vd., 2006). Liau ve arkadaşları (2005) ise çevrim içi ortamda tanıştıkları yabancılarla görüşmeye giden ergenlerin %22’sinin buluşmaya yalnız gittiğini, %27’sinin altıdan fazla kişiyle görüştüğünü ve %9’unun çevrim içi ortamda tanıştığı kişinin kendisini çocuk olarak tanıtmamasına rağmen görüşmeye gittiğinde bir yetişkinle karşı karşıya geldiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yapılan çalışmalar internette yabancılarla etkileşim kuran ergenlerin, yüz yüze buluşmalar sonucunda fiziksel ya da psikolojik olarak zarar görebildiklerini ortaya koymaktadır (Dowdell, 2011; Liau vd., 2005; Smahel vd., 2020). Örneğin Dowdell (2011), yüz yüze görüşmeye giden ergenlerin %10’unun cinsel tacize uğradığını belirlemiştir. Avrupa çapındaki diğer bir çalışma ise çevrim içi ortamda tanıştığı kişilerle yüz yüze görüşen çocukların ortalama olarak %14’ünün görüşme sonrası üzgün hissettiğini göstermektedir (Smahel vd., 2020). Çevrim içi ortamda tanışılan kişiyle kurulan ilişkinin riski sadece yüz yüze görüşme ile değerlendirilmemeli, böyle bir ilişkinin yaratacağı duygusal etkiler de göz önüne alınmalıdır (Dowdell, 2011). Örneğin, internette yabancılarla etkileşim kuran bireylerin olumsuz duygular ve rahatsızlık hissettiği bilinmektedir (Derzakarian, 2017; Koch, 2017; Lenhart, 2008).

İnternette yabancılarla etkileşim farklı düzeylerde (sözel olmayan etkileşim, temasın başlatılması, iletişim ve yüz yüze görüşme) ortaya çıkmakta (Cernikova vd., 2018) ve çeşitli demografik, bireysel ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir. İlgili alan yazındaki çalışmalar cinsiyet (Mýlek vd., 2021; Van den Heuvel vd., 2012), yaş (Lyyra vd., 2022; Smahel, 2020), risk algısı (Mýlek vd., 2021), heyecan arayışı (Mýlek vd., 2020), psikolojik zorluklara sahip olma (Ybarra vd., 2005) ve ebeveyn denetimi (Dedkova ve Mýlek, 2022; Symons vd., 2020) gibi pek çok değişkenin internette yabancılarla etkileşim ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurma davranışlarını etkileyen faktörlere genel olarak bakıldığında ise özellikle cinsiyetin (Dowdell, 2011; Lenhart, 2008; Livingstone vd., 2011; Lyyra vd., 2022), yaşın (Livingstone vd., 2011; Lyyra vd., 2022; Smahel vd., 2020; White vd., 2015), ebeveynlerle ilişkili faktörlerin (Dedkova ve Mýlek, 2022; El-Asam ve Katz, 2018;

Symons vd., 2020) ve internette geçirilen sürenin (Dodel vd., 2021; Mýlek vd., 2021) ön plana çıktığı görülmektedir. Doğurabileceği ciddi sonuçlar göz önüne alındığında ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının belirlenmesinin ve bu tutumla ilişkili değişkenlerin ele alınmasının önemli olduğu değerlendirilmektedir. Türkçe alan yazında spesifik olarak bu tutumu ölçmeye yönelik bir ölçme aracının eksikliği dikkat çekmektedir.

1.1 Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir.

Çalışmanın alt amaçları;

1. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının cinsiyete bağlı olarak değişip değişmediğini,
2. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının yaşa bağlı olarak değişip değişmediğini,
3. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının sınıf düzeyine bağlı olarak değişip değişmediğini,
4. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının ebeveyn birliktelik durumuna bağlı olarak değişip değişmediğini,
5. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının internette geçirilen süreye bağlı olarak değişip değişmediğini incelemektir.

1.2 Önem

Doğası gereği sanal ortamlar, gerçek dünyaya benzer ve farklı birtakım riskleri içerisinde barındırmaktadır. Özellikle internet kullanım amaçları, internette geçirilen süre, internette yapılan paylaşımlar ve iletişim ağı kullanıcılar için problem teşkil edebilmektedir. Ergenlerle yapılan çalışmalar internette yabancılarla kurulan etkileşimin de risk taşıdığını göstermektedir (Dowdell, 2011; El-Asam ve Katz, 2018; Liau vd., 2005). Diğer taraftan internette yabancılarla etkileşim türlerinden biri olan çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüşmek ise çocuk ve ergenlerin katıldığı en riskli çevrim içi etkinliklerden biridir (Hasebrink vd., 2009; Livingstone vd., 2011). Bu durumun küresel boyutta bir risk taşıdığı değerlendirilebilir (Smahel vd., 2020). Çevrim içi yabancılarla etkileşim,

özellikle cinsel ve fiziksel istismar korkusu (Dedkova, 2015) sebebiyle kamuoyu ve ebeveynler için önemli bir endişe kaynağıdır (Dedkova, 2015; Madden vd., 2012; Wolak vd., 2006). Diğer taraftan çalışmalar, ergenlerin çevrim içi yaşadıkları olumsuz durumları ebeveynlerine veya yetkili birimlere bildirme yaygınlığının oldukça düşük olduğunu ortaya koymaktadır (ECPAT International and UNICEF Office of Research – Innocenti, 2022; Elmalı, 2020). Ayrıca alan yazındaki çalışmalara göre ebeveynler, çocuklarının internette tanımadıkları kişiler ile iletişim kurmaları konusunda yüksek düzeyde bir endişeye sahipken (Lenhart vd., 2001; Madden vd., 2012) ergenler, bu konuda düşük düzeyde endişeye sahiptir (Dowdell, 2011; Lenhart vd., 2001; Liao vd., 2005; Smahel vd., 2020). Çalışmalar çevrim içi yabancılarla kurulan etkileşimlerin tecavüz, taciz gibi ciddi cinsel sonuçlara (Dedkova vd., 2014; Koçtürk ve Yüksel, 2018), kimlik hırsızlıkları ve dolandırıcılık mağduriyetlerine (Derzakarian, 2017; Yaman vd., 2017), kısa veya uzun vadeli psikolojik ve duygusal zararlara (Dedkova vd., 2014) yol açabileceğini göstermektedir. Bu sonuçlar ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmalarının içerdiği tehlikeleri ortaya koyucu niteliktedir.

İnternette yabancılarla etkileşimin sonuçları göz önüne alındığında ergenlerin bu davranışa dönük tutumlarını incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan, alan yazında ergenlerin internette yabancılarla etkileşimlerini inceleyen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum uygun bir ölçme aracının eksikliğinden kaynaklanabilir. Türkçe alan yazında internette riskli davranışları ölçmek amacıyla Riskli İnternet Davranışları Anketi (Eroğlu, 2011), Dijital Risk Alma Ölçeği (Aydın, 2023) ve Çevrimiçi Risk Alma Eğilimi Ölçeği (Çolak, 2019) yer almaktadır. 28 maddeden oluşan Riskli İnternet Davranışlar Anketi (Eroğlu, 2011), internette riskli davranışlar olarak kabul edilen davranışları değerlendirirken kişisel bilgileri paylaşmaktan kendine zarar vermeye özendirilen ya da belli bir grubu aşağılayıcı sitelere girmeye kadar geniş bir davranış skalasını barındırmaktadır. Ölçek yabancılarla etkileşim boyutunu da ele almakta fakat bu davranış kısıtlı madde ile ölçmeye çalışmaktadır. Diğer taraftan ölçek geliştirildiği döneme özgü olan ve günümüzde geçerliliğini kaybeden içeriklere dönük birtakım ifadeler (Emo, Emoblog, MSN vb.) içermektedir. Ayrıca ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. 12 maddeden oluşan Dijital Risk Alma Ölçeği (Aydın, 2023) de üniversite öğrencilerinin dijital risk alma düzeylerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, internette yabancılarla etkileşime dair “*Dijital ortamlarda tanıştığım insanlarla yüz yüze buluşurum.*” ve “*Dijital*

ortamlarda gerçekliğinden emin olmadığım ve/veya tanımadığım insanlardan gelen arkadaşlık isteklerini kabul ederim.” maddeleri yer almaktadır. Ölçeğin kapsamının daha geniş olmasının yanı sıra bu maddelerin çevrim içi yabancılarla etkileşiminin boyutlarını ölçmede kısıtlı kaldığı düşünülmektedir. Benzer şekilde, 19 maddeden oluşan Çevrimiçi Risk Alma Eğilimi Ölçeği'nin (Çolak, 2019) üniversite öğrencilerinin çevrim içi risk alma eğilimlerini sosyalleşme, ticari, kişisel bilgileri açma ve başkalarına zarar verme riskleri başlıkları altında ele aldığı ve yabancılarla etkileşime dair kısıtlı maddenin bulunduğu gözlenmektedir. Alan yazındaki bu ölçeklerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumları ölçmede yetersiz kalması ve üniversite öğrencilerine dönük olmaları sebebiyle özellikle risk grubunda görülen 13-17 yaş aralığındaki ergenlerin (Dowdell, 2011; White vd., 2015) internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemede kullanılamayacağı, dolayısıyla bu yaş aralığındaki bireyler için kapsamlı bir ölçme aracının geliştirilmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada ergenlerin internette sergiledikleri riskli davranışların başında görülen internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı kazandırılarak alan yazına katkı sağlandığı düşünülmektedir. Ayrıca geliştirilen bu ölçeğin, özellikle ergen gruplar ile çalışan alan uzmanlarına ve ortaöğretim kurumlarında çalışan okul psikolojik danışmanlarına risklerin tespiti, önleyici ve müdahaleye yönelik çalışmalar için kaynak niteliğinde olacağı değerlendirilmektedir.

1.3 Sayıtlar

1. Araştırmaya dâhil olan kişilerin veri toplama araçlarına içtenlikle cevap verdiği varsayılmaktadır.
2. Araştırma örnekleminin çalışma evrenini temsil ettiği varsayılmaktadır.

1.4 Sınırlılıklar

1. Araştırma örneklemini Ordu ilinde ortaöğretim düzeyinde eğitim öğretim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Ölçme araçlarından elde edilen veriler katılımcıların öz bildirimini ile sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Çevrim İçi Riskler: İnternet kullanıcısının zarar görme olasılığını artıran kasıtlı ya da kasıtsız bir dizi deneyim çevrim içi risk olarak ifade edilmektedir (Staksrud ve Livingstone, 2009).

Çevrim İçi Riskli Davranışlar: İnternet üzerinden gerçekleştirilen, bireye zarar verme potansiyeli barındıran davranışlar çevrim içi riskli davranışlar olarak değerlendirilmektedir (Valcke vd., 2011).

Çevrim İçi Yabancılar: Fiziki dünyada/gerçek hayatta tanımadan, ilk kez çevrim içi olarak etkileşime girilen kişiler çevrim içi yabancılar (online stranger) olarak ifade edilmektedir (Dedkova, 2016; White vd., 2015; Ybarra vd., 2007).

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Ergenler ve Çevrim İçi Riskler

Ergenlik dönemi çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş dönemidir. Bireysel farklılıklar, sosyal ve kültürel faktörler göz önüne alındığında ergenlik döneminin başlangıç yaşı farklılık gösterebilmektedir. Diğer taraftan, genel olarak 12 yaş civarında ergenlik döneminin özelliklerinin sergilenmeye başlandığı söylenebilir (Gander ve Gardiner, 2007). Ergenlik döneminde bireyler fizyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere farklı alanlarda gelişim ve değişim yaşarlar (Blakemore, 2019). Hızlı değişimlerin yaşandığı ergenlik dönemi bireylerin uyum sağlaması gereken karmaşık bir süreçtir.

İnternetin yaygınlaşması ile ergenler bu dönemdeki gelişim ihtiyaçlarını karşılamak için gerçek dünyaya paralel şekilde sanal ortamda da faaliyetlerde bulunurlar (Cernikova vd., 2018; Spies-Shapiro ve Margolin, 2014; Subrahmanyam ve Smahel, 2011; Valkenburg ve Peter, 2011). Bu araştırmada ele alınan konu ile paralel olarak ergenlik dönemindeki dikkat çeken diğer bir özellik ise ergenlerin risk alma ve riskli davranışta bulunma eğilimlerinin yüksek olmasıdır (Ciranka ve van den Bos, 2021; Crone ve van Duijvenvoorde, 2021; Edelson ve Reyna, 2023; Newman ve Newman, 2020). Dolayısıyla bu özellik paralelinde çevrim içi riskler için ergenlerin daha savunmasız bir grup olduğu düşünülebilir (White vd., 2015; Wolak vd., 2004)

Günümüzde, yaşamın hemen her alanında internet kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Gerçek hayatta hizmetten eğlenceye kadar yapılan birçok faaliyet sanal dünya aracılığıyla da gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin kamu hizmetleri, ticaret, bankacılık, eğitim, eğlence ve iletişim gibi alanlarda internetin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Çömlekçi ve Başol, 2019; Türkiye İstatistik Kurumu-TÜİK, 2022). İnternet pek çok açıdan insan hayatını kolaylaştırmakta, insanlara önemli fırsatlar sunmaktadır. Küresel bilgilere erişim, iletişim, içerik oluşturma, eğitim, kariyer gelişimi ve istihdam, deneyim paylaşımı, oyun-eğlence araçları, çeşitli bilgi ve tavsiyelere (kişisel, sağlık, cinsellik vb.) erişim ve sosyalleşme internetin sunduklarına örnek olarak verilebilir (Al-Shargabi ve Sabri, 2017; Hasebrink vd., 2009; Singhal, 1997; Stoilova vd., 2021). Bu durum göz

önüne alındığında internetin insanlar için giderek vazgeçilmez bir araç haline geldiği söylenebilir.

İnternetin insan hayatına katkıları oldukça fazladır. Diğer taraftan internet kullanımının yaygınlaşması riskleri de artırmaktadır (Livingstone vd., 2005; Messias vd., 2011; Staksrud vd., 2013). Çevrim içi riskler genel olarak, internet kullanıcısının zarar görme olasılığını artıran kasıtlı ya da kasıtsız bir dizi deneyim olarak ifade edilmektedir (Staksrud ve Livingstone, 2009). İlgili alan yazın incelendiğinde çevrim içi risklerle ilgili çeşitli sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Livingston ve Haddon (2008) tarafından çevrim içi riskler; yasa dışı ya da uygunsuz (şiddet/ırkçılık/nefret/cinsellik vb.) materyalleri barındıran içerik riskleri, iletişim riskleri (yabancılarla iletişim kurma ve siber zorbalık gibi), ticari riskler (yasa dışı kumar oynama, korsan yazılım, istenmeyen reklamlara maruz kalma gibi) ve gizlilik riskleri (özel bilgilerin paylaşımı ve gizli bilgilerin ele geçirilmesi gibi) olmak üzere dört kategoride sınıflandırılmaktadır. Benzer şekilde De Moor ve arkadaşları (2008) da interneti kullanırken ergenlerin karşılaştıkları riskleri; içerik riskleri (çıplaklık ve pornografi, şiddet ve ırkçılık, yasa dışı indirme, intihal, yanlış bilgi), iletişim riskleri (gizlilik riskleri, siber zorbalık, tehlikeli sohbet bağlantıları) ve ticari riskler (gizlilik riskleri, ticari sömürü ve istenmeyen mail-mesaj/spam) olarak kategorize etmektedir.

21 ülkeden 9-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin yer aldığı Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi'nde çevrim içi riskler gerçekleştiği bağlam ile çocuk ve ergenin rolüne paralel olarak kapsamlı bir modelde ele alınmaktadır (Hasebrink vd., 2009). Bu modelde; içerik, iletişim ve davranış/gerçekleştirme olmak üzere üç bağlam bulunmaktadır. İçerik bağlamı, bireyin alıcı bir rolde olup uygunsuz kitle iletişim içeriklerine maruz kaldığı; iletişim bağlamı, bireyin katılımcı/etkileşen rolde olduğu, akranlarla ya da diğer kişilerle riskli iletişimlerde bulunduğu ve davranış/gerçekleştirme bağlamı ise bireyin aktör rolünde olup riskli içerik sağlamak veya riskli iletişimde bulunmak için kendisinin harekete geçtiği durumları ifade etmektedir. Ayrıca bu modelde çocuk ve ergenlerin risk almasına sebep olan motivasyonlar (ticari ilgiler, saldırganlık, cinsellik ve değer/ideoloji) da belirtilmektedir (Hasebrink vd., 2009). Bu motivasyonlar çerçevesinde, çocuk ve ergenlerin yukarıda bahsedilen farklı rollerde (alıcı, katılımcı/etkileşen ve aktör) pek çok riske dâhil olabileceği ve fiziksel zarardan çeşitli psikolojik sorunlara kadar birçok olumsuz sonuç yaşayabileceği değerlendirilmektedir (Hasebrink vd., 2009). Örneğin cinsellik motivasyonu ile harekete geçen bir birey, alıcı rolü ile pornografik içeriğe maruz

kalabilirken (içerik bağlamı); katılımcı olarak tehlikeli kişilerle etkileşime girerek cinsel istismara uğrayabilir (iletişim bağlamı) ve aktör rolü ile pornografik içerik paylaşabilir (davranış/gerçekleştirme bağlamı) (Hasebrink vd., 2009).

Yukarıda görüldüğü gibi ilgili alan yazında benzer içerikleri barındıran çeşitli risk sınıflandırmaları yer almaktadır. Çevrim İçi Çocuklar: Araştırma ve Kanıt (CO:RE-Children Online: Research and Evidence) projesi raporunda ise önde gelen kuruluşların (United Nations International Children's Emergency Fund-UNICEF, The Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD vb.) sınıflandırmaları değerlendirilerek, çocuk ve ergenler için çevrim içi riskler güncel olarak içerik (content) riskleri, temas (contact) riskleri, davranış (conduct) riskleri ve sözleşme (contract) riskleri (4Cs) olarak kategorize edilmektedir (Livingstone ve Stoilova, 2021). Bu sınıflandırmaya göre içerik riskleri, potansiyel olarak zararlı içerik ile etkileşime girmeyi ve/veya bunlara maruz kalmayı (örneğin şiddet, pornografi içeriği vb.) ifade ederken; temas riskleri, zarar verme potansiyeline sahip iletişimleri (örneğin grooming vb.) belirtmekte; davranış riskleri, zarar verme potansiyeli barındıran davranışlara tanık olmayı, bunlara katılmayı ve/veya bunların kurbanı olmayı (örneğin, siber zorbalık vb.) içermektedir. Son olarak sözleşme riskleri ise potansiyel olarak zararlı bir sözleşmenin tarafı olmayı ve/veya sözleşme tarafından istismara uğramayı (örneğin, form doldurma vb. şekilde kişisel verilerin ele geçirilip kötüye kullanımı) ifade etmektedir (Livingstone ve Stoilova, 2021). Türkiye Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), internetin zararlarını ve risklerini yanlış ve/veya zararlı bilgiye erişim, siber zorbalık, sanal dolandırıcılık, kişisel bilgilerin paylaşımı ve kimlik hırsızlığı, zararlı yazılımlar, oltalama, pornografi/çocuk istismarı/fuhuş, yasa dışı kumar, internet bağımlılığı, sağlık sorunları (internette aşırı zaman geçirmeye bağlı olarak görülebilecek rahatsızlıklar), yabancılarla çevrim içi ve çevrimdışı iletişim, şiddet/nefret/ırkçılık faaliyetleri, silah ve madde kullanımı, telif hakları ihlali olarak belirtmektedir (BTK, 2019). Yaman ve arkadaşları (2017) tarafından okul psikolojik danışmanlarının/rehber öğretmenlerin gözlemledikleri çevrim içi risklerin incelendiği bir çalışmada ise çevrim içi risklerin; saldırganlık (siber zorbalık, tehdit, küçük düşürmek, taciz), cinsellik, uygunsuz iletişim (çevrim içi ve çevrimdışı iletişim), engelleme, kimlik hırsızlığı (sahte hesap oluşturma, fotoğraf alma, hesabı ele geçirme),

ticari ilgiler ve bağımlılık (internet, oyun ve bilgisayar bağımlılıkları) şeklinde kategorize edildiği görülmektedir.

Günümüzde internet kullanımı sırasında denetlenenler küçük yaştaki çocuklar olsa da aslında yüksek risk altındaki grubun 13-17 yaş arasındaki ergenler olduğu düşünülmektedir (Dowdell, 2011; White vd., 2015; Wolak vd., 2004). İlgili alan yazında 18 yaş altı bireylerle yürütülen çalışmalar, yaşça büyük ergenlerin risklere daha açık olduğunu ve risk deneyimleme oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Hasebrink vd., 2009; Livingstone vd., 2005; Smahel vd., 2020; UNICEF Office of Research–Innocenti, 2022). Örneğin, 9-16 yaş aralığındaki bireylerle gerçekleştirilen projede yaş arttıkça internetteki negatif deneyimlerin arttığı tespit edilmiştir (Smahel vd., 2020). Çocuk ve ergenlerin çevrim içi cinsel sömürü ve istismar yaşantılarına yönelik olarak yürütülen Disrupting Harm isimli projede ise 12-14 yaş arası ergenlere kıyasla 15-17 yaş aralığındaki ergenlerin daha fazla çevrim içi sömürü ve istismar deneyimledikleri ortaya koyulmaktadır. Bahsedilen rapora göre çevrim içi cinsel sömürü ve istismar sosyal medya, çevrim içi oyun ve direkt mesaj yolu ile gerçekleşmekte, çocuklar ortalama %1 ile %20 arasında en az bir kez çevrim içi cinsel sömürü ve istismara maruz kalmaktadır (UNICEF Office of Research–Innocenti, 2022).

Siber zorbalığa bakıldığında hem mağdur hem de zorba olma açısından siber zorbalığın oldukça yaygın bir çevrim içi risk olduğu gözlenmektedir. Örneğin, Vismara ve arkadaşları (2022), siber mağduriyet yaygınlığının %10 ile %60 arasında ve siber zorba olma yaygınlığının %6 ile %32 arasında değiştiğini belirtmektedir. Islam ve arkadaşları (2020) ise 12-17 yaş aralığındaki ergenlerde siber zorbalığa maruz kalma oranının %11,8 olduğunu ortaya koymaktadır. Siber zorbalık oranlarını tespit eden meta-analiz çalışmaları yaygınlığın farklılaştığını tespit etmektedir. Örneğin, Zhu ve arkadaşları (2021) çocuk ve ergenlerle siber zorbalığa yönelik gerçekleştirilen 63 çalışmayı incelediğinde, önemli bölgesel/kültürel farklılıklara bağlı olarak siber zorbalık mağduriyetinin %13,99 ile %57,5, siber zorba olmanın ise %6 ile %46,3 arasında yaygınlık gösterdiğini tespit etmiştir. Benzer şekilde Perwitasari ve Wuryaningsih (2022) de yedi farklı ülkeden 11-17 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen 10 çalışmayı incelemiş ve siber zorbalığın yaygınlığının %15,5 ile %71,6 arasında değiştiğini belirlemiştir.

Yaygınlığı ve sonuçları bakımından ergenlerin çevrim içi risklere maruz kalma olasılıklarını etkileyen faktörler önem kazanmaktadır. Bu faktörlerin genel olarak; bağımsız faktörler, aracı faktörler ve bağlamsal değişkenler olarak değerlendirildiği

görülmektedir (Hasebrink vd., 2009). Bağımsız faktörler yaş, cinsiyet ve ebeveyn eğitim durumu ya da yerleşim yeri gibi sosyo-ekonomik faktörleri içermektedir. Bağımsız faktörler; çocukların internet erişimini, çevrim içi kullanımlarını ve bu duruma dönük tutum ve becerilerini etkilemektedir. Bu faktörlerden tutum ve beceriler, demografik değişkenlerden etkilendiği ve çevrim içi fırsatları ve riskleri etkileyebildiği için aracı değişkenler olarak düşünülebilir. Ek olarak aracı değişkenler ebeveyn, öğretmen ve akranların davranışlarını da kapsamaktadır. Ebeveynler çocuklarının çevrim içi etkinliklerine aracılık ederek veya bunları düzenleyerek risk deneyimlerini etkilemektedirler. Ayrıca öğretmenlerin ve akranların bu deneyimler üzerinde daha fazla etkiye sahip oldukları düşünülmektedir. Bağlamsal faktörler ise medya ortamı, yönetmelikler, riskli internet kullanımına dönük kamu söylemleri, çocukluk, teknoloji ve eğitime yönelik genel tutum ve değerler ile eğitim sistemi değişkenlerini içermektedir (Hasebrink vd., 2009).

OECD (2023) çocuk ve ergenlerin internet ortamındaki risklere karşı duyarlılıklarının; savunmasızlık durumundan (çevrim dışı da risk deneyimine sahip olma), bireysel (heyecan arayışı, düşük benlik saygısı, psikolojik zorluklar vb.), sosyal (yetersiz akran ve ebeveyn desteği) ve dijital faktörlerden (dijital uygulamalar, siteler, beceriler vb.) etkilediğini belirtmektedir. Ayrıca OECD (2023) çevrim içi zorluklarla karşılaşıldığında olumlu bir şekilde uyum sağlama yeteneğine sahip olmayı ifade eden dijital sağlık kavramını ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda OECD'nin (2023) dijital sağlamlığı artırmaya yönelik ev, okul ve sistem tabanlı önerileri söz konusudur. Ebeveynlerin ve çocukların dijital becerilerinin artırılmasının, öğretmenlere dijital riskler ve beceriler konusunda eğitimler verilmesinin, çevrim içi güvenliğe katkıda bulunacak internet site ve uygulamalarının yaygınlaştırılmasının dijital sağlamlığı artırmada etkili olacağı düşünülmektedir (OECD, 2023). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization-WHO) tarafından yayınlanan ve çocuklara yönelik çevrim içi şiddete karşı önlemleri içeren raporda, çocuk ve ergenler arasındaki akran etkileşimini teşvik eden ve ebeveyn katılımını sağlayan, çoklu oturumlu okul temelli eğitim programlarının uygulanması tavsiye edilmektedir. Raporda çevrim içi tehlikeler ile çevrim dışı önleme programlarının bütüncül bir yaklaşım ile ele alınması önemli görülmekte, bu doğrultuda eğitim programlarında özellikle problem çözme, atılganlık, empati, duygu yönetimi, öz

yeterlilik, çatışma çözme, yardım arama ve tanık/izleyici hareketliliğini içeren beceri eğitimi ile ilgili içeriklere ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir (WHO, 2022).

Alan yazındaki çalışmalar, gerçek hayatta savunmasız olmanın ergeni çevrim içi ortamda da savunmasız bıraktığını ortaya koymaktadır (El-Asam ve Katz, 2018; Noll vd., 2013; Stoilova vd., 2021). Örneğin, Noll ve arkadaşları (2013) 14-17 yaş aralığındaki kız ergenlerle yürüttükleri çalışmada kötü muamele (fiziksel ihmal, fiziksel/cinsel istismar) deneyimlemiş kız ergenlerin, deneyimlememiş kız ergenlere kıyasla internette daha fazla cinsel içeriğe maruz kaldığını, ayrıca yüksek riskli sosyal medya profilleri (geniş kişisel bilgi paylaşımı, müstehcen/kışkırtıcı içerik, sigara alkol veya madde kullanımına dönük imalı/atıflı içerikler vb.) oluşturma ve çevrim içi cinsel istek alma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Paralel olarak Lavis ve Winter (2020), 10-24 yaş aralığında olan ve sosyal medyada kendine zarar vermeye yönelik içerik arayan bireylerin, daha öncesinde çevrim dışı hayatlarında kendine zarar verme girişiminde bulunma ve ruh sağlığı sorunlarından muzdarip olma olasılıklarının yüksek olduğunu belirtmektedir.

Tüm bu sonuçlar göz önüne alındığında ergenlik çağındaki bireylerin internet ortamındaki deneyimlerinin oldukça riskli olabileceği değerlendirilmektedir. Ergenlerin internette karşı karşıya kaldıkları risklerin yanı sıra sergiledikleri bazı davranışların da risk barındırdığı bilinmekte ve bu tür davranışlar riskli internet davranışları olarak değerlendirilmektedir. Bu bölümde sırasıyla riskli internet davranışları, riskli internet davranışlarının sonuçları, riskli internet davranışlarına dönük risk faktörleri ve koruyucu faktörler, çevrim içi yabancılarla etkileşim, çevrim içi yabancılarla etkileşimin yaygınlığı ve sonuçları, çevrim içi yabancılarla etkileşim ile ilişkili faktörler ele alınmaktadır.

2.2 Riskli İnternet Davranışları

İnternette gerçekleştirilen, bireye zarar verme potansiyeli barındıran davranışlar riskli internet davranışları olarak değerlendirilmektedir (Valcke vd., 2011). Gelişim dönemi özellikleri dikkate alındığında, ergenlik dönemindeki bireylerin risk alma ve problemli davranışta bulunma eğilimlerinin yüksek olduğu görülmekte (Blakemore, 2019; Ciranka ve van den Bos, 2021; Crone ve van Duijvenvoorde, 2021; Duell ve Steinberg, 2019; Edelson ve Reyna, 2023; Newman ve Newman, 2020; Strang vd., 2013) paralel olarak internette de riskli davranışlar göstermeye eğilimli oldukları ve birçok riskli davranışı deneyimledikleri bilinmektedir (Berson vd., 2002; Dowdell, 2011; Hasebrink vd., 2009;

Kierkegaard, 2008; Smahel vd., 2020; White vd., 2015). Örneğin, White ve arkadaşları (2015) tarafından yürütülen çalışmada 18-24 yaş aralığındaki bireylere kıyasla 13-17 yaş aralığındaki bireylerin çevrim içi risk almaya yönelik eğilimlerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Wolak ve arkadaşları (2004) ise adli birimlere bildiren cinsel suç vakalarını inceledikleri çalışmada, 18 yaş altı çocukların internette başlayan etkileşimler sonucunda mağdur/kurban olduğu 129 vakadan %99'unun 13-17 yaş arası ergenlerden oluştuğunu ortaya koymaktadır. Paralel olarak, Çocuk İzlem Merkezi'ne bildirilen çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarının incelendiği diğer bir çalışmada ise istismarcısı ile internette görüşen çocukların yaş ortalamasının 15,61 olduğu tespit edilmiştir (Koçtürk ve Yüksel, 2018). Risk alma eğilimleri ve riskli davranışlarının sonuçları göz önüne alındığında ergenlerin riskli internet davranışlarının incelenmesi önemli görülmektedir. Alan yazında kişisel bilgileri paylaşmak, pornografik materyal almak-göndermek, porno siteleri ziyaret etmek, şiddet barındıran içeriklere erişmek, ırkçılık ve nefret içerikli siteleri ziyaret etmek, uygunsuz ve zarar verici içeriklere ulaşmak, tanımadık kişilerle internette iletişim kurmak, internette tanışılan kişilerle yüz yüze görüşmek ergenler arasında görülen riskli internet davranışları olarak değerlendirilmektedir (Liau vd., 2005; Livingstone vd., 2005; Livingstone ve Helsper, 2008; Mitchell vd., 2003; Smahel vd., 2020).

Ergenlerin sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında kendini açmanın önemli bir rol oynadığı bilinmektedir (Blakemore ve Mills, 2014; Towner vd., 2022). İnternetin sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmesiyle, çevrim içi ortamlarda ergenlerin kendini açma davranışlarını sergiledikleri alanlar haline gelmiştir (Jordán-Conde vd., 2014; Towner vd., 2022; Valkenburg ve Peter, 2011). Çevrim içi kendini açma, geleneksel kendini açma davranışına kıyasla sözel olmayan iletişimi de kapsayan, çevrim içi ortamda kişinin gönüllü olarak kişisel bilgilerini paylaşma (fotoğraf, favori bağlantılar vb.) ve kendini ifade etme süreci olarak tanımlanmaktadır (Kim ve Dindia, 2011). Ergenlerin sosyal gelişim ihtiyaçları açısından çevrim içi kendini açmanın faydalı olabileceği değerlendirilmekle birlikte (Bonetti vd., 2010; Pujazon-Zazik ve Park, 2010; Valkenburg ve Peter, 2011), çevrim içi kendini açma ergenler arasında yaygın bir riskli davranış olarak görülmektedir (Paluckaitė ve Žardeckaitė-Matulaitienė, 2017; Paluckaitė ve Žardeckaitė-Matulaitienė, 2021). Çevrim içi kendini açma davranışlarının genel olarak sözel (kişisel bilgilerini verme, şahsi düşünce ve fikirlerini paylaşma, ilişkiler geliştirme) ve sözel olmayan (fotoğraf ve video paylaşma) olmak üzere iki başlık altında ele alındığı

görülmektedir (Greene vd., 2006; Kim ve Dindia, 2011; Paluckaitė ve Žardeckaitė-Matulaitienė, 2017). Ergenlerin internet yoluyla dâhil olduğu diğer bir riskli davranış ise siber nefret söylemleridir (Wachs vd., 2022a; Wachs vd., 2022b; Wachs vd., 2023). Siber nefret söylemleri, belirli bir gruba yönelik olarak yorum, resim ya da videolar aracılığıyla tehdit ve hakaretleri içererek veya nefret ve şiddeti kışkırtmayı amaçlayarak ortaya çıkabilmektedir (Wachs vd., 2022a). Ergenlerin nefret söylemlerine farklı rollerde (tanık olma, gerçekleştirme vb.) dâhil olma konusunda özellikle riskli bir grup olduğu belirtilmektedir (Wachs vd., 2022b).

İlgili alan yazın incelendiğinde riskli internet davranışlarının yaygınlığı ile ilgili çeşitli araştırmalara rastlanmaktadır. Örneğin, 9-19 yaş aralığındaki bireylerle yürütülen bir projede çocuk ve ergenlerin çevrim içi risk deneyimleme ve riskli internet davranışları sergileme yaygınlıkları; kişisel bilgileri paylaşma %70, pornografi reklamı ile karşılaşma %38, yanlışlıkla pornografik içeriğe erişim %36, anlık mesajlaşma veya mail yoluyla istenmeyen pornografik içerik alma %25, tesadüfen şiddet %22 ve ırkçılık %9 içeriklerine erişim, pornografi içeren anlık mesaj veya mail alma %25, porno sitesi ziyaret etme %10, tanıdığı birine pornografik resimler gönderme %9, internette tanıştığı birine pornografik resim gönderme %2, şiddet %12 ve ırkçılık %2 içeren siteleri ziyaret etme, internette tanımadığı kişiler ile iletişim kurma %33 ve internette tanıştığı biri ile yüz yüze görüşme %8 olarak belirtilmektedir (Livingstone vd., 2005). Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi'nin 2020 ve 2011 (Livingstone vd., 2011) yılı raporları kıyaslandığında çocukların internetteki olumsuz deneyimlerinde önemli oranda bir artış olduğu ortaya koyulmuştur (Shamel vd., 2020). Berson ve arkadaşları (2002) tarafından gerçekleştirilen ve 12-18 yaş aralığındaki 10800 kız ergenin yer aldığı bir diğer çalışma katılımcıların %60'ının bir form/anket doldurma aracılığıyla kişisel bilgilerini (telefon numarası, okul adı vb.) paylaştığını, %45'inin çevrim içi konuştuğu kişilerden kişisel bilgilerini aldığını, %61'inin çevrim içi olarak birinden fotoğraf aldığını, %23'ünün internette tanıştığı birine fotoğraflarını gönderdiğini, %15'inin müstehcen veya tehdit içeren mail aldığını, %3'ünün tehdit edici veya müstehcen içeriğe sahip bir iletişim başlattığını, %14'ünün ise internette tanıştığı biri ile yüz yüze görüştüğünü ortaya koymaktadır. Diğer bir çalışmada ise Livingstone ve Helsper (2008) 12-17 yaş aralığındaki ergenlerin %72'sinin bir anket/form doldurma yolu ile kişisel bilgilerini paylaştığını, %36'sının tanımadığı kişiler ile internette iletişim kurduğunu, %9'unun internette tanıştığı biri ile yüz yüze görüştüğünü tespit etmiştir.

Çevrim içi risklerin yaygınlıkları ülkeden ülkeye değişmekle birlikte Avrupa’da en yaygın çevrim içi risklerin sırasıyla kişisel bilgilerin paylaşılması, pornografiye erişme, şiddet veya nefret dolu içeriklere maruz kalma, zorbalık/taciz ve istenmeyen cinsel yorumlar olduğu belirtilmektedir (Hasebrink vd., 2009). Castellanos ve arkadaşları (2023) tarafından ergenlerin son 12 aylık dönemde nefret söylemine dâhil olma (şahit, fail/gerçekleştirilen, mağdur) durumlarına yönelik olarak Almanya ve İsviçre’de gerçekleştirilen bir çalışmada ise katılımcıların %65’i çevrim içi nefret söylemine şahit olduğunu, %13’ü nefret söyleminin faili/gerçekleştirileni olduğunu ve %20’si ise nefret söylemi mağduru olduğunu belirtmiştir. Gökçearsan ve Seferoğlu (2016) tarafından Türkiye’de gerçekleştirilen ve ortaokulda öğrenim gören bireylerin riskli internet davranışlarının incelendiği bir çalışmada, en sık sergilenen riskli internet davranışlarının sırasıyla; kişisel fotoğraflarını sosyal paylaşım sitelerinde paylaşma, yasa dışı materyaller indirme, tanımadığı kişilere buluşma teklif etme ve kişisel sayfalara erişimi sağlayan kullanıcı bilgilerinin başkasıyla paylaşılması olduğu belirlenmiştir.

Ergenlerin riskli internet davranışları incelendiğinde yaygınlığı ve sonuçları açısından bu davranışların önem arz ettiği gözlenmektedir. Kısa ve uzun vadede ergenlerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde ciddi olumsuz etkileri olabilecek bu davranışların incelenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir. Aşağıdaki bölümde riskli internet davranışları ile ilişkili başlıklar sunulmuştur.

2.2.1 Riskli İnternet Davranışlarının Sonuçları

Riskli internet davranışları yaygınlıklarının yanı sıra sonuçları itibariyle de önem arz etmektedir. Sergilenen bu davranışlar sonucunda bireyler çevrim içi ve çevrim dışı olumsuz deneyimlere sahip olabilmektedirler. Bu olumsuz deneyimler sonucunda ise bireyler güvenlik problemleri, yasal sorunlar, tehdit edilme, yoğun olumsuz duygular ve durumlar gibi birçok sorun yaşayabilmektedir (Wolak ve Finkelhor, 2016).

Çevrim içi olumsuz deneyimlerin genel olarak çevrim içi saldırganlık ve siber zorbalık, zarar verme potansiyeline sahip içeriğe erişim, verilerin kötüye kullanılması, cinsel içerikli mesajlaşma (sexting), cinsel içeriğe erişim ve insanlarla çevrim içi tanışma olduğu belirtilmektedir (Shamel vd., 2020). Benzer şekilde Türkiye’de okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik servislerine çevrim içi risklere ilişkin olumsuz yaşantılarıyla başvuran öğrencilerin yaygın olarak saldırganlık (siber zorbalık, tehdit etme vb.) ve cinsellik (uygunsuz iletişim) temalarında yardım talep ettikleri tespit edilmiştir (Yaman

vd., 2017). OECD'ye (2023) göre tüm bu riskler bireylere zarar verme potansiyeli barındırmakla birlikte siber zorbalık, cinsellik içeren riskler (cinsel içerikli mesajlaşma, izinsiz çıplaklık içeren fotoğraf yayımlama) ile güvenlik ve gizlilik riskleri yüksek önceliğe sahip riskler olarak belirtilmektedir.

Siber zorbalığa giden süreçteki mekanizmaların çoğu geleneksel zorbalıktaki mekanizmalara benzerlik gösterse de (OECD, 2023), siber zorbalık geleneksel zorbalığa kıyasla zamandan, fiziksel mekândan bağımsız olarak yapılabilmesi, daha geniş bir kitle tarafından görünür olması gibi yönleriyle daha kolay ve daha zarar verici olarak değerlendirilmektedir (Sırakaya ve Seferoğlu, 2018). Paralel olarak Waasdorp ve Bradshaw (2015) geleneksel zorbalık mağdurları ile kıyaslandığında siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin daha fazla içe yönelim (depresif, kaygılı, gergin hissetme, kötü bir şeyler olacağından endişelenme vb.) ve dışa yönelim (birini vurmakla veya zarar vermekle tehdit etme, öfke kontrolünde zorlanma, düşünmeden hareket etme ve kolay sinirlenme vb.) belirtileri bildirdiklerini tespit etmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan bireyler psikolojik, fizyolojik ve davranışsal açıdan olumsuz sonuçlar yaşayabilirler (Hinduja ve Patchin, 2007; Hinduja ve Patchin, 2008; Peker, 2015; Shariff, 2008). Örneğin, yapılan çalışmalar siber zorbalığın ve siber mağduriyetin olumsuz duygular ve ruh sağlığı sorunları ile ilişkili olduğunu (Aoyama, 2010; Peker, 2015; Ybarra, 2004), kendilerine zarar verme (Litwiller ve Brausch, 2013) ve diğer riskli davranışları (Hinduja ve Patchin, 2007; Hinduja ve Patchin, 2008; Litwiller ve Brausch, 2013) sergileme eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Bottino ve arkadaşları (2015) tarafından siber zorbalığın 10-17 yaş aralığındaki ergenlerin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini değerlendirmeye yönelik olarak gerçekleştirilen meta-analiz çalışması, siber zorbalığın duygusal stres, sosyal kaygı, madde kullanımı, depresif belirtiler, intihar düşüncesi ve intihar girişimleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer bir çalışmada ise Nikolaou (2017) siber zorbalığın ergenlerin intihar düşüncelerini %14,5, intihar girişimlerini ise %8,7 oranında arttırdığını ortaya koymaktadır. Paralel olarak Islam ve arkadaşları (2020) tarafından 12-17 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen çalışmada hem geleneksel zorbalık hem de siber zorbalık ile majör depresif bozukluk, kendine zarar verme ve intihar eğilimi arasında güçlü bir ilişki olduğu belirtilmekle birlikte, herhangi bir zorbalık deneyimlemeyenlere kıyasla siber zorbalık mağduru olan ergenlerin majör depresif bozukluk geliştirme olasılıklarınının 2,01 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, COVID-19 döneminde 11-17 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen ve

siber zorbalığın ruh sağlığı ile intihar riski üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan bir meta-analiz çalışmasında 10 makale değerlendirilmiş; siber zorbalığın, depresif belirtilerin ve diğer ruh sağlığı bozukluklarının gelişmesine yol açtığı, intihar dūřuncesi ve girişimleri için önemli bir risk faktörü olduğu ortaya koyulmuştur (Perwitasari ve Wuryaningsih, 2022). Wachs ve arkadaşları (2022a) da çevrim içi nefret söylemi mağduru olmanın ergenlerde depresif belirtileri artırdığını ortaya koymaktadır. Bunların yanı sıra, sanal ortamlarda maruz kalınan diğer içerikler de bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Örneđin son zamanlarda sonuçları ile sıklıkla gündeme gelen Mavi Balina ve Momo gibi oyunlar çocukların ve ergenlerin kendine zarar vermelerine hatta intihar etmelerine sebep olmaktadır (Yeřilay, 2020; Lupariello vd., 2019; Mukhra vd., 2019). Diđer taraftan şiddet içerikli çevrim içi oyunlar da bireylerin saldırgan davranışlar sergilemesine ve çevrelerindeki bireylere zarar vermelerine sebep olabilir (Yeřilay, 2020; Zhang vd., 2021). Örneđin, Zhang ve arkadaşları (2021) yürüttükleri çalışmada şiddet içeren video oyunlarına kısa bir süre maruz kalmanın bile ocuk ve ergenlerin agresif dūřnce ve davranışlarını artırdığını ortaya koymaktadır. Lrida-Ayala ve arkadaşlarının (2023) 17 araştırmayı inceledikleri çalışmada ise aşırı video oyun oynamanın ocuk ve ergenlerde teknoloji bağımlılığına, uyku bozukluklarına ve dūřk okul başarisına sebep olduğu, ayrıca sosyal ilişkileri ve duygusal zek gelişimini olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Bireylerin kişisel ve özel bilgilerinin ele geçirilmesi ve ifřa edilmesi başka bir olumsuz sonuç olarak değerlendirilmektedir. Bu durum bireylerin maddi zarara uğramalarına ya da psikolojik problemlere neden olabilmektedir. Riskli internet davranışlarından kendini açma, müstehcen fotoğraflar veya hassas kişisel bilgileri paylaşma, çevrim içi yabancılarla iletişim kurma vb. davranışlar şeklinde ortaya çıkmaktadır (Kim ve Dindia, 2011). Bu durum da ergenleri internetteki kötü niyetli kişiler için kolay bir hedef haline getirerek ergenlerin kimlik hırsızlığı, çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüşme ve siber zorbalık gibi maddi zararlar ya da etkileşim sorunları ile karşılaşmalarına neden olabilmektedir (Paluckait ve Žardeckait-Matulaitien, 2017).

Riskli internet davranışları ele alındığında, cinsellikle ilgili sonuçlara yol açabilecek davranışların başlıca endişe kaynağı olduğu değerlendirilmektedir (Dedkova, 2015; Mitchell vd., 2008). İnternet ortamında bireylere yönelik olarak gerçekleşen cinsel eylemlerde (ocuk pornografisi, grooming vb.) ilgi ve sevgiye yönelik eğilimleri, merakları ve macera arayışları sebebiyle özellikle ergenler daha savunmasız bir grup

olarak görülmektedirler (Kierkegaard, 2008). Yapılan çalışmalar kişisel bilgilerini paylaşan ergenlerin çevrim içi cinsel tacize maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Ybarra vd., 2007). Valkenburg ve Peter (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ergenlerin riskli çevrim içi kendini açma davranışlarının çevrim içi cinsel talep, cinsel içerikli mesajlaşma, siber zorbalık, çevrim içi taciz ve internet bağımlılığı ile sonuçlanabileceği belirtilmektedir. Ayrıca, ergenlerin çevrim içi ortamda tanımadıkları kişilerle iletişime geçmelerinin de cinsel istismara maruz kalmaları açısından oldukça riskli olduğu bilinmektedir (Kierkegaard, 2008; Koçtürk ve Yüksel, 2018; Mitchell vd., 2008; Wolak vd., 2006). Bu konu “Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşiminin Sonuçları” başlığı altında detaylı olarak sunulmuştur.

2.2.2 Riskli İnternet Davranışlarına Dönük Risk Faktörleri

Bireylerin internet ortamındaki davranışlarını olumsuz yönde etkileyen faktörler söz konusudur. Riskli internet davranışlarına bakıldığında, çalışmalar yaş (Burén ve Lunde, 2018; Livingstone vd., 2005), cinsiyet (Livingstone vd., 2005; Sasson ve Mesch, 2014, 2016), sosyo-ekonomik düzey (Hasebrink vd., 2009), internette geçirilen süre (Berson vd., 2002; Hasebrink vd., 2011), sosyal destek (Ponte vd., 2021) ve akranların benzer davranışlarda bulunduğu algısı (Baumgartner vd., 2010) gibi faktörlerin riskli internet davranışları ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca riskli bir internet davranışının sergilenmesinin diğer riskli internet davranışlarının yapılma olasılığını arttırdığı da bilinmektedir (Burén ve Lunde, 2018; Livingstone vd., 2005; Stoilova vd., 2021). Örneğin, ergenler arasında çevrim içi risk alma arttıkça, internette tanımadıkları kişilere/romantik partnerlere/akranlara/ çevrim içi arkadaşlara cinsel içerikli mesajlar gönderme olasılığı da artmaktadır (Burén ve Lunde, 2018). Paralel olarak Dowdell (2011) internette tanımadık kişilerle iletişim kuran çocuk ve ergenlerin ilave riskli internet davranışlarına katılma olasılıklarının iletişim kurmayanlara kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmektedir.

İlgili alan yazın incelendiğinde, riskli internet davranışlarının sergilenmesinde cinsiyet farklılıklarının ön plana çıktığı görülmektedir. Sasson ve Mesch (2016) tarafından 10-18 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerle yürütülen çalışma, erkeklerin kızlardan daha fazla riskli internet davranışları sergilediklerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda erkeklerin riskli internet davranışlarına katılmalarının akranlarının bu davranışlara yönelik özel normları, algıladıkları davranış kontrolü ve algıladıkları ebeveyn normları ile ilişkili olduğu; kızların bu davranışlarının sadece riskli internet davranışlarına yönelik

algıladıkları ebeveyn normları ile ilişkili olduğu, akran normları ile ilişkisi olmadığı belirlenmiştir (Sasson ve Mesch, 2016). Yapılan diğer bir çalışmada da erkek ergenlerin riskli davranışları (şiddet ve saldırganlık içeriği arama, kişisel bilgilerini paylaşma, pornografiye erişim ve bağlantıyı paylaşma, çevrim içi tanıştıkları ile yüz yüze görüşme) sergilemelerinin daha olası olduğu belirlenmiştir (Hasebrink vd., 2009). Benzer şekilde Elmalı (2020) ile Ünver ve Koç (2017) tarafından ergenlerle gerçekleştirilen çalışmalarda, internet kullanımı sırasında erkek ergenlerin kız ergenlere göre daha fazla risk aldığı belirlenmiştir. Castellanos ve arkadaşları (2023) ise çevrim içi nefret söylemlerine yönelik olarak kızların daha fazla mağdur, erkeklerin ise gerçekleştiren/fail olma rolüyle siber nefrete dâhil olduğunu ortaya koymaktadır.

Cinsiyetin yanı sıra internette uzun süre vakit geçirmenin (Berson vd., 2002) ve akranların benzer davranışlarda bulunduğu algısının (Baumgartner vd., 2010); ayrıca riskli bir internet davranışının sergilenmesinin de diğer riskli internet davranışlarının yapılma olasılığını arttırdığı (Burén ve Lunde, 2018; Livingstone vd., 2005) bilinmektedir. Ayrıca alan yazındaki çalışmalar problemlili internet kullanımı (Ünver ve Koç, 2017) ve yetersiz sosyal destek (Ponte vd., 2021) ile riskli internet davranışları sergileme arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Towner ve arkadaşları (2022) tarafından yapılan çalışmada da çevrim içi kendini açma davranışının yüksek düzeyde anksiyeteye sahip ergenler için daha tercih edilebilir olduğu belirlenmiştir.

2.2.3 Riskli İnternet Davranışlarına Dönük Koruyucu Faktörler

Ergenlerin riskli internet davranışı sergilemeleri üzerinde koruyucu etkiye sahip olan faktörler söz konusudur. Örneğin, bu davranışları önlemede ebeveyn tutumlarının ve ebeveynlerle olan ilişkilerin kritik bir öneme sahip olduğu bilinmektedir (Bayraktar, 2017; Beyens vd., 2022; Livingstone vd., 2017; Wurtele ve Kenny, 2016). Ebeveynleri tarafından denetlenen ve kısıtlanan ergenlerin riskli davranışlarda bulunma olasılığının daha düşük olduğu görülmektedir (Berson vd., 2002; Livingstone ve Helsper, 2008). Benzer şekilde internetteki hareketleri konusunda ebeveynlerini bilgilendiren ergenlerin riskli internet davranışlarını daha az sergiledikleri tespit edilmiştir (Ünver ve Koç, 2017). Sasson ve Mesch (2014) ise aile bağlılığı/uyumu arttıkça riskli çevrim içi etkinliklerin sayısının azaldığını belirlemiştir. Diğer taraftan yapılan çalışmalar, ergenlerin internet aktiviteleri hakkında ebeveynleri ve öğretmenleri ile paylaşımlarının düşük düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır (ECPAT International and UNICEF Office of Research – Innocenti, 2022; Elmalı, 2020; Smahel vd., 2020). Ergenler, olumsuz bir durum ile

karşılaştıklarında %91 oranında ailelerinin kendilerine yardım edeceğini, %65 oranında ise arkadaşlarıyla paylaşabileceklerini ifade etmelerine rağmen gerçekleştirilen araştırma yardım arama gerçeğinin çevrim içi sömürü ve istismar durumlarında farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Çevrim içi cinsel sömürü ve istismara uğrayan çocukların %34'ünün bu durumu kimseye açıklamadığı; %40'ının bu durumu bir arkadaşına, %24'ünün kardeşine, yaklaşık %20'sinin bakım verenine (aile, öğretmen vb.) açıkladığı; %2,5'inin sosyal hizmet uzmanlarına, %3'ünün yardım hatlarına ve %2,9'unun polise bildirdiği tespit edilmiştir (ECPAT International and UNICEF Office of Research – Innocenti, 2022). Diğer taraftan, ebeveynler internette sergilenen riskli davranışlar konusunda yüksek oranda endişe taşırken (Madden vd., 2012) ergenlerin aynı endişeyi taşımadıkları da görülmektedir (Smahel vd., 2020).

İlgili alan yazında, genel haliyle teknoloji ve internetin potansiyel risklerini azaltmak, ayrıca teknoloji ve internette sağlanan yararı artırmak amacıyla ebeveynlerin kullandığı birtakım tedbir ve tutumlar, ebeveyn arabuluculuk (parental mediation) stratejileri olarak adlandırılmaktadır (Kuldas vd., 2021; Livingstone vd., 2017). Öncelikle çocukların TV izlemesine yönelik olan bu tedbir ve tutumların (Valkenburg vd., 1999) medya kullanımına (TV, video oyunlar vb.) dönük de kullanıldığı ve yaygın olarak aktif arabuluculuk, kısıtlayıcı arabuluculuk ve ortak kullanım/birlikte izleme (co-use/coviewing) stratejileri olarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Gentile vd., 2012; Kuldas vd., 2021; Nathanson, 2001). İnternette geçirilen sürenin artışı ve internet faaliyetlerinin çeşitlenmesi ile ebeveyn arabuluculuk stratejilerinin çocuk ve ergenlerin internet kullanımına yönelik uyarlandığı (Livingstone ve Helsper, 2008), bu bağlamda pek çok stratejinin ortaya koyulduğu görülmektedir (Atalan-Ergin ve Kapçı, 2019; Ho vd., 2020; Kuldas vd., 2021; Livingstone vd., 2017; Nikken ve Jansz, 2014). Alan yazındaki güncel çalışmalarda ebeveyn arabuluculuk stratejileri, genel ve yaygın haliyle aktif ve kısıtlayıcı arabuluculuk olarak değerlendirilmektedir (Dedkova ve Mýlek, 2022). Aktif arabuluculuk stratejileri, internetin güvenli kullanımı hakkında çocuklarla konuşmayı ve tavsiye vermeyi içerirken, kısıtlayıcı arabuluculukta internet kullanım süresinin, çevrim içi etkinliklerin vb. sınırlandırılması söz konusudur (Livingstone ve Helsper, 2008).

Ebeveyn arabuluculuk stratejilerinin ergenlerin çevrim içi riskleri deneyimlemeleri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir (Hasebrink vd., 2011; Lee, 2013; Stoilova vd., 2021; Symons vd., 2020). Bu stratejilerinin yanı sıra, gençlerin çevrim içi becerilerini

artırmaya yönelik müdahale programlarının daha anlamlı ve değerli olduğu değerlendirilmektedir (Livingstone vd., 2005). Kişisel faktörlere bakıldığında ise psikolojik sağlamlığın riskli internet davranışları açısından önemli olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar psikolojik sağlamlık düzeyinin yüksek olmasının çevrim içi risklerin etkisini azalttığını ortaya koymaktadır (Wachs vd., 2022a; Wisniewski vd., 2015). Stoilova ve arkadaşları (2021) ise sosyal destek ve pozitif ilişkilerin riskli internet davranışlarına dönük koruyucu etkisine dikkat çekmekle birlikte, koruyucu faktörlerin çevrim içi riskin türüne göre farklılık gösterebileceğini belirtmektedir. Örneğin, ebeveynler ile olumlu ilişkiler, çevrim içi ve çevrim dışı aktivitelere dönük ebeveyn izlemesi, zorunlu okul kuralları, daha yüksek öz yeterlik, öz güven ve psikolojik sağlamlık siber zorbalık için koruyucu bir etkiye sahipken, siber flört şiddeti için ebeveyn izlemesinin ve duygusal bağların koruyucu faktörler olabileceği belirtilmektedir (Stoilova vd., 2021).

2.3 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşim

Ergenlik dönemindeki psikososyal gelişim ihtiyaçları göz önüne alındığında, bu dönemin yeni arkadaşlıklar kurma, romantik ilişkiler geliştirme, kendini açma, akran grubu içerisinde yer edinme ve cinselliği keşfetme gibi bir dizi sosyal etkileşimi barındırdığı bilinmektedir (Brown, 2004; Newman ve Newman, 2020; Steinberg, 2007). Bu bağlamda ergenlik döneminde yeni insanlarla etkileşime girme ihtiyacı artmakta ve yeni ilişkiler kurulması gelişimsel bir görev olarak görülmektedir (Brown, 2004; Newman ve Newman, 2020). Teknolojik gelişmeler ve internetin yaygın kullanımı ile ergenlerin psikososyal gelişim ihtiyaçlarını karşıladıkları alanlar, fiziki çevrenin yanı sıra sanal platformlara kadar genişlemiştir (Cernikova vd., 2018; Pascoe, 2011; Spies-Shapiro ve Margolin, 2014; Subrahmanyam ve Smahel, 2011; Valkenburg ve Peter, 2011). Bu bağlamda ergenler çevrim içi ortamlarda da kimlik oluşturma, yakınlık kurma ve cinselliği keşfetme gibi gelişimsel ihtiyaçlarına paralel olarak hareket etmektedirler (Bonetti vd., 2010; Borca vd., 2015; Subrahmanyam ve Greenfiel, 2008; Valkenburg ve Peter, 2011).

İlgili alan yazında, ergenlerin internet ortamında diğer kişilerle etkileşim kurmasını açıklamaya dönük yaygın olarak kullanılan iki hipotez, zengin daha zengin olur ve sosyal telafidir. Zengin daha zengin olur hipotezi, çevrim dışı hayatta daha geniş sosyal çevreye, imkânlara ve yüksek sosyal becerilere sahip olan ergenlerin aynı eğilimi sanal ortamda da gösterdiği düşüncesine dayanırken sosyal telafi hipotezi, çevrim dışı ortamda daha

sınırlı sosyal çevreye ve imkânlarla, düşük sosyal becerilere ya da içe dönük kişilik özelliğine sahip olan ergenlerin bu eksikliklerini çevrim içi ortamda telafiye yöneldiklerini savunmaktadır (Kraut vd., 2002). Alan yazında iki hipotezi de destekleyen çalışma sonuçları mevcuttur (Desjarlais ve Willoughby, 2010; El-Asam vd., 2022; Peter vd., 2005). Örneğin Peter ve arkadaşları (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışma, içe dönük kişilik özelliği sergileyen bireylerin çevrim içi yabancılarla daha fazla etkileşime girmeye dönük motivasyona sahip olduklarını, bu doğrultuda yeni arkadaşlıklar kurma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Lyyra ve arkadaşları (2022) ise yalnızlık deneyiminin çevrim içi yabancılarla etkileşim kurma ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Benzer şekilde, diğer bir çalışmada günlük hayatta yalnızlık ve sosyal anksiyete deneyimleyen ergenlerin çevrim içi yabancılarla iletişim kurma olasılıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Gross vd., 2002). Bu bulguların aksine Ni ve arkadaşları (2023) tarafından yapılan çalışma, dışa dönük bireylerin çevrim içi oyunlarda diğer kişilerle ilişki kurmaya daha yatkın olduklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşimlerinin iki hipotez çerçevesinde şekillendiği düşünülmektedir.

Sohbet ortamında iletişimin bir bireye atfedilmemesiyle anonimlik, daha geniş kitlelere erişim imkânı sunmasıyla ulaşılabilirlik ve yazmadan önce düşünme ve değiştirme olanakları sağlamasıyla eş zamansızlık özelliklerinin çevrim içi iletişimi ergenler için çekici hale getirdiği görülmektedir (Valkenburg ve Peter, 2011). Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi 2020 verileri de çoğu çocuk ve ergen için çevrim içi iletişimin yüz yüze iletişime kıyasla daha kolay bulunduğunu göstermektedir (Smahel vd., 2020). Paralel olarak Lyyra ve arkadaşları (2022) da yürüttükleri çalışmada ergenlerin yaklaşık %25'inin kişisel meselelerini yüz yüze konuşmaktansa çevrim içi konuşmayı tercih ettiğini ortaya koymaktadır.

İnternet kullanımının pek çok amaçla giderek daha çekici hale geldiği, çocuk ve ergenler tarafından yaygın olarak kullanıldığı bu dönemde fiziksel dünyada olduğu gibi internet ortamında da yeni ilişkiler geliştirilmekte ve arkadaşlıklar kurulmaktadır (Cernikova vd., 2018; Lenhart ve Madden, 2007; Livingstone vd., 2011; Lyyra vd., 2022; Steijn, 2014; Subrahmanyam ve Greenfiel, 2008; Subrahmanyam ve Smahel, 2011). Bu doğrultuda ergenlerin tanımadıkları kişiler ile internet ortamında etkileşimde buldukları bilinmekte, fiziki dünyada/gerçek hayatta tanımadan, ilk kez çevrim içi olarak etkileşime girilen bu kişiler çevrim içi yabancılar (online stranger) olarak tanımlanmaktadır

(Dedkova, 2016; Demirel ve Göka, 2022; Hasebrink vd., 2009; Livingstone ve Helsper, 2008; White vd., 2015; Ybarra vd., 2007). Alan yazında bahsi geçen çevrim içi yabancıların internet dışındaki hayatla hiçbir bağlantısı olmayan “tamamen yabancılar” ve halihazırda aile veya arkadaş ağıyla bağlantısı olan ancak çevrim içi tanışılan “arkadaşların arkadaşları ya da aile dostları” olarak ele alındığı görülmektedir (Barbovschi vd., 2012; Barbovschi, 2013; Hasebrink vd., 2011; Livingstone ve Smith, 2014).

Çevrim içi yabancılarla etkileşim sosyal ağ siteleri, anlık/direkt mesajlar, çevrim içi oyunlar ve e-mail gibi çeşitli yollarla, farklı düzeylerde gerçekleşebilmektedir (Dowdell, 2011; Livingstone vd., 2011; Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Wolak vd., 2006). Cernikova ve arkadaşları (2018) çocuk ve ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşimlerini; sözel olmayan etkileşim, temasın başlatılması, iletişim ve yüz yüze görüşme olmak üzere 4 düzeyde sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma, sözel olmayan etkileşimden, temasın başlatılmasına, iletişime ve bazen yüz yüze görüşmeye giden ve yoğunluğu arttıkça farklı bir etkileşim düzeyini içeren bir yapıdan oluşmaktadır. Diğer taraftan bazı çevrim içi etkileşimlerde, etkileşimin herhangi bir düzeyde durabilmesi ya da bazı düzeylerin atlanabilmesi sebebiyle bu sıranın ardışık olarak ilerlemeyeceği de belirtilmektedir (Cernikova vd., 2018). Tanımadık kişilerle internette doğrudan iletişimin kurulmadığı ancak varlığından haberdar olunan, genellikle dolaylı olarak bireyin çevrim içi etkinlikleri üzerinde etkili olabilen durumlar (çevrim içi oyun oynama, sosyal ağ sitelerinde içerikleri gezinme vb.) sözel olmayan etkileşimleri oluştururken teması başlatma, çevrim içi yabancı ile doğrudan iletişimin kurulmasından önce iletişime geçmenin düşünüldüğü ya da iletişime geçildiği adımı ifade etmektedir. Bu adımda arkadaşlık istekleri ve özel mesajlar sıklıkla yer almaktadır. İletişim düzeyi, tanımadık kişiler ile çeşitli siber alanlarda (çevrim içi oyun, sosyal ağ siteleri vb.) farklı sıklık ve uzunluklarda doğrudan karşılıklı temas ve iletişimi içerirken etkileşimin en yoğun olduğu son düzeyde ise kimi çocuk ve ergenler daha önce tanımadıkları, internette tanıştıkları kişiler ile yüz yüze görüşebilmektedir (Cernikova vd., 2018).

Dowdell (2011) 9-15 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerle yürüttüğü çalışmada çevrim içi yabancılarla iletişim kuran çocukların yarısından fazlasının (%54) çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüştiklerini belirtmektedir. Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi'nin 2011 yılında yayınlanan raporu, çocuk ve ergenlerin çevrim içi ortamda tanışıp yüz yüze görüştikleri yabancıların %57'sinin sosyal çevreleriyle bağlantılı olduğunu (yüz yüze

tanıdığı birinin, arkadaşı ya da yakını) ortaya koymaktadır (Livingstone vd., 2011). Mýlek ve arkadaşları (2023) ise çocuk ve ergenlerin çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüşme amaçlarını sadece arkadaşça buluşmalar, araçsal bileşenli buluşmalar (bir şey almak, satmak, takas etme vb. gibi sadece araçsal, araçsal ve arkadaşça) ve romantik bileşenli buluşmalar (sadece romantik, romantik ve arkadaşça, romantik ve araçsal) olmak üzere 3 başlık altında sınıflandırmaktadır. Ergenlerin çevrim içi tanıştıkları kişilerle en çok gerçekleştirdikleri buluşmaların arkadaşça olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre, karşıdaki kişi tarafından kendilerine zarar verilmesinden en çok korkulan buluşma türü, sadece arkadaşça buluşmalara kıyasla sadece romantik amaçlı buluşmalardır (Mýlek vd., 2023).

Çevrim içi yabancılarla farklı düzeylerde gerçekleşen etkileşimlerin, ergenler için hem olumlu hem de olumsuz deneyimler içerebileceğini, psikososyal gelişim ihtiyaçları açısından hem fırsat hem de risk olarak değerlendirilebileceğini belirten çalışmalara (Cernikova vd., 2018; Dedkova, 2016; Valkenburg ve Peter, 2011; Smahel vd., 2020) rastlanmakla birlikte, ilgili alan yazında internette yabancılarla etkileşimin yaygın olarak riskli internet davranışı olarak değerlendirildiği görülmektedir (Livingstone vd., 2011; Livingstone ve Smith, 2014; White vd., 2015; Ybarra vd., 2007). Ayrıca çevrim içi yabancılarla etkileşim kamuoyu ve ebeveynler için önemli bir endişe kaynağı olarak görülmektedir (Madden vd., 2012; Wolak vd., 2006). Örneğin, Madden ve arkadaşları (2012) çalışmasında ebeveynlerin %72'sinin çocuklarının internette tanımadıkları kişiler ile etkileşimi konusunda endişeli, %53'ünün ise bu konuda çok endişeli olduğunu ortaya koymaktadır. Paralel olarak yapılan çalışmalar, çevrim içi yabancılarla etkileşimlerin sonuçlarının fiziksel ve ruhsal sağlık üzerinde ciddi sorunlara sebep olabileceğini ortaya koymaktadır (Dedkova vd., 2014; Mýlek vd., 2023; Ybarra vd., 2007). Bu bağlamda ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşimlerini ve ilişkili faktörleri incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Sonraki başlıklarda çevrim içi yabancılarla etkileşimin yaygınlığı, sonuçları ve çevrim içi yabancılarla etkileşim ile ilişkili faktörler ele alınmaktadır.

2.3.1 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşimin Yaygınlığı

Çevrim içi yabancılarla etkileşim, riskli internet davranışlarının başında gelmekte (Livingstone vd., 2011; Mascheroni ve Ólafsson, 2014; Smahel vd., 2020) ve çevrim içi yabancılarla etkileşim davranışının sergilenme yaygınlığının zamana dayalı olarak arttığı görülmektedir (Livingstone vd., 2011; Smahel vd., 2020). Bu bölümde ilk olarak, Avrupa

Çevrim İçi Çocuklar Projesi'nin 2009, 2011 ve 2020 raporları incelenerek 9-16 yaş aralığındaki Avrupalı çocuk ve ergenlerin tanımadık kişilerle çevrim içi teması ve çevrim içi tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme davranışlarının yaygınlığına yer verilmiştir. Projenin 2006-2009 yılları arasında, 21 ülkeden alınan verileri içeren 2009 raporunda, çevrim içi ortamda tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme yaygınlığının %9 olduğu, bu oranın ülkelere göre %6 ile %20 arasında değiştiği tespit edilmiştir (Hasebrink vd., 2009). Türkiye'nin de içinde bulunduğu 25 ülkeden verileri içeren 2011 raporu ise araştırmaya katılan çocuk ve ergenlerin %30'unun tanımadıkları kişiler ile internette temas kurduğunu, ayrıca %9'unun çevrim içi ortamda tanıştıkları kişiler ile yüz yüze görüştüğünü ortaya koymaktadır. Tanımadık kişilerle çevrim içi temas kurma davranışının ülkelere göre yaygınlığının %14 ile %54, çevrim içi tanışılan insanlarla yüz yüze görüşme yaygınlığının ise %3 ile %25 arasında değiştiği tespit edilmiştir (Livingstone vd., 2011). Son olarak, 19 ülkeden verileri içeren 2020 raporunda ise tanımadık kişilerle çevrim içi temas kurmanın yaygınlığı %37, internetten tanışılan kişilerle yüz yüze görüşmenin yaygınlığı %16 olarak tespit edilmiştir. Tanımadık kişilerle çevrim içi temas kurma davranışının ülkelere göre yaygınlığının %23 ve %57, çevrim içi tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme yaygınlığının ise %5 ile %25 arasında değiştiği tespit edilmiştir (Smahel vd., 2020).

İlgili alan yazın incelendiğinde çalışmaların yaygınlıkla ilgili farklı sonuçlara sahip olduğu görülmektedir. Yedi Avrupa ülkesinden 9-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin mobil internet deneyimlerinin incelendiği bir projede, ergenlerin %30'unun daha önce yüz yüze tanışmadığı kişilerle çevrim içi olarak iletişime geçtiği ve çevrim içi tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme yaygınlığının %12 olduğu belirlenmiştir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014). Benzer şekilde, Avustralya'da 12-17 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen çalışmada yabancılarla çevrim içi kurulan temaslar, olumsuz çevrim içi deneyim olarak sınıflandırılmış ve %30'luk yaygınlık ile ergenlerin olumsuz çevrim içi deneyimleri arasında ilk sırayı almıştır (eSafety Commissioner, 2021). Amerika'da 10-17 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerle yürütülen Gençlik İnternet Güvenliği Anketi (Youth Internet Safety Survey-YISS) YISS 1 ve YISS 2 verilerinin incelendiği çalışmada tanımadıkları kişilerle çevrim içi iletişim kuran çocuk ve ergenlerin yaygınlığının YISS 1'de %40, YISS 2'de ise %34 olduğu, çevrim içi tanışılan kişilerle yakın ilişkilerin yaygınlığının ise sırasıyla %16 ve %11 olduğu tespit edilmiştir (Wolak vd., 2006). Malezya'da 12-18 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerle yürütülen çalışma ise

katılımcıların %46,4'ünün tanımadıkları kişiler ile internet veya mobil tabanlı olarak iletişim kurduklarını, ayrıca %29,3'ünün bu kişilerle yüz yüze görüştüğünü ortaya koymaktadır (Marret ve Choo, 2018).

Dowdell (2011) 9-15 yaş aralığı ergenlerin %14,6'sının çevrim içi yabancılar ile iletişim kurduğunu, katılımcıların %8'inin ise çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüştüğünü; Livingstone ve Helsper (2008) 12-17 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin %36'sının tanımadıkları kişilerle internette iletişim kurduğunu ve katılımcıların %9'unun bu kişilerle yüz yüze görüştüğünü; Lyyra ve arkadaşları (2022) 11,13 ve 15 yaşlarındaki ergenlerle yürüttükleri çalışmada katılımcıların %13'ünün çevrim içi yabancılarla yoğun iletişim kurduğunu ve katılımcıların %10'unun ise interneti her gün yeni insanlarla tanışmak ve benzer düşünen insanlar aramak için kullandığını; Van den Heuvel ve arkadaşları (2012) ise iki farklı örnekleme yürüttüğü çalışmada ergenlerin çevrim içi tanıştıkları yabancılarla yüz yüze görüşmeye gitme oranlarının %16,3 ve %17,6 olduğunu, bu ergenlerin yaklaşık %30'unun (%26,9 ve %32,2) ebeveynlerine çevrim içi tanıştıkları kişilerle yüz yüze buluştuklarını söylemediklerini, iki örnekleme sırasıyla ergenlerin %2,9'una ve %3,4'üne ise internette tanıştıkları kişiler tarafından gerçek kimlikleri hakkında yalan söylendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca YISS 2 verileri ergenlerin %11'inin çevrim içi tanıştıkları yabancılarla kişisel bilgilerini paylaştıklarını; Ybarra ve arkadaşları (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışma da çocuk ve ergenlerin %34,9'unun arkadaş listelerinde çevrim içi tanıştıkları kişilere yer verdiğini göstermektedir.

2018 yılında BTK tarafından Milli Eğitim Bakanlığı ile iş birliği içinde gerçekleştirilen İnternetin Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Saha Çalışması'nda ortaöğretime devam eden katılımcılar yer almıştır. Çalışma raporu, araştırmaya katılan ergenlerin yaklaşık %39,6'sının (nadiren %12,4, bazen %10,7, çoğu zaman %7,9, her zaman %8,6) en az bir kez dijital oyunlar sırasında tanımadığı kişilerle iletişim kurduğunu, yaklaşık %42,2'sinin (nadiren %19,9, bazen %12,2, çoğu zaman %6,1, her zaman %4) en az bir kez internette iletişim bilgilerini paylaştığını, bununla birlikte yaklaşık %64,8'inin (nadiren %19,5, bazen %20, çoğu zaman %16,3, her zaman %9) ise en az bir kez kendisine ait yazı, resim ve videoları internette paylaştığını ortaya koymaktadır (Kabakçı-Yurdakul ve Yaman, 2018). Çalışma sonuçlarının da işaret ettiği gibi çevrim içi yabancılarla etkileşimin farklı kültürlerde yaygınlığı değişmekle birlikte ergenler arasında yaygın bir davranış olduğu değerlendirilmektedir.

2.3.2 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşimin Sonuçları

Sosyal ağ sitelerinin anonimliği, önemli kişisel verileri içermesi ve diğer insanlarla kolay etkileşim olanağı sunması çocuk ve ergenleri kötü niyetli kişilere karşı savunmasız hale getirmektedir (Kierkegaard, 2008). İlgili alan yazındaki çalışmalar çocuk ve ergenlerin gerçek hayatta tanımadıkları kişilerle internette girdikleri etkileşimlerin, özellikle cinsel davranışları içeren ciddi zararlarla (istismar, taciz, tecavüz vb.) sonuçlanabildiğini göstermektedir (Kierkegaard, 2008; Koçtürk ve Yüksel, 2018; Wolak vd., 2004; Wolak vd., 2006; Ybarra vd., 2007). Örneğin, bir yetişkinin güven tabanlı bir ilişki geliştirerek internette arkadaş olduğu çocuğu genellikle cinsel davranışlara (cinsel istismar, fotoğraf alışverişi, müstehcen konuşmalar vb.) dâhil etmek amacıyla kandırma süreci “online grooming” olarak ifade edilmektedir (Staksrud, 2013). Online grooming kamuoyu ve ebeveynler için önemli bir endişe kaynağı olarak görülmektedir (Dedkova, 2015; National Society for the Prevention of Cruelty to Children-NSPCC, 2023; Whittle vd., 2013). Bu süreçte çocuk ile ilgili yapılan gözlemler, alınan kişisel bilgiler çocuğu kandırmak amaçlı kullanılabilen, internet tabanlı olarak başlayan süreç yüz yüze görüşmeye iknayı ya da çevrim içi cinsel davranışlara dâhil etmeyi içerebilmektedir (NSPCC, 2023; Staksrud, 2013). Greene-Colozzi ve Winter (2020) 18 yaş üstü üniversite öğrencilerinin ilkököl, ortaokul ve lise dönemlerindeki çevrim içi deneyimlerini incelemiştir. Çalışma sonuçları bahsedilen dönem içerisinde, katılımcıların %25’inin internette tanımadığı bir yetişkin ile sohbet ettiğini, sohbet eden katılımcıların %65’inin cinsel taleplere maruz kaldığını, tüm katılımcıların %23’ünün cinsel amaçlarla bir yetişkin tarafından kandırıldığını, kandırılanların %38’inin yüz yüze görüşme gerçekleştirdiğini ve yüz yüze görüşme gerçekleştiren ergenlerin %68’inin ise cinsel ilişki yaşadığını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Malezya’da 12-18 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen çalışma da ergenlerin %54,6’sının çevrim içi tanıştıkları kişilerle yüz yüze görüşmeye yalnız gittiğini, yüz yüze görüşmeye giden ergenlerin %55’inin bu şekilde altı ve daha fazla kişiyle görüştüğünü, %26,7’sinin ise internette kendisini çocuk olarak tanıtan bir yetişkin ile karşılaştıklarını ortaya koymaktadır (Marret ve Choo, 2018). Gámez-Guadix ve arkadaşları (2018) tarafından 12-15 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen diğer bir çalışma ise katılımcıların %7,9’unun online grooming içeren bir iletişim deneyimlediğini ortaya koymaktadır. Amerika’da yürütülen YISS 2 verileri de ergenlerin %4’ünün internette tanıştıkları yetişkinlerle (18 yaş üstü) yakın ilişkiler kurduğunu, bu ergenlerin %29’unun çevrim içi tanıştığı yetişkinlerle yüz yüze

görüştüğünü ve bu ilişkilerin yaklaşık %14'ünün cinsel yönlere (müstehcen fotoğraf istemek ve göndermek, cinsel fiziksel temas vb.) sahip olduğunu göstermektedir (Wolak vd., 2006).

Alan yazında çevrim içi yabancılarla etkileşimin cinsellikle ilgili sonuçlarının yanı sıra kişisel bilgilerin paylaşılması ve siber zorbalık gibi sonuçlarını ortaya koyan çalışmalara da rastlanmaktadır. YISS 2 verileri ergenlerin %11'inin çevrim içi tanıştıkları kişilere gerçek adını, telefon numarasını, ev adresini ya da okulunun adını gönderdiğini, %23'ünün yaşını ya da doğum tarihini verdiğini ve %9'unun fotoğrafını gönderdiğini göstermektedir (Wolak vd., 2006). Tanımadık kişilerle girilen etkileşimleri de kapsayan, ergenlerin siber alanlarda karşılaştığı risklerden biri de "Catfishing" olarak değerlendirilmektedir (Bacıoğlu, 2022; Hayes vd., 2022; Paat ve Markham, 2017). Catfishing sahte veya ele geçirilmiş/taklit edilmiş sosyal ağ profilleri (catfish) aracılığıyla kurbanlarla arkadaşlıklar kurmayı, romantik ilişkiler geliştirmeyi içeren dolandırıcılık sürecini ifade etmektedir (Derzakarian, 2017). Bu süreç maddi birtakım kayıpları içerebileceği gibi, taklit hesaplar aracılığıyla kişinin itibarına zarar verecek paylaşımlar ve sahte profillerle girilen romantik ilişkilerin yol açtığı duygusal zararlar ile de sonuçlanabilmektedir (Derzakarian, 2017; Koch, 2017).

Dedkova ve arkadaşları (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, 15-18 yaş aralığındaki kız ergenlerin çevrim içi tanıştıkları kişilerle olumsuz deneyimleri incelenmiştir. Çalışmada bu olumsuz deneyimler; yabancıнын görünüşü (yaş ve fiziksel çekicilik), yabancıнын davranışı (fiziksel temas, aşırı öz güven, agresif davranışlar) ve ergenin kendi davranışlarına dair düşünceleri olmak üzere 3 ana başlık altında toplanmıştır. Yabancıların görünüşü ile ilgili olarak çoğu katılımcının çevrim içi tanışılan yabancıнын yaşını doğru bildiği ancak beklenen yaşla gerçeğin aynı olmadığı vakalarda ergenlerin korku, panik ve utanç gibi olumsuz duygular deneyimledikleri, ayrıca yabancıların fiziksel özelliklerinin büyük ölçüde beklenenden farklı olduğu belirtilmiştir. Yabancıнын davranışı ile ilgili olan olumsuz deneyimlerde ise rahatsız edici davranışların çoğunun fiziksel temas girişimlerini (öpmek, elini tutmak, sarılmak vb.) veya temasları (bir vakada uygunsuz dokunma ve diğer bir vakada tecavüz bildirilmiştir) içerdiği tespit edilmiştir. Ek olarak bu kapsamda aşırı öz güvenli, kibirli, bencil, agresif davranışlar ve kaba dil kullanımı veya genel olarak uygunsuz olmamasına rağmen katılımcı tarafından hoş bulunmayan durumlar bildirilmiştir. Kendi davranışlarına dair düşünceler, buluşmaya gittikleri ya da buluşmada daha farklı davranmadıkları için (örneğin hoşuna

gitmeyen/istemediği bir davranışa tepkisiz kalması gibi) pişmanlık, öfke ve suçluluk gibi duyguları hissetmeleri ile ilgilidir (Dedkova vd., 2014). Negatif deneyimleri içeren bu görüşmeler sonucunda utanç, korku, iğrenme, hayal kırıklığı, öfke, pişmanlık ve can sıkıntısı gibi bir dizi olumsuz duyguların ortaya çıktığı; bazı katılımcılar için bu görüşmelerin etkilerinin kısa sürede ortadan kalktığı ancak cinsel istismar olarak tanımlanabilecek bazı deneyimlerle sonuçlanan vakalarda uzun süreli depresyon ve erkeklere yönelik güven sorunları gibi daha ciddi sonuçların olduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan yabancıların çevrim içi iletişim aşamasındaki davranışı ile yüz yüze görüşme sırasındaki davranışlarının keskin bir şekilde farklı olmasının da katılımcılarda olumsuz duygulara sebep olduğu belirtilmektedir (Dedkova vd., 2014). Benzer şekilde, Mýlek ve arkadaşları (2023) da yürüttükleri çalışmada yüz yüze görüşmeye yönelik memnuniyetin, çevrim içi iletişim aşamasındaki beklentinin karşılanması ile yakından ilişkili olduğunu belirlemişlerdir. Avrupa çapında yürütülen bir projenin sonuçları ise çocuk ve ergenlerin %12'sinin internette tanıştıkları kişilerle yüz yüze görüştiklerini ve tüm katılımcıların %3'ünün (bu tür görüşme yapan her dört çocuk ve ergenden biri) bu görüşmelerden sonra “çok” veya “biraz” üzgün hissettiklerini belirttiklerini ortaya koymaktadır (Mascheroni ve Ólafsson, 2014). Lenhart (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da ergenlerin %32'sinin yabancılarla çevrim içi temas kurduğu, temas kuranların %23'nün bu temastan dolayı korktukları ve rahatsızlık hissettikleri, genel olarak ise tüm katılımcıların %7'sinin rahatsızlık veren bir deneyime sahip olduğu belirlenmiştir.

Diğer taraftan yabancılarla çevrim içi temasta bulunan bireylerin tepkileri farklılaşabilmektedir. Örneğin, Lenhart (2008) çevrim içi bir yabancı tarafından iletişim girişimleri söz konusu olduğunda, ergenlerin %65'inin bu girişimi görmezden geldiğini veya sildiğini, %21'inin daha fazla bilgi edinmek için konuştuğunu, %8'inin yalnız olarak temas kurmak istediğini, %3'ünün ise bir yetiškine veya yetkiliye bildirdiğini belirlemiştir. Cernikova ve arkadaşları (2018) ise çocuk ve ergenlerin çevrim içi yabancılarla olumsuz deneyimlerine yönelik tepkilerini, aktif ve pasif olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Aktif tepkiler arasında talebi reddetme, şikayet etme veya engelleme, mesajı silme ya da şikayet etme, ebeveyn veya arkadaşlarına söyleme ve gizlilik ayarlarını değiştirme yer alırken; pasif tepkiler ise isteği ya da mesajı görmezden gelmeyi içermektedir (Cernikova vd., 2018). Bu doğrultuda yapılan çalışmalar, ergenlerin yaygın olarak pasif baş etme yöntemlerini kullandıklarını (Lenhart, 2008), ebeveynine ya da yetkili bir kişiye bildirme oranlarının düşük olduğunu ortaya koymaktadır (ECPAT

International and UNICEF Office of Research – Innocenti, 2022; Elmalı, 2020; Lenhart, 2008; Wurtele ve Kenny, 2016). Çevrim içi yabancılarla etkileşimin yol açtığı olumsuz deneyimlerin etkilerinin bazı demografik değişkenlere göre farklılaştığını ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin Lenhart (2008) bu olumsuz deneyimlerin korkutucu veya rahatsız edici olarak değerlendirilme oranlarının cinsiyete (kızlarda %11, erkeklerde %4) göre değişebildiğini tespit etmiştir. Benzer şekilde Hasebrink ve arkadaşları (2009) da olumsuz deneyimler karşısında, kızların erkeklere oranla daha üzgün hissettiklerini belirlemiştir. Cinsiyetin yanı sıra yaşın da bu deneyimlerin sonuçları üzerinde önemli etkiye sahip olduğu, yaşça daha küçük olanların yüz yüze görüşmelerde daha fazla zarar gördüğü düşünülmektedir (Hasebrink vd., 2011).

Çevrim içi yabancılarla etkileşim, ergenlerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları üzerinde oldukça ciddi etkilere sahip olabilmektedir. Yapılan çalışmalar, ergenlerin bu etkileşimler sonrasında yaşadıkları problemleri ortaya koymakta ve sonuçları açısından önem arz eden bu davranışla ilişkili faktörleri sunmaktadır. Sonraki başlıkta ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşim kurmaları ile ilişkili olan faktörler ele alınmaktadır.

2.3.3 Çevrim İçi Yabancılarla Etkileşim ile İlişkili Faktörler

Çevrim içi yabancılarla etkileşimin ergenler arasında yaygın bir davranış olduğu bilinmektedir (Livingstone vd., 2011; Smahel vd., 2020). Ergenlerin çeşitli değişkenlere göre farklı düzeylerde bu davranışı sergileyebilecekleri değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşimi üzerinde etkiye sahip olabilecek faktörlerin incelenmesi önemli görülmektedir. Bu çalışmada çevrim içi yabancılarla etkileşim davranışları ile ilişkili olduğu değerlendirilen demografik, kişisel ve çevresel faktörler ele alınmaktadır.

İlk olarak demografik faktörler incelendiğinde, yaşın çevrim içi yabancılarla etkileşimde önemli bir değişken olduğu görülmektedir. Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi 2011 ve 2020 raporları, 9-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerde yaş arttıkça çevrim içi ortamda yeni insanlarla iletişim kurma olasılığının da arttığını ortaya koymaktadır (Livingstone vd., 2011; Smahel vd., 2020). Projenin 2011 raporunda 9-10 yaş grubu çocukların %13'ünün, 15-16 yaş grubu ergenlerin ise %46'sının tanımadıkları kişilerle çevrim içi temaslarda bulunduğu belirtilmekte (Livingstone vd., 2011), ayrıca iki raporda da 9-16 yaş aralığındaki katılımcılardan, çevrim içi tanıştıkları kişilerle yüz yüze görüşen katılımcıların çoğunun 15-16 yaş grubundaki ergenlerden oluştuğu ortaya koyulmaktadır

(Livingstone vd., 2011; Smahel vd., 2020). Benzer şekilde Lyyra ve arkadaşları (2022) 11, 13 ve 15 yaşlarındaki ergenlerle gerçekleştirdikleri çalışmada yeni insanlarla tanışmak için internet kullanımının yaşça büyük ergenler arasında daha yaygın olduğunu tespit etmişlerdir. Diğer bir çalışmada ise White ve arkadaşları (2015), 18-24 yaş aralığındaki genç yetişkinlere kıyasla 13-17 yaş aralığındaki ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşim kurma davranışını 10 kat daha fazla sergilediklerini belirtmektedir.

Alan yazında çevrim içi yabancılarla etkileşimle ilişkisi ele alınan diğer bir faktör cinsiyettir. Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi 2011 yılı raporuna göre, çevrim içi ortamda yeni insanlarla etkileşim kurmanın cinsiyete bağlı olarak farklılaşmadığı (Livingstone vd., 2011), 2020 yılı raporunda ise erkekler lehine düşük düzeyde bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir (Smahel vd., 2020). Lyyra ve arkadaşları (2022) erkeklerin kızlara kıyasla tanımadıkları kişilerle daha yüksek oranda yoğun çevrim içi iletişim kurduklarını ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Van den Heuvel ve arkadaşları (2012) da erkeklerin çevrim içi tanıştıkları kişilerle daha fazla yüz yüze buluştuklarını belirlemiştir. Diğer taraftan Dowdell (2011) ve Lenhart (2008) tarafından yapılan çalışmalar kızların erkeklere kıyasla daha fazla çevrim içi yabancılarla iletişim kurduğunu göstermektedir. Erkeklerin çevrim içi yabancılarla daha fazla etkileşim kurmasının birçok sebebi olabilir. Örneğin, kız ergenlerin çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüşme gibi riskli davranışlara ilişkin söylemlere daha çok maruz kaldığı, bu tür davranışların sonuçlarından daha fazla sorumlu tutuldukları düşünülebilir. Bu durumun da kız ergenler için gereksiz kısıtlayıcı uygulamalara sebebiyet vererek kız ergenleri çevrim içi fırsatlardan uzaklaştırabileceği, diğer taraftan erkek ergenleri ise daha savunmasız bırakabileceği de değerlendirilmektedir (Mýlek vd., 2021). Ayrıca erkeklerin genel olarak ergenlik döneminde risk almaya daha eğilimli olduğu (Elmalı, 2020; Lau ve Yuen, 2013; Notten ve Nikken, 2016; Sasson ve Mesch, 2014, 2016; Ünver ve Koç, 2017), kız ergenlerin ise çevrim içi tanışılan kişilerle yüz yüze görüşmeyi daha riskli olarak algıladıkları bilinmektedir (Mýlek vd., 2021).

Alan yazına bakıldığında, yaş ve cinsiyetin yanında bazı bireysel faktörlerin de yabancılarla çevrim içi etkileşim kurma ile ilişkisinin incelendiği görülmektedir. Örneğin, heyecan arama (Mýlek vd., 2020) ve depresyon belirtilerinin (Ybarra vd., 2005) çevrim içi yabancılarla etkileşim kurma olasılığını artırdığı belirlenmiştir. Lyyra ve arkadaşları (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ergenlerin tanımadık kişilerle kurdukları yoğun çevrim içi iletişimin düşük yaşam doyumu, daha düşük kendi kendine sağlık

bildirimi, yalnızlık deneyimi ve problemlili sosyal medya kullanımıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Paralel olarak yapılan çalışmalar heyecan aramanın (Barbovschi, 2013; Hasebrink vd., 2011; Mýlek vd., 2020), psikolojik/duygusal zorluklara sahip olmanın (Barbovschi, 2013; Hasebrink vd., 2011; Mýlek vd., 2020), çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüşmeye ilişkin risk algısının (Mýlek vd., 2021), depresyon belirtilerinin (Van den Heuvel vd., 2012), öz yeterliliğin (Hasebrink vd., 2011; Mýlek vd., 2020) ve benlik saygısının (Van den Heuvel vd., 2012) ergenlerin çevrim içi ortamda tanıştıkları kişilerle yüz yüze görüşme davranışları ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Peter ve arkadaşları (2006) tarafından 12-14 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen çalışma sonuçları sıkılmanın (eğlence güdüsü), meraklılığın (insanlarla tanışma güdüsü) ve yüz yüze konuşmada çekingenliğin (sosyal telafi güdüsü) ergenleri internette yabancılarla iletişim kurmaya motive ettiğini ortaya koymaktadır. Benzer olarak Dedkova (2016), fiziki dünyada bireysel (utangaçlık, sosyal anksiyeteye sahip olma vb.) veya sosyal (aile ve/veya arkadaşları ile problemlili ilişkileri olma vb.) bağlamda var olan sorunları sebebiyle gelişimsel ihtiyaçlarını karşılayamayan ya da zorlanan çocuk ve ergenlerin tanımadıkları kişilerle çevrim içi etkileşime girme eğilimlerinin yüksek olduğunu, internetin bu çocuk ve ergenler için gelişimsel ihtiyaçlarını ve hedeflerini karşılayacakları ikinci bir çevreyi oluşturduğunu değerlendirmektedir. Cernikova ve arkadaşları (2018) ise çocuk ve ergenlerin tanımadıkları kişilerle teması başlatırken yabancının görünümünün (agresif ve tehlikeli görünmeyen, gerçekçi bir fotoğraf), yaşının ve cinsiyetinin (kimi aynı kimi farklı cinsiyetten birini eklemeyi tercih edebilir), sosyal ağlarda ve oyun profillerinde ortak arkadaşlara sahip olmanın ve benzer yönlerinin olduğunu destekleyen diğer ipuçlarının, internette tanımadık biri ile temas kurma olasılığını artırdığını belirtmekte, diğer taraftan bazı çocuk ve ergenlerin bu değerlendirmelerde bulunmadan farklı sebeplerle (popüler olma vb.) gelen tüm arkadaşlık isteklerini kabul edebileceklerini ifade etmektedirler.

Yapılan çalışmalar diğer riskli internet davranışlarını gerçekleştirmenin, çevrim içi yabancılarla etkileşim kurmayla ilişkili olduğunu göstermektedir. Marret ve Choo (2018) ile Liao ve arkadaşları (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, internet ortamında kişisel bilgilerini paylaşan ve uygunsuz içerikli siteleri ziyaret eden ergenlerin çevrim içi ortamda tanıştıkları kişiler ile yüz yüze görüşme olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Paralel olarak Noll ve arkadaşları (2013) internette cinsel içeriğe maruz kalmanın, yüksek riskli (kışkırtıcı) sosyal ağ profilleri oluşturmanın ve çevrim içi cinsel

talepler almanın ergenlerin çevrim içi yabancılarla buluşma olasılığını artırdığını tespit etmiştir. Lenhart (2008) ise tanımadık kişilerle çevrim içi temas olasılığını artıran faktörleri; fotoğraf paylaşma, çevrim içi profile sahip olma, kadın olma ve sosyal ağlar aracılığıyla flört etme şeklinde belirtmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar sosyal ağ sitelerinin kullanımının artmasının internette tanımadık kişiler ile temas olasılığını artırdığını (Symons vd., 2020) ve internette daha sık vakit geçiren ergenlerin daha az vakit geçirenlere kıyasla internette tanıştığı biriyle yüz yüze buluşma olasılığının daha fazla olduğunu (Hasebrink vd., 2011; Liao vd., 2005; Mýlek vd., 2020) göstermektedir. Dowdell (2011) ise internette tanımadıkları kişilerle iletişim kuran çocuk ve ergenlerin kişisel bilgilerini daha fazla paylaşma eğiliminde olduğunu, diğer akranlarına kıyasla soy isimlerini, telefon numaralarını, okul adlarını ve e-mail adreslerini yaklaşık iki kat daha fazla paylaştıklarını ortaya koymaktadır.

Alan yazında ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşimlerini çevresel faktörlere bağlı olarak değerlendiren çalışmalara da rastlanmaktadır. Heirman ve arkadaşları (2016) çevrim içi yabancılar tarafından sosyal ağ siteleri üzerinden gönderilen arkadaşlık isteklerine yönelik ergenlerin davranışlarının öznel normlar (sosyal baskı ve etki), algıladıkları davranış kontrolü ve tutumları ile ilişkili olduğunu belirlemiştir. Bu bağlamda ergen için önemli kişiler (akran, ebeveyn, öğretmen) tarafından uygulanan sosyal etkinin, ergenlerin sosyal ağ sitelerinde çevrim içi yabancıları arkadaş olarak kabul etmeleri ile ilişkili önemli bir faktör olduğu ortaya koyulmaktadır. Ergenlerin çevrim içi yabancıardan gelen arkadaşlık isteklerini kabul etme konusunda önemli kişilerden negatif tepkiler alacağını düşünmesinin bu davranış için ergenin motivasyonunu düşüreceği, çevresindeki önemli kişilerin bu davranışa yönelik nötr ya da onaylayıcı olacakları yönündeki beklentilerinin ise ergenlerin bu davranışını artıracığı belirtilmektedir (Heirman vd., 2016).

Mýlek ve arkadaşları (2021) tarafından 11-16 yaş aralığındaki ergenlerle yürütülen çalışmada, çevrim içi tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme hakkında farklı kaynaklardan (haber medyası, önleyici programlar, ebeveynler, öğretmenler ve akranlar) bilgi alınmasının, ergenlerin yüz yüze görüşmelere ilişkin risk algısını ve bu davranışa katılma olasılıklarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Çalışma, haber medyası, önleyici programlar ve sosyal etmenler gibi bilgi kaynaklarının çoğunun ergenlerin çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüşmeye ilişkin risk algısı üzerinde belirgin bir etkiye sahip olmadığını ortaya koymakla birlikte, çalışmada cinsiyete bağlı olarak birtakım farklılaşmalar tespit

edilmiştir. Erkek ergenlerin bu faaliyete yönelik risk algısının herhangi bir kaynaktan alınan bilgidenden etkilenmediğini, kız ergenlerin ise daha önce bu faaliyete yönelik deneyimlere sahip akranlarından etkilendiğini, deneyime sahip akranlardan alınan bilgilerin kız ergenlerin risk algılarını düşürerek yüz yüze görüşme faaliyetine katılma olasılıklarını artırdığını ortaya koymaktadır.

Çocuk ve ergenlerin internette yabancılar ile etkileşimde bulunma eğilimlerinin ebeveyn müdahalesine bağlı olarak da değişiklik gösterdiği bilinmektedir (Dedkova ve Mýlek, 2022; Hasebrink vd., 2011). Hasebrink ve arkadaşları (2011) ebeveyn danışmanlığından kısıtlayıcıyı yaklaşımların çevrim içi yabancılar ile yüz yüze görüşme olasılığını düşürdüğünü belirtmektedirler. Benzer şekilde Symons ve arkadaşları (2020) yürüttükleri çalışmada anne ve babaların çocuklarının sosyal ağ kullanımlarına yönelik uyguladıkları etkileşim kısıtlamalarının ergenlerin tanımadıkları kişilerle çevrim içi temas kurma olasılığını azalttığını ortaya koymaktadırlar. Dedkova ve Mýlek (2022) de 11-17 yaş aralığındaki ergenler için kısıtlayıcı arabuluculuk stratejilerinin, ergenlerin tanımadıkları kişilerle çevrim içi temas kurma konusundaki risk algısını artırarak bu davranışının azalmasını sağladığını, diğer taraftan aktif arabuluculuk stratejilerinin çevrim içi temas üzerinde direkt ya da dolaylı bir etkisinin olmadığını belirlemişlerdir. Kısıtlayıcı ebeveyn arabuluculuk stratejilerinin çevrim içi yabancılarla temas kurma olasılığını azalttığı ortaya koyan çalışmalar (Hasebrink vd., 2011; Symons vd., 2020) yaygın olmakla birlikte internette geçen süreyi, çevrim içi etkinlikleri vb. sınırlayan kısıtlayıcı yaklaşımların internette fırsatlara erişimi de kısıtlayacağı değerlendirilmektedir (Livingstone vd., 2017; Stoilova vd., 2021). Diğer taraftan, ebeveynler ile kaliteli ilişkiler kurmak çevrim içi yabancılarla etkileşim davranışı üzerinde koruyucu bir etkiye sahiptir (Mýlek vd., 2020; Van de Heuvel vd., 2012). Paralel olarak Liau ve arkadaşları (2005) internette pornografi içeren mail aldığını ebeveynleri ile paylaşabilen ergenlerin, tanımadıkları kişiler ile daha az yüz yüze görüşme gerçekleştirdiğini belirtmektedir.

Ergenler arasında sıklıkla görülen ve ciddi sonuçlara sebep olabilecek bu davranışın incelenmesinin ve ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının belirlenerek ilişkili faktörlerin araştırılmasının ergenlerin ruh sağlığı için önem arz ettiği değerlendirilmektedir. Alan yazındaki çalışmaların kısıtlı olduğu ve ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirleyen bir ölçme aracının olmadığı gözlenmektedir. Bu bağlamda, ergenlerin internette yabancılarla

etkileşim kurmaya dönük tutumlarını değerlendirmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının geliştirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

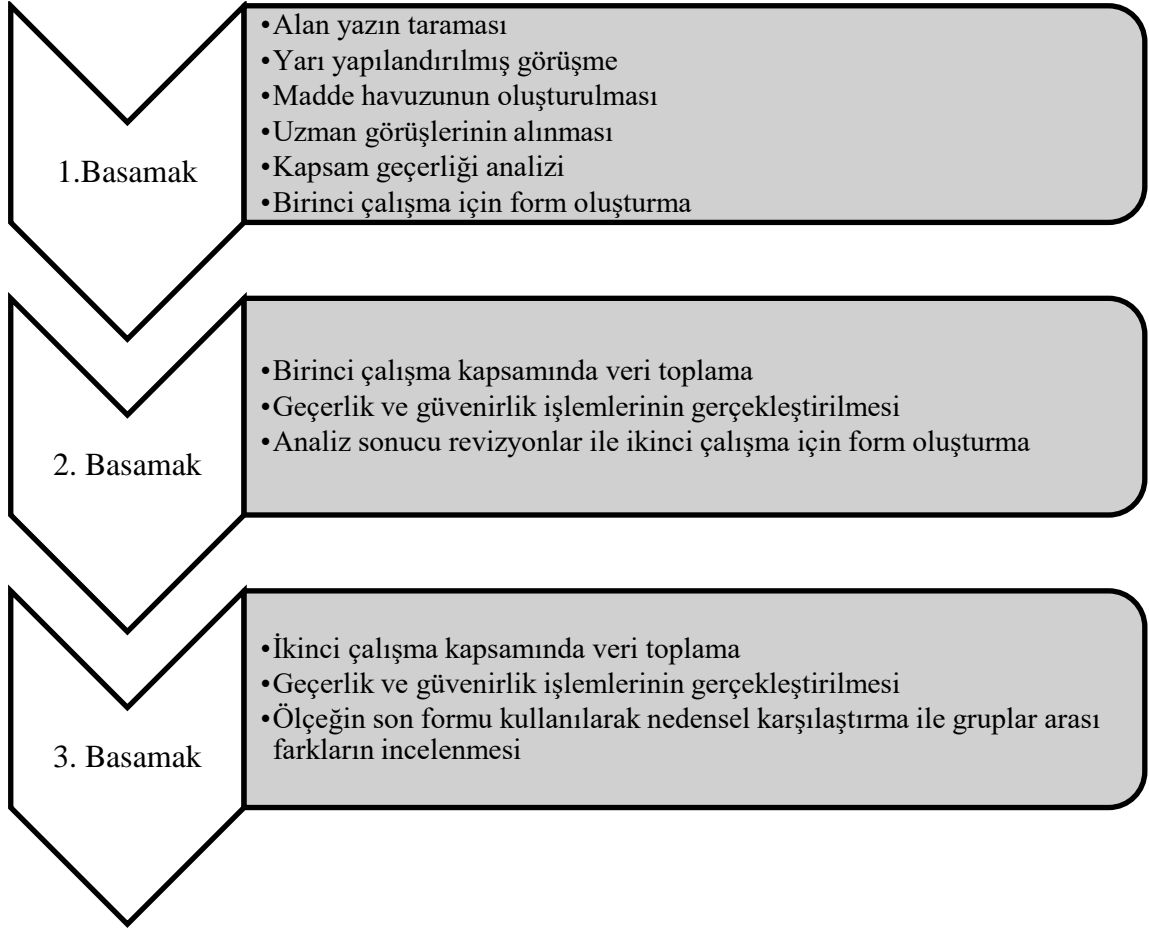
Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, işlem yolu, verilerin toplanması ve kullanılan analiz teknikleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlayan bu araştırma karma yöntemde uygun olarak tasarlanmıştır. Karma yöntemde hem nitel hem de nicel bulgular beraber değerlendirilmekte (Creswell ve Clark, 2015) olup, bu araştırmada keşfedici sıralı karma desen kullanılmıştır. Keşfedici sıralı karma desende araştırmacılar ilgilendikleri olgunun altında yatan faktörleri keşfetmek için öncelikle nitel yöntemi kullanırlar. Buradan elde edilen verilerin sonuçları nicel yöntemle yön verir ve nicel bulgular nitel bulguların doğrulanması ya da genişletilmesi için kullanılır. Keşfedici sıralı karma desen sıklıkla ölçek geliştirme çalışmalarının tasarımında tercih edilir (Fraenkel vd., 2012). Bu doğrultuda araştırmada, DeVellis (2014) tarafından belirtilen ölçek geliştirme ile ilgili izlenmesi gereken adımlar baz alınmıştır. Sürece ilişkin basamaklar Şekil 3. 1'de sunulmuştur. İlk olarak ilgili alan yazın incelenmiş ve hedef gruptaki bireylerle yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Ölçülmeye çalışılan olgunun biliş, duyuş ve davranış boyutlarını kapsayan ölçek maddeleri yazılarak madde havuzu oluşturulmuştur. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) ile ilgili diğer alanlardaki uzmanların görüşleri doğrultusunda Lawshe (1975) tekniği ile kapsam geçerliliği test edilerek (Tablo 4. 1 ve Tablo 4. 2) birinci çalışmada kullanılan form elde edilmiştir. Birinci çalışmadaki analizler sonucunda gerekli görülen düzeltmelerin ardından ikinci çalışma için form oluşturulmuştur ve bu form ile elde edilen veriler üzerinde geçerlik ve güvenilirlik işlemleri gerçekleştirilerek ölçme aracının son hali oluşturulmuştur.

Ölçme aracı oluşturulduktan sonra katılımcıların demografik özelliklerine bağlı olarak internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu bağlamda nicel yaklaşıma uygun olarak nedensel karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Nedensel karşılaştırma yöntemi bir değişkene dayalı olarak gruplar arasında anlamlı fark olup olmadığını tespit etmeyi amaçlamaktadır (Fraenkel vd., 2012).

Şekil 3. 1 Araştırma Sürecine İlişkin Basamaklar

3.2 Araştırma Grubu

Araştırmada birinci çalışma ve ikinci çalışma olmak üzere iki ana grup bulunmaktadır. Diğer taraftan ana gruplar da Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) örneklemleri olmak üzere ikişer gruptan oluşmaktadır. Bu bölümde ilk olarak birinci çalışmada, sonra ise ikinci çalışmada bulunan katılımcıların bilgileri sunulmuştur.

3.2.1 Birinci Çalışmaya Ait Araştırma Grupları

Birinci çalışmada AFA (n=384) ve DFA (n=300) olmak üzere iki araştırma grubu ve 684 katılımcı yer almaktadır. AFA'daki katılımcıların %67,4'ü kız %32,6'sı erkekken, DFA'da bu oranlar %60,3 (kız) ve %36,7'dir (erkek). İki grupta da farklı ortaöğretim okul türlerinde ve sınıf düzeylerinde öğrenim gören ergenler bulunmaktadır. Ayrıca grupların internet kullanımına ilişkin bulgular incelendiğinde, iki grupta da katılımcıların yeterli internet kaynağına sahip oldukları ve interneti kullanım amaçlarının başında sosyal medya kullanımının geldiği görülmektedir. Katılımcıların diğer demografik bilgileri ve internet kullanımlarına ilişkin bulgular Tablo 3. 1'de özetlenmektedir.

Tablo 3. 1 Birinci Çalışmaya Ait Araştırma Gruplarına İlişkin Bazı Tanımlayıcı Bilgiler

Faktör	Değişken	AFA (n=384)		DFA (n=300)	
		f	%	f	%
Cinsiyet	Kız	259	67,4	181	60,3
	Erkek	125	32,6	110	36,7
	Belirtilmeyen	0	0	9	3,0
Okul Türü	Anadolu Lisesi	116	30,2	65	21,7
	Fen Lisesi	0	0	90	30,0
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	225	58,6	142	47,3
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	19	4,9	0	0
	Spor Lisesi	24	6,3	0	0
	Belirtilmeyen	0	0	3	1,0
	Sınıf Düzeyi	9. sınıf	130	33,9	109
10. sınıf		70	18,2	84	28,0
11. sınıf		160	41,7	76	25,5
12. sınıf		24	6,3	29	9,7
Belirtilmeyen		0	0	2	,7
Ebeveyn Birliktelik Durumu	Birlikte	347	90,4	266	88,6
	Ayrı/vefat eden ebeveyn	37	9,6	23	7,7
	Belirtilmeyen	0	0	11	3,7
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	24	6,3	14	4,7
	2 kardeş	164	42,7	66	22,0
	3 kardeş	132	34,4	125	41,7
	4 kardeş	48	12,5	51	17,0
	5 kardeş ve üzeri	16	4,2	25	8,3
	Belirtilmeyen	0	0	19	6,3
	Anne Eğitim Düzeyi	İlköğretim ve altı	244	63,6	229
Ortaöğretim		124	32,3	57	19,0
Lisans ve lisansüstü		16	4,2	7	2,3
Belirtilmeyen		0	0	7	2,3
Baba Eğitim Düzeyi	İlköğretim ve altı	211	55,0	167	55,6
	Ortaöğretim	149	38,8	108	36,0
	Lisans ve lisansüstü	24	6,3	13	4,3
	Belirtilmeyen	0	0	12	4,0

Tablo 3. 1'in devamı

Gelir Düzeyi	Çok düşük	105	27,3	68	22,7
	Düşük	148	38,5	95	31,7
	Orta	100	26,0	72	24,0
	Yüksek	31	8,1	50	16,7
	Belirtilmeyen	0	0	15	5,0
Yeterli İnternet Kaynağına Sahip Olma Durumu	Evet	334	87,0	241	80,3
	Hayır	50	13,0	51	17,0
	Belirtilmeyen	0	0	8	2,7
Günlük İnternet Kullanım Süresi	1 saatten az	26	6,8	19	6,3
	1-2 saat	150	39,1	91	30,3
	3-4 saat	138	35,9	114	38,0
	5-6 saat	47	12,2	48	16,0
	7-8 saat	14	3,6	11	3,7
	9 saat ve üzeri	9	2,3	15	5,0
	Belirtilmeyen	0	0	2	,7
Genel İnternet Kullanım Amacı	İletişim	36	9,4	12	4,0
	Sosyal medya	140	36,5	122	40,7
	Haber/güncel olay takibi	10	2,6	19	6,3
	Eğlence (müzik, film-dizi)	113	29,5	63	21,0
	Online oyun	24	6,3	18	6,0
	Eğitim	61	15,9	40	13,3
	Diğer	0	0	5	1,7
Yaş	Belirtilmeyen	0	0	21	7,0
	Min.-maks.	13-18		13-18	
	Ortalama	15,21		15,04	
	Standart sapma	1,14		1,12	

3.2.2 İkinci Çalışmaya Ait Araştırma Grupları

İkinci çalışmada, AFA grubunda 914 ve DFA grubunda ise 505 olmak üzere toplam 1419 katılımcı yer almaktadır. Ayrıca 191 katılımcıya ilk uygulamadan iki hafta sonra ölçeğin son formu tekrar uygulanarak test-tekrar test güvenirliği incelenmiştir. AFA grubunda yer alan katılımcıların %53,7'si, DFA'dakilerin ise %59,0'ı kız öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcılara ait diğer demografik bilgiler ve katılımcıların internet kullanımına ilişkin bulgular Tablo 3. 2'de özetlenmektedir.

Tablo 3. 2 İkinci Çalışmaya Ait Araştırma Gruplarına İlişkin Bazı Tanımlayıcı Bilgiler

Faktör	Değişken	AFA (n=914)		DFA (n=505)	
		f	%	f	%
Cinsiyet	Kız	491	53,7	298	59,0
	Erkek	423	46,3	207	41,0
Yaş	14	129	14,1	85	16,8
	15	224	24,5	118	23,4
	16	196	21,4	103	20,4
	17	248	27,1	130	25,7
	18	117	12,8	69	13,7
	Okul Türü	Anadolu Lisesi	256	28,0	144
Fen Lisesi		121	13,2	55	10,9
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		195	21,3	118	23,4
Anadolu İmam Hatip Lisesi		106	11,6	51	10,1
Sosyal Bilimler Lisesi		91	10,0	57	11,3
Güzel Sanatlar Lisesi		70	7,7	41	8,1
Spor Lisesi		75	8,2	39	7,7
Sınıf Düzeyi	9. sınıf	231	25,3	120	23,8
	10. sınıf	212	23,2	121	24,0
	11. sınıf	259	28,3	129	25,5
	12. sınıf	212	23,2	135	26,7
Ebeveyn Durumu	Birlikte	816	89,3	459	90,9
	Ayrı/vefat eden ebeveyn	98	9,7	46	9,1
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	55	6,0	24	4,8
	2 kardeş	373	40,8	200	39,6
	3 kardeş	320	35,0	185	36,6
	4 kardeş	95	10,4	67	13,3
	5 kardeş ve üzeri	71	7,8	29	5,7
	Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul ve altı	293	32,1	149
Ortaokul		265	24,4	137	27,1
Lise		253	27,7	154	30,5
Ön lisans		51	5,6	12	2,4
Lisans		69	7,5	43	8,5
Lisansüstü		25	2,7	10	2,0
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul ve altı	174	19,0	93	18,4

Tablo 3. 2'nin devamı

	Ortaokul	222	24,3	126	25,0
	Lise	331	36,2	193	38,2
	Ön lisans	57	6,2	20	4,0
	Lisans	102	11,2	61	12,1
	Lisansüstü	28	3,1	12	2,4
Gelir Düzeyi	Düşük	354	38,7	224	44,4
	Orta	244	26,7	117	23,2
	Orta yüksek	95	10,4	63	12,5
	Yüksek	221	24,2	101	20,0
Günlük İnternet Kullanım Süresi	1 saatten az	17	1,9	19	3,8
	1-2 saat	155	17,0	82	16,2
	3-4 saat	358	39,2	200	39,6
	5-6 saat	220	24,1	115	22,8
	7-8 saat	95	10,4	49	9,7
	9 saat ve üzeri	69	7,5	40	7,9
Genel İnternet Kullanım Amacı	İletişim	80	8,8	36	7,1
	Sosyal medya	356	38,9	194	38,4
	Haber/güncel olay takibi	30	3,3	10	2,0
	Eğlence (müzik, film-dizi)	255	27,9	153	30,3
	Alışveriş	7	,8	3	,6
	Online oyun	117	12,8	56	11,1
	Eğitim	47	5,1	38	7,5
	Online kumar (iddia, bahis vs.)	18	2,0	10	2,0
Yerleşim Birimi	Köy/kasaba	159	17,4	85	16,8
	İlçe	284	31,1	159	31,5
	Şehir	97	10,6	54	10,7
	Büyükşehir	374	40,9	207	41,0

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu çalışmanın verileri kişisel bilgi formu, Problemler İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (Ceyhan ve Ceyhan, 2014), Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C (Akın-Arıkan vd., 2021) ve Riskli İnternet Davranışları Anketi (Eroğlu, 2011) ile

araştırmada geliştirilmesi amaçlanan İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, katılımcıların bazı sosyo-demografik bilgilerini almak amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Bu form ile cinsiyet, yaş, okul türü, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, ebeveyn birliktelik durumu, ebeveynlerin eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve bireylerin internet kullanımına yönelik bilgilerin alınması hedeflenmiştir.

3.3.2 Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)

Üniversite öğrencilerinin problemlı internet kullanım düzeylerini ölçmeye yönelik olarak Ceyhan ve arkadaşları (2007) tarafından geliştirilen Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği'nin ergenler için geçerlik ve güvenirlik çalışması Ceyhan ve Ceyhan (2014) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçek internetin olumsuz sonuçları, aşırı kullanım ve sosyal fayda/sosyal rahatlık olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. 27 maddeden oluşan PİKÖ-E 5'li Likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 27, en yüksek puan ise 135'tir. Ölçekten alınan puanın artması ergenlerin problemlı internet kullanımlarının arttığını göstermektedir. Ölçeğin tamamı için iç tutarlılık katsayısı ,93 iken, alt boyutlar için sırasıyla ,93; ,76 ve ,78'dir. Bu araştırmanın ikinci çalışmasında ölçeğin tamamı için iç tutarlılık katsayısı AFA ve DFA gruplarında ,92'dir.

3.3.3 Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C

Reynolds (1982) tarafından bireylerin sosyal beğenirlikten etkilenme düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C Akın-Arıkan ve arkadaşları (2021) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Kişisel/duygusal ve sosyal/davranışsal olmak üzere iki faktörlü yapıya sahip olan ölçek 13 maddeden oluşmakta ve doğru (1 puan) ile yanlış (2 puan) olmak üzere iki kategoride cevaplandırılmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 13, en yüksek puan ise 26'dır. Ölçekten alınan yüksek puan, sosyal beğenirlik tepki eğilimini göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ,76'dır. Bu araştırmanın ikinci çalışmasında ölçeğin tamamı için iç tutarlılık katsayısı AFA grubunda ,56, DFA grubunda ,59'dur.

3.3.4 Riskli İnternet Davranışları Anketi

Riskli İnternet Davranışları Anketi, Eroğlu (2011) tarafından riskli internet davranışlarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiştir. 28 maddeden oluşan ölçek, tek faktörlü bir yapıya ve 4'lü Likert tipi derecelendirmeyi sahiptir. Ölçekte yer alan 4 madde puanlamaya dâhil edilmemektedir. Bu doğrultuda ölçekten alınabilecek en düşük puan 24, en yüksek puan ise 96'dır. Ölçekten alınan puanların artması riskli internet davranışı gösterme ihtimalinin arttığı anlamına gelmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ,72'dir. Bu araştırmanın ikinci çalışmasında ölçeğin tamamı için iç tutarlılık katsayısı AFA grubunda ,91, DFA grubunda ,83'tür.

3.4 İşlem Yolu

İlk olarak madde havuzunun oluşturulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda ilgili alan yazın taranmış ve benzer ölçekler incelenmiştir. Ayrıca ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 27 öğrenci ile görüşme yapılarak 41 madde içeren bir havuz oluşturulmuştur. Ölçek maddeleri için PDR, Ölçme ve Değerlendirme, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ile Türk Dili ve Edebiyatı alanlarında uzman bireylerin görüşleri alınmıştır. Uzman değerlendirmeleri maddelerin uygunluğunu belirtmeleri ve puanlamaları (madde uygun, madde uygun ancak düzeltilmeli ya da madde çıkarılmalı) ile varsa önerilerini sunmaları yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda kapsam geçerliğine ilişkin bulgular "İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Kapsam Geçerliği" başlığı altında, Tablo 4.1 ve 4.2'de ayrıntılı olarak sunulmuştur. Uzmanlardan gelen öneriler doğrultusunda bazı maddeler revize edilmiş, ayrıca havuza 7 madde eklenmiştir. Bu süreç sonunda birinci çalışmada uygulanacak form oluşturulmuştur. Ayrıca ölçeğin, 1-Bana hiç uygun değil, 2-Bana nadiren uygun, 3-Bana biraz uygun, 4-Bana oldukça uygun ve 5-Bana tamamen uygun olmak üzere beşli Likert tipi derecelendirmeye sahip olmasına karar verilmiştir.

3.4.1 Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu basamakta ilk olarak Ordu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan 24/11/2022 tarih ve 2022-234 karar sayılı izin alınmıştır. Daha sonra ortaöğretim kurumlarında uygulamaların yapılabilmesi için Ordu İl Milli Eğitim Müdürlüğünden 06.01.2023 tarih ve E-18802389-605.01-67813854 sayılı gerekli izinler alınmıştır. Birinci çalışma kapsamında, oluşturulan ilk form, ölçüt geçerliğini test etmek için kullanılan Problemler İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (Ceyhan ve Ceyhan, 2014) ve katılımcıların bazı demografik bilgilerini elde etmek için kişisel bilgi formu Ocak 2023'te

gönüllü olan katılımcılara araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Uygulama yüz yüze olarak sınıf ortamında tek oturumda gerçekleşmiş ve ortalama yirmi dakika sürmüştür. Elde edilen veriler üzerinde geçerlik ve güvenirlilik işlemleri yapıldıktan sonra uzman görüşleri de alınarak ikinci çalışma için uygulama formu oluşturulmuştur. Daha sonra ise oluşturulan son form ile ikinci çalışmada ölçüt bağıntılı geçerlik işlemleri için kullanılan Problemlili İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (Ceyhan ve Ceyhan, 2014), Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C (Akın-Arıkan, vd., 2021), Riskli İnternet Davranışları Anketi (Eroğlu, 2011) ve kişisel bilgi formu Mart-Nisan 2023 aralığında Ordu ili genelinde farklı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan bireylere tek oturumda ve yüz yüze uygulanmıştır. İkinci alışmada AFA için 1103 ve DFA için 524 kişiden veri toplanmıştır. Eksik ya da hatalı dolduran 189 kişi AFA, 19 kişi DFA grubundan çıkartılmıştır.

Ölçek geliştirme çalışması kapsamında verilerin analizi için SPSS 24.0 ve AMOS 20.0 paket programları kullanılmıştır. Geçerlik alışmaları kapsamında AFA ve DFA, kapsam geçerliği, ölçüt bağıntılı geçerlik; güvenirlilik çalışmaları kapsamında ise test-tekrar test, Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı ve testi yarıya bölme tekniklerinden yararlanılmıştır. Ayrıca alt amaçları gerçekleştirmek amacıyla SPSS 24.0 paket programı kullanılmış ve tanımlayıcı istatistik, bağımsız *t* testi ve tek yönlü ANOVA tekniklerinden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde kapsam geçerliği ile birinci çalışmaya ve ikinci çalışmaya ilişkin bulgular sunulmuştur. İlk olarak kapsam geçerliğine ait bulgulara yer verilmiştir.

4.1 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Kapsam Geçerliği

Ölçeğin kapsam geçerliğini değerlendirmek için Lawshe (1975) tekniğinde yer alan basamaklar izlenmiştir. Bu doğrultuda 9 PDR, 1 Ölçme ve Değerlendirme, 1 Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi ve 2 Türk Dili ve Edebiyatı alanında uzman olan bireylerden uzman grubu oluşturulmuştur. Uzmanlarla görüşme yapılmış ve aday ölçek maddelerini içeren uzman değerlendirme formu ile maddelerin uygunluk derecelerini değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca ilgili form ile uzmanlardan maddelere yönelik düzeltme ve yeni madde önerileri de alınmıştır. Uzmanların değerlendirmesi doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlar Tablo 4. 1’de sunulmuştur. Uzman görüşlerine göre her bir madde için kapsam geçerlik oranı (KGO) hesaplanmış, her bir maddenin $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde kapsam geçerlilik ölçütüne (KGÖ) uygunluğu değerlendirilmiş ve tüm ölçek için kapsam geçerlik indeksi (KGİ) hesaplanmıştır. KGO +1 ile -1 arasında değer almakta, +1, tüm uzmanların maddeyi uygun olarak değerlendirdiğini, negatif değerler ise uzmanların yarıdan fazlasının maddeyi uygun bulmadığını belirtmektedir (Wilson vd., 2013). KGÖ değeri uzman sayısına göre farklılaşmakta, 13 kişilik uzman grubu için KGÖ’nün minimum ,538 değerini alması beklenmektedir (Ayre ve Scally, 2014). Bu doğrultuda uzman görüşlerine ilişkin yapılan değerlendirme neticesinde, aday ölçekte yer alan 41 maddenin tamamının KGÖ’yü sağladığı tespit edilmiş olup maddelere yönelik verilen önerilerin ise yaygın olarak anlam açıklığı ve dil bilgisi ile ilgili düzeltmeleri içerdiği görülmüş, maddeler öneriler değerlendirilerek düzenlenmiştir. Ayrıca uzmanlar tarafından 7 yeni madde önerisi getirilmiştir. Ölçeğin tamamı için ise KGİ hesaplanmıştır. KGO’ların ortalaması KGİ değerini vermekte ve tüm ölçeğin kapsam geçerliğinin istatistiksel olarak anlamlı olabilmesi için KGİ’nin KGÖ’den büyük olması beklenmektedir (Yurdugül, 2005). Aday ölçeğin KGİ’sinin (,73), KGÖ’sünden (,54) büyük olması tüm ölçeğin kapsam geçerliğinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Uzmanlar tarafından önerilen yeni maddeler uzman grubu içerisinde 5 PDR, 1 Ölçme ve Değerlendirme, 2 Türk Dili ve Edebiyatı, 1 Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi uzmanı olmak üzere 9 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Bu doğrultuda önerilen maddeler için benzer işlem yolu takip edilerek değerlendirmelere ilişkin değerler Tablo

4. 2’de sunulmuştur. Elde edilen değerlerden hareketle yeni maddelerin de kapsam geçerliğini sağladığı görülmüş, bu maddeler üzerinde de öneriler doğrultusunda dil bilgisi ve anlam açıklığı düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir. Son olarak bu maddelerin de aday forma dâhil edilmesiyle 48 maddeden oluşan birinci çalışma formu oluşturulmuştur.

Tablo 4. 1 Kapsam Geçerliğine İlişkin Bulgular

Maddeler	Madde Uygun	Madde Uygun Ancak Düzeltilmeli	Madde Çıkarılmalı	Kapsam Geçerlik Oranları
1. madde	12	1	0	,85
2. madde	11	2	0	,69
3. madde	11	2	0	,69
4. madde	12	1	0	,85
5. madde	10	3	0	,54
6. madde	10	3	0	,54
7. madde	12	1	0	,85
8. madde	12	1	0	,85
9. madde	10	3	0	,54
10. madde	10	2	1	,54
11. madde	11	2	0	,69
12. madde	10	3	0	,54
13. madde	11	2	0	,69
14. madde	12	1	0	,85
15. madde	12	1	0	,85
16. madde	11	2	0	,69
17. madde	12	1	0	,85
18. madde	10	3	0	,54
19. madde	11	2	0	,69
20. madde	12	1	0	,85
21. madde	12	1	0	,85
22. madde	12	1	0	,85
23. madde	12	1	0	,85
24. madde	10	3	0	,54
25. madde	11	2	0	,69
26. madde	11	2	0	,69
27. madde	10	3	0	,54
28. madde	10	3	0	,54

Tablo 4. 1'in devamı

29. madde	12	1	0	,85
30. madde	12	1	0	,85
31. madde	12	1	0	,85
32. madde	12	1	0	,85
33. madde	11	2	0	,69
34. madde	12	1	0	,85
35. madde	11	2	0	,69
36. madde	11	2	0	,69
37. madde	10	3	0	,54
38. madde	11	2	0	,69
39. madde	12	1	0	,85
40. madde	12	1	0	,85
41. madde	12	1	0	,85
Toplam Uzman Sayısı		13		
Kapsam Geçerlik Ölçütü (KGÖ)		,54		
Kapsam Geçerlik İndeksi (KGI)		,73		

Tablo 4. 2 Önerilen Maddeler için Kapsam Geçerliğine İlişkin Bulgular

Maddeler	Madde Uygun	Madde Uygun Ancak Düzeltilmeli	Madde Çıkarılmalı	Kapsam Geçerlilik Oranı
42. madde	9	0	0	1
43. madde	9	0	0	1
44. madde	8	1	0	,78
45. madde	8	1	0	,78
46. madde	8	1	0	,78
47. madde	8	1	0	,78
48. madde	9	0	0	1
Toplam Uzman Sayısı		9		
Kapsam Geçerlik Ölçütü (KGÖ)		,75		
Kapsam Geçerlik İndeksi (KGI)		,87		

4.2 Birinci Çalışma

Birinci çalışma kapsamında geçerlik ve güvenilirlik işlemleri gerçekleştirilmiştir. Geçerlik işlemleri doğrultusunda kapsam geçerliği, yapı geçerliği (AFA ve DFA) ve ölçüt bağıntılı geçerlik; güvenilirlik işlemleri doğrultusunda ise Cronbach alfa iç güvenilirlik katsayısı ve testi yarıya bölme teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analizine geçmeden önce AFA ve

DFA örneklemelerinin normalliği basıklık (AFA=2,94, DFA=1,66) ve çarpıklık (AFA=1,79, DFA=1,41) katsayıları göz önüne alınarak test edilmiş ve değerlerin uygun aralıklarda (-3, +3) olduğu belirlenmiştir (Kalaycı, 2016).

4.2.1 Birinci Çalışma için Geçerlik Analizleri

4.2.1.1 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Yapı Geçerliği

4.2.1.1.1 Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

İlk olarak veri setinin AFA için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü ve Barlett's Küresellik testi ile sınanmıştır. Analiz sonucunda KMO değerinin ,93, Barlett's küresellik testi sonucunun ise anlamlı olduğu ($\chi^2=5183,08$, $sd=325$, $p<,01$); dolayısıyla örneklemin AFA için uygun olduğu görülmüştür (Brace vd., 2003). Ölçeğin faktör yapısını belirlemek için Temel Bileşenler Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, öz değeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %64,15'ini açıklayan 10 faktörlü bir yapı belirlenmiştir. Faktör sayısı belirlenirken faktörün toplam varyansa katkı oranının %5'ten büyük olması beklenmektedir (DeVellis, 2014). Bu kriter göz önüne alındığında ölçek iki faktöre zorlanmış ve 2 faktörlü yapının toplam varyansın %38,93'ünü açıkladığı belirlenmiştir. Maddelere bakıldığında hiçbir maddenin sadece ikinci faktöre yüklenmemesi, ayrıca faktör yükleri arasındaki farkın ,10'dan düşük olması sebebiyle (Büyüköztürk, 2018; Çokluk vd., 2012) alan ve ölçme değerlendirme uzmanlarının görüşleri alınarak bazı maddeler çıkartılmış ve ölçek tek faktöre zorlanmıştır. Son olarak benzer/paralel maddeler ve faktör yükleri sınır değerin (,30) altında (Büyüköztürk, 2018; Seçer, 2013) olan maddeler çıkartılmıştır. 26 maddeden oluşan tek faktörlü yapı toplam varyansın %41,40'ını açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri ise ,46 ile ,76 arasında değişmektedir. Sosyal bilimlerde açıklanan varyansın tek faktörlü yapılar için %30 ve üzeri olması beklenmekte (Büyüköztürk, 2018), ayrıca faktör yüklerinin ,45 ya da üzeri olması maddenin faktöre katkısı açısından iyi bir ölçü olarak görülmektedir (Büyüköztürk, 2018). Bu doğrultuda ölçeğin açıklanan varyans ve faktör yükleri açısından kriterleri karşıladığı belirlenmiştir. Maddelere ait faktör yükleri ve ortak varyans değerleri Tablo 4.3'te sunulmuştur.

Tablo 4. 3 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği AFA Sonuçları

Maddeler	Faktör Yüğü	Ortak Varyans
1. madde	,73	,53
2. madde	,55	,31

Tablo 4. 3'ün devamı

3. madde	,71	,50
4. madde	,62	,37
5. madde	,46	,21
6. madde	,50	,25
7. madde	,76	,58
8. madde	,69	,48
9. madde	,58	,34
10. madde	,69	,47
11. madde	,67	,45
12. madde	,68	,47
13. madde	,65	,42
14. madde	,62	,38
15. madde	,75	,56
16. madde	,58	,34
17. madde	,66	,44
18. madde	,57	,33
19. madde	,64	,41
20. madde	,57	,33
21. madde	,73	,53
22. madde	,65	,43
23. madde	,58	,33
24. madde	,66	,43
25. madde	,64	,41
26. madde	,70	,48

4.2.1.1.2 Doğrulatoryı Faktör Analizi (DFA)

AFA sonuçları doğrultusunda ortaya çıkan yapının farklı bir örnekleme de test edilmesi için DFA yapılmıştır. DFA'da modelin yeterliğini belirlemek için sıklıkla kullanılan uyum indekslerinden yararlanılmıştır. Uyum indekslerine dair belirlenen ölçütler Tablo 4.4'te sunulmuştur (Bayram, 2013; Byrne, 2010; Hooper vd., 2008; Hu ve Bentler, 1999; Marsh ve Hocevar, 1985).

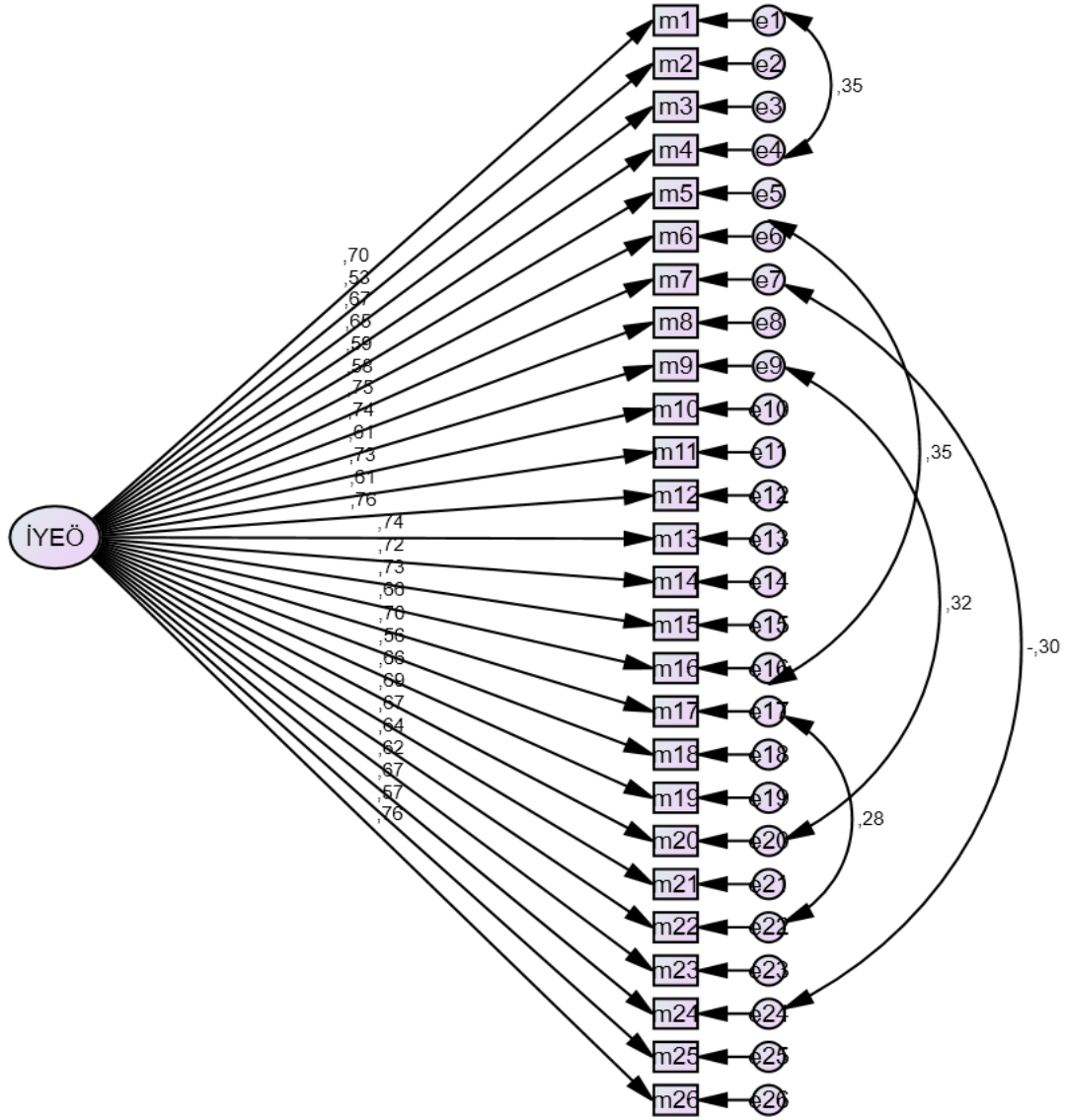
Tablo 4. 4 Uyum İndekslerine Dair Ölçütler

Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Aralıkları	Kabul Edilebilir Uyum Aralıkları
χ^2/sd	$0 \leq \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 5$

Tablo 4. 4'ün devamı

GFI	$,90 \leq \text{GFI} \leq 1,00$	$,85 \leq \text{GFI} \leq ,90$
AGFI	$,90 \leq \text{AGFI} \leq 1,00$	$,80 \leq \text{AGFI} \leq ,90$
CFI	$,97 \leq \text{CFI} \leq 1,00$	$,90 \leq \text{CFI} \leq ,97$
RMSEA	$0 \leq \text{RMSEA} \leq ,05$	$,05 \leq \text{RMSEA} \leq ,08$
SRMR	$0 \leq \text{SRMR} \leq ,05$	$,05 \leq \text{SRMR} \leq ,08$

Analiz sonucunda Ki-kare değerinin anlamlı olduğu ($\chi^2=1054,79$, $sd=299$, $\chi^2/sd=3,53$, $p<,001$), diğer uyum indekslerinin $\text{GFI}=,78$, $\text{AGFI}=,74$, $\text{CFI}=,83$, $\text{RMSEA}=,09$ ve $\text{SRMR}=,05$ olduğu gözlenmiştir. Sonuçlara ilişkin modifikasyon indeksleri incelenmiş ve sırasıyla 6-16, 1-4, 9-20, 17-22 ve 7-24 maddeleri arasında hata kovaryansları tanımlanmıştır. Modelin son hali DFA ile tekrar sınıdığında uyum indekslerine ait değerler $\chi^2/sd=3,08$ ($\chi^2=904,76$, $sd=294$, $p<,001$), $\text{GFI}=,81$, $\text{AGFI}=,77$, $\text{CFI}=,87$, $\text{RMSEA}=,08$ ve $\text{SRMR}=,05$ 'tir. Maddelerin standardize faktör yükleri ,53 ile ,76 arasında değişmekte olup tüm maddeler ,001 düzeyinde anlamlıdır. Faktör yükleri Şekil 4.1'de gösterilmiştir. Analiz sonucunda, uyum indekslerine ait bazı değerlerin kabul edilebilir sınırlar içindeyken bazı değerlerin kabul edilebilir sınırlara yakın olduğu gözlenmiştir. AFA sonucunda maddelerin revize edilmesinin kararlaştırılması ve uzman görüşleri göz önüne alınarak, ikinci çalışmada AFA analizine paralel olarak DFA analizinin farklı örnekleme tekrar edilmesinin uygun olduğu değerlendirilmiştir.

Şekil 4. 1 İYEÖ'ye Yönelik Path Diyagramı ve Faktör Yükleri

4.2.1.2 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

Birinci çalışmada ölçüt geçerliği için ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumları ile ilişkili olabileceği düşünülen problemlerle internet kullanımı ele alınmıştır. Bu doğrultuda paralel form kapsamında Ceyhan ve Ceyhan (2014) tarafından geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılan PİKÖ-E kullanılmıştır. AFA ve DFA örneklemdeki katılımcıların İYEÖ'den aldıkları puan ile PİKÖ-E'nin alt boyutları ve toplam puanı arasındaki ilişkiler incelenmiş ve boyutlar arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Analize göre İYEÖ'nün toplam puanı ile PİKÖ-E'nin toplam puanı arasında AFA örnekleminde ($r=,62, p<,01$) ve DFA örnekleminde ($r=,70, p<,01$) pozitif yönde orta düzeyde (Büyüköztürk, 2018) anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. İYEÖ ile

PİKÖ-E'nin alt boyutları arasındaki ilişkilere dair analiz sonuçları Tablo 4.5'te özetlenmiştir.

Tablo 4. 5 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği ve PİKÖ-E Arasındaki İlişkiler

	AFA Örnekleme				DFA Örnekleme			
	Ort.	SS	<i>r</i>	<i>p</i>	Ort.	SS	<i>r</i>	<i>p</i>
PİKÖ-E toplam puan	50,39	18,89	,62	,001	58,36	22,13	,70	,001
İnternetin olumsuz sonuçları	21,61	10,60	,57	,001	26,21	13,40	,66	,001
Aşırı kullanım	16,96	5,25	,42	,001	18,51	5,74	,44	,001
Sosyal fayda/sosyal rahatlık	11,82	5,87	,60	,001	13,64	6,32	,67	,001

4.2.2 Birinci Çalışma için Güvenirlik Analizleri

Ölçeğin güvenirlik işlemleri kapsamında Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı ve testi yarıya bölme tekniklerinden yararlanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı AFA ve DFA örneklemleri için sırasıyla ,94 ve ,95'tir. Testi yarıya bölme testi sonuçlarına bakıldığında ise değerlerin AFA örnekleme için ,91, DFA örnekleme için ,93 olduğu belirlenmiştir. Madde-toplam korelasyonları AFA örnekleminde ,43 ile ,73 arasında değişirken; DFA örnekleminde değerler ,51 ile ,73 arasındadır. Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı değerlerinin ,70'ten büyük (Büyüköztürk, 2018; Tezbaşaran, 1996), madde-toplam korelasyonlarının da ,30'dan (Büyüköztürk, 2018) yüksek olması sebebiyle elde edilen sonuçların yeterli olduğu değerlendirilmektedir. AFA ve DFA örneklemlerine ait değerler Tablo 4.6'da sunulmuştur.

Tablo 4. 6 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Güvenirlik Analizi Sonuçları

Değişken/Grup	İç Tutarlık Katsayısı (Cronbach's Alfa)		Testi Yarıya Bölme (Split Half)	
	AFA	DFA	AFA	DFA
İYEÖ	,94	,95	,91	,93

4.3 İkinci Çalışma

İkinci çalışma kapsamında geçerlik ve güvenirlik işlemleri gerçekleştirilmiştir. Geçerlik işlemleri doğrultusunda yapı geçerliği için AFA ve DFA ile ölçüt bağıntılı geçerlik; güvenirlik işlemleri doğrultusunda ise Cronbach alfa iç güvenirlik katsayısı, testi yarıya bölme ve test-tekrar test teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analizine geçmeden önce AFA ve DFA örneklemlerinin normalliği basıklık (AFA=-,27, DFA=-,37) ve çarpıklık

(AFA=,61, DFA=,53) katsayıları göz önüne alınarak test edilmiş ve değerlerin uygun aralıklarda (-3, +3) olduğu belirlenmiştir (Kalaycı, 2016).

4.3.1 İkinci Çalışma için Geçerlik Analizleri

4.3.1.1 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Yapı Geçerliği

4.3.1.1.1 Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA)

Analizden önce veri setinin AFA için uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü ve Barlett's Küresellik testi ile sınanmıştır. Analiz sonucunda KMO değerinin ,96, Barlett's küresellik testi sonucunun ise anlamlı olduğu ($\chi^2=12424,87$, $sd=325$, $p<,01$); dolayısıyla örneklemin AFA için uygun olduğu görülmüştür (Brace vd., 2003). Ölçeğin faktör yapısını belirlemek için Temel Bileşenler Analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda, 26 madde için öz değeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %54,18 açıklayan 3 faktörlü bir yapı belirlenmiştir. Bir faktörün toplam varyansa katkı oranının %5'ten küçük olması sebebiyle (DeVellis, 2014) ölçek iki faktöre zorlanmış ve 2 faktörlü yapının toplam varyansın %49,46'sını açıkladığı belirlenmiştir. İkinci faktörü oluşturan maddelerin ilk faktöre de yakın değerlerle yüklendiği görülmüştür. Maddelerin yakın değerlerle faktörlere çapraz yüklenmesi (Çokluk vd., 2012), ayrıca birinci çalışmada da sorunlu bir yapı göstermeleri de göz önüne alınarak, bazı maddeler alan ve ölçme değerlendirme uzmanlarının görüşleri paralelinde ölçekten çıkartılmıştır. Bu doğrultuda 17 maddeden oluşan tek faktörlü yapının toplam varyansın %48,65'ini açıkladığı görülmüştür. Sosyal bilimlerde açıklanan varyansın tek faktörlü yapılar da %30 ve üzeri olması yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2018). Maddelerin faktör yükleri de yeterli değerlere sahip olup (Büyüköztürk, 2018; Seçer, 2013) ,46 ile ,80 arasında değişmektedir. Maddelere ait faktör yükleri ve ortak varyans değerleri Tablo 4.7'de sunulmuştur.

Tablo 4. 7 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği AFA Sonuçları

Maddeler	Faktör Yüğü	Ortak Varyans
1. madde	,76	,58
2. madde	,46	,22
3. madde	,72	,52
4. madde	,65	,42
5. madde	,61	,37
6. madde	,65	,42

Tablo 4. 7'nin devamı

7. madde	,77	,59
8. madde	,73	,53
9. madde	,72	,52
10. madde	,67	,44
11. madde	,77	,59
12. madde	,66	,43
13. madde	,73	,54
14. madde	,77	,59
15. madde	,56	,31
16. madde	,75	,56
17. madde	,80	,63

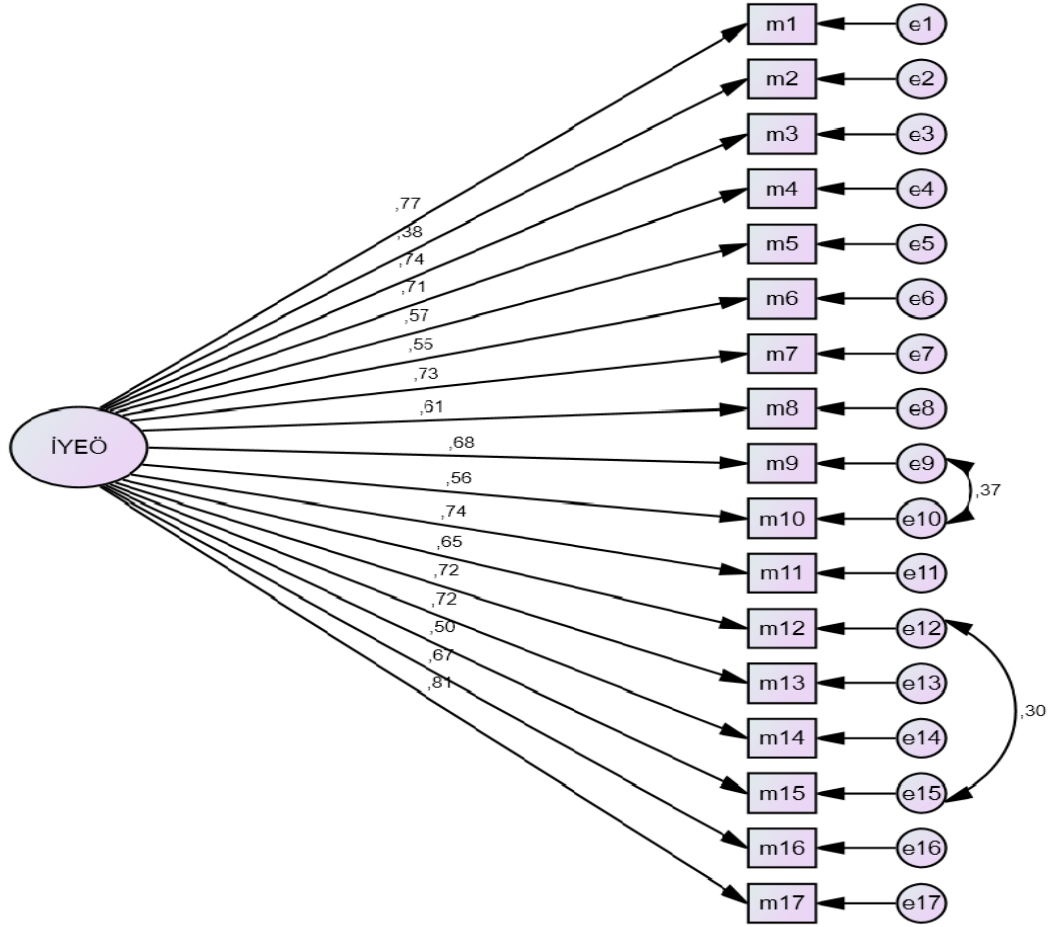
4.3.1.1.2 Doğrulatory Faktör Analizi (DFA)

İkinci çalışmada gerçekleştirilen AFA sonucunda ortaya çıkan 17 maddeli tek boyutlu yapının farklı bir örnekleme test edilmesi için DFA yapılmıştır. Analiz sonucunda Ki-kare değerinin anlamlı ($\chi^2=568,342$, $sd=119$, $\chi^2/sd=4,78$, $p<,001$), diğer uyum indekslerinin değerlerinin GFI=,88, AGFI=,84, CFI=,89, RMSEA=,09 ve SRMR=,05 olduğu görülmüştür. Sonuçlara ilişkin modifikasyon indeksleri incelenmiş ve sırasıyla 9-10 ile 12-15 maddeleri arasında hata kovaryansları tanımlanmıştır. Modelin ilk testinin sonucu ve modifikasyonlar sonrası belirlenen uyum indeksleri Tablo 4.8'de sunulmuştur.

Tablo 4. 8 DFA Uyum İndeksleri Sonuçları

Uyum İndeksleri	İlk Test	1. Modifikasyon	2. Modifikasyon
χ^2/sd	4,78	4,24	3,89
GFI	,88	,89	,90
AGFI	,84	,85	,87
CFI	,89	,91	,92
RMSEA	,09	,08	,07
SRMR	,05	,04	,04

Modelin son hali DFA ile sınıandığında uyum indekslerine ait değerler $\chi^2/sd=3,89$ ($\chi^2=455,99$, $sd=117$, $p<,001$), GFI=,90, AGFI=,87, CFI=,92, RMSEA=,07 ve SRMR=,04'tür. Maddelerin standardize faktör yükleri ,38 ile ,81 arasında değişmekte olup tüm maddeler ,001 düzeyinde anlamlıdır. Faktör yükleri Şekil 4.2'de gösterilmiştir.

Şekil 4. 2 İYEÖ'ye Yönelik Path Diyagramı ve Faktör Yükleri

4.3.1.2 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

İkinci çalışmada ölçüt geçerliği için PİKÖ-E (Ceyhan ve Ceyhan, 2014), Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C (Akın-Arıkan vd., 2021) ve Riskli İnternet Davranışları Anketi (Eroğlu, 2011) kullanılmıştır. AFA ve DFA örneklemindeki katılımcıların İYEÖ'den aldıkları puan ile paralel formlardan alınan puanlar arasındaki ilişkiler incelenmiş ve analiz sonuçları Tablo 4.9'da özetlenmiştir.

Tablo 4. 9 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği ve Paralel Formlar Arasındaki İlişkiler

	AFA Örneklemi				DFA Örneklemi			
	Ort.	SS	<i>r</i>	<i>p</i>	Ort.	SS	<i>r</i>	<i>p</i>
PİKÖ-E toplam puan	65,72	20,48	,48	,001	64,97	19,92	,45	,001
İnternetin olumsuz sonuçları ^a	29,50	12,41	,42	,001	29,00	11,67	,37	,001

Tablo 4. 9'un devamı

Aşırı kullanım ^a	20,74	5,23	,30	,001	20,64	5,54	,29	,001
Sosyal fayda/sosyal rahatlık ^a	15,48	6,37	,49	,001	15,34	6,18	,48	,001
Sosyal Beğenirlik Ölçeği-KF toplam puan	20,02	2,46	-,25	,001	19,84	7,70	-,29	,001
Kişisel/duygusal ^b	7,24	1,31	-,09	,02	7,09	1,28	-,15	,001
Sosyal/davranışsal ^b	12,78	1,83	-,28	,001	12,75	1,91	-,29	,001
Riskli internet davranışları	32,94	10,87	,70	,001	31,63	7,70	,60	,001

^aPIKÖ-E alt boyutu, ^b Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C alt boyutu

4.3.2 İkinci Çalışma için Güvenirlik Analizleri

Ölçeğin güvenirlik işlemleri kapsamında Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı, testi yarıya bölme ve test-tekrar test tekniklerinden yararlanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı AFA ve DFA örneklemi için ,93'tür. Testi yarıya bölme testi sonuçlarına bakıldığında ise değerlerin AFA örnekleme için ,90, DFA örnekleme içinse ,89 olduğu belirlenmiştir. Madde-toplam korelasyonları AFA örnekleminde ,42 ile ,75 arasında değişirken DFA örnekleminde değerler ,36 ile ,78 arasındadır. Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı değerlerinin (Tezbaşaran, 1996) ve madde-toplam korelasyonlarının (Büyüköztürk, 2018) yeterli olduğu belirlenmiştir. AFA ve DFA örneklemine ait değerler Tablo 4.10'da sunulmuştur. Ayrıca ölçeğin test-tekrar test güvenirliliğini incelemek amacıyla yapılan ilk ve ikinci uygulama arasında yüksek düzeyde (Büyüköztürk, 2018) pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=,85, p<,01$).

Tablo 4. 10 İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Güvenirlik Analizi Sonuçları

Değişken/Grup	İç Tutarlılık Katsayısı (Cronbach's Alfa)		Testi Yarıya Bölme (Split Half)	
	AFA	DFA	AFA	DFA
İYEÖ	,93	,93	,90	,89

4.4 Demografik Değişkenler ve İnternette Yabancılarla Etkileşime Dönük Tutum Arasındaki İlişkiler

Bu çalışmada son olarak ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının cinsiyete, yaşa, sınıf düzeyine, ebeveynlerinin birliktelik durumuna ve internette geçirilen süreye göre değişiklik gösterip göstermediği incelenmiştir. AFA ve

DFA katılımcılarının beraber ele alındığı analizlerde ilk olarak cinsiyete ve ebeveyn birliktelik durumuna bağlı farklılıklar bağımsız *t* testi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda, ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının cinsiyete ($t=-8,03$, $p<,01$, $d=-,43$) ve ebeveyn birliktelik durumuna ($t=-3,80$, $p<,01$, $d=-,33$) bağlı olarak farklılaştığı ve erkeklerin kızlara, ebeveyni ayrı ya da vefat etmiş olan bireylerin birlikte olanlara oranla daha olumlu tutuma sahip olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.11’de özetlenmiştir.

Tablo 4. 11 İnternette Yabancılarla Etkileşim ile Cinsiyet ve Ebeveyn Birliktelik Durumu Arasındaki İlişkiler

Değişken	Grup	n	Ort.	SS	sd	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>d</i>
Cinsiyet	Kız	789	34,60	14,30	1417	-8,03	,001	-,43
	Erkek	630	40,77	14,46				
Ebeveyn Birliktelik Durumu	Birlikte	1275	36,84	14,52	1417	-3,80	,001	-,33
	Ayrı/vefat eden ebeveyn	144	41,72	15,48				

Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumları ile yaş, sınıf düzeyi ve internette geçirdikleri süre arasındaki ilişkiler tek yönlü ANOVA ile incelenmiştir. Analiz sonucunda gruplar arasında yaşa ($F_{(4,1414)}=3,53$, $p<,05$, $\eta^2=,01$), sınıf düzeyine ($F_{(3,1415)}=4,40$, $p<,01$, $\eta^2=,01$) ve internette geçirilen süreye ($F_{(4,1413)}=28,95$, $p<,01$, $\eta^2=,09$) bağlı olarak anlamlı farklar olduğu belirlenmiştir. Gruplar arası farkın kaynağı post hoc tekniklerinden Bonferroni ile incelenmiştir. Buna göre 16 ve 17 yaşındakiler 14 yaşındakilerden; 10. ve 11. sınıfa gidenler 9. sınıfa gidenlerden; internette 9 saat ve üzeri zaman geçirenler 1 saatten az, 1-2 saat, 3-4 saat ve 5-6 saat geçirenlerden daha olumlu tutuma sahiptir. Analiz sonuçları Tablo 4.12’de özetlenmiştir.

Tablo 4. 12 İnternette Yabancılarla Etkileşim ile Yaş, Sınıf Düzeyi ve İnternette Geçirilen Süre Arasındaki İlişkiler

Değişken		KT	sd	KO	F	<i>p</i>	η^2
Yaş	Gruplar Arası	3020,89	4	755,22	3,53	,01	,01
	Grup İçi	302813,07	1414	214,15			
	Toplam	305833,96	1418				
Sınıf Düzeyi	Gruplar Arası	2826,31	3	942,10	4,40	,004	,01
	Grup İçi	303007,65	1415	214,14			
	Toplam	305833,96	1418				

Tablo 4. 12'nin devamı

İnternette Geçirilen Süre	Gruplar Arası	28413,98	5	5682,80			
	Grup İçi	277419,97	1413	196,33	28,95	,001	,09
	Toplam	305833,96	1418				

5. TARTIŞMA

Araştırmada ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemek amacıyla İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği geliştirilmiştir. Ölçek geliştirme çalışmaları kapsamında keşfedici sıralı karma desen kullanılmıştır. Bu doğrultuda nitel ve nicel veriler beraber değerlendirilerek ölçek geliştirme adımları (DeVellis, 2014) izlenmiştir. Geçerlik çalışmalarında kapsam geçerliği için ilgili alan uzmanlarından değerlendirmeler alınmış, yapı geçerliği AFA ve DFA ile test edilmiş, Problemlili İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (Ceyhan ve Ceyhan, 2014), Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C (Akın-Arıkan vd., 2021) ve Riskli İnternet Davranışları Anketi (Eroğlu, 2011) ile ölçüt geçerliği test edilmiş; güvenilirlik çalışmaları kapsamında ise test-tekrar test, Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı ve testi yarıya bölme tekniklerinden yararlanılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğini test etmek için ilk olarak AFA yapılmıştır. İkinci çalışmadaki AFA sonucunda toplam varyansın %49,46'sını açıklayan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. İkinci faktörü oluşturan maddelerin kuramsal açıdan bir arada olmaya uygun olmamaları, bu maddelerin ilk faktöre çapraz yüklenmeleri ve birinci çalışmada da benzer bir yapı göstermeleri sebebiyle alan yazındaki öneriler (Büyüköztürk, 2018; Tabachnic ve Fidell, 2007) ve uzman görüşleri alınarak maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Çıkarılan maddelere bakıldığında benzer içerikteki maddelerin ölçekte bulunduğu görülmüştür. Örneğin çıkarılan 7. madde "İnternette yaklaşımını beğendiğim tanımadığım kişilerle iletişimimi sürdürürüm." ve 21. madde "Tanımadığım kişilerle internetteki sohbet sürem uzadıkça onlara güven duyarım." iken ölçekteki 10. madde "İnternet üzerinden tanıştığım kişilerle samimi olabilirim." şeklindedir ya da çıkarılan 8. madde "Arkadaşlarımın yönlendirdiği tanımadığım kişilerle internette iletişim kurarım." iken ölçekteki 4. madde "Ortak arkadaşlara sahip olduğum fakat tanımadığım kişilerle internette iletişim kurarım." şeklindedir. Bu doğrultuda geriye kalan 17 maddeden oluşan tek faktörlü yapının toplam varyansın %48,65'ini açıkladığı görülmüştür. Maddelerin faktör yüklerinin ise ,46 ile ,80 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Açıklanan varyansın sosyal bilimler için yeterli olması ve faktör yüklerinin ,45'ten yüksek olması (Büyüköztürk, 2018) göz önüne alındığında 17 maddeden oluşan tek faktörlü yapının yeterli olduğu değerlendirilmiştir.

AFA'da ortaya çıkan yapının DFA ile sınındığı ilk test sonucunda Ki-kare değerinin anlamlı olduğu ($\chi^2=568,342$, $sd=119$, $\chi^2/sd=4,78$, $p<,001$), diğer uyum indeks değerlerinin $GFI=,88$, $AGFI=,84$, $CFI=,89$, $RMSEA=,09$ ve $SRMR=,05$ şeklinde olduğu belirlenmiştir. Uyum indekslerinde bazı değerlerin kabul edilebilir aralıklarda olmaması (Byrne, 2010; Hu ve Bentler, 1999) nedeniyle modifikasyon indeksleri doğrultusunda sırasıyla 9-10 ve 12-15 maddeleri arasında hata kovaryansları tanımlanmıştır. Bu modele ait uyum indeksleri değerleri $\chi^2/sd=3,89$ ($\chi^2=455,99$, $sd=117$, $p<,001$), $GFI=,90$, $AGFI=,87$, $CFI=,92$, $RMSEA=,07$ ve $SRMR=,04$ 'tür. DFA'da Ki-karenin anlamlı, χ^2/sd değerinin ise genel olarak 3'ten küçük olması uygun görülmektedir (Schermelleh-Engel vd., 2003). Diğer taraftan bazı araştırmacılar bu değerlerin örneklem büyüklüğünden etkilenebileceğini ve 5'e kadar kabul edilebileceğini ortaya koymaktadır (Marsh ve Hocevar, 1985). DFA'daki katılımcı sayısının 500 üstü olmasının bu sonuca sebep olabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda hata kovaryansları tanımlanan son modelde de uyum indekslerinin kabul edilebilir hatta bazı değerlerin mükemmel uyum aralıklarında olduğu tespit edilmiştir (Bayram, 2013; Byrne, 2010; Hooper vd., 2008; Hu ve Bentler, 1999; Marsh ve Hocevar, 1985). Dolayısıyla ölçeğin yapı geçerliğinin yüksek olduğu söylenebilir.

Ölçüt geçerliği kapsamında İYEÖ'nün paralel formlarla ilişkileri incelenmiştir. Ölçüt geçerliği için kullanılan bütün ölçeklerin toplam puanları ve alt boyutları ile İYEÖ arasında beklenen yönde anlamlı ilişkiler vardır. Örneğin, İYEÖ ile riskli internet davranışları ve problemlili internet kullanımı toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Alan yazındaki çalışmalar, riskli internet davranışları sergileme (Liau vd., 2005; Marret ve Choo, 2018) ve problemlili internet kullanımı (Schulz vd., 2017) ile internette yabancılarla etkileşim arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu durum da ölçüt geçerliğinin sağlandığını göstermektedir. Ayrıca araştırmada sıklıkla ölçek geliştirme çalışmalarında sosyal beğenirlik hatasını kontrol etmek amacıyla tercih edilen Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C'nin (Reynolds, 1982) Türkçe formu (Akın-Arıkan, 2021) kullanılmıştır. Çalışma verilerinin sosyal beğenirlikten etkilenme durumlarını kontrol etmek amacıyla bu ölçekten yararlanılmış olup İYEÖ ile arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada sosyal beğenirlik hatasının kontrol edildiği ve katılımcıların araştırma formlarını sosyal beğenirlik eğiliminden uzak bir şekilde içtenlikle cevapladıkları değerlendirilmiştir.

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında test-tekrar test, Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı ve testi yarıya bölme teknikleri kullanılmıştır. Cronbach's Alfa iç tutarlılık katsayısı AFA ve DFA örneklemi için ,93 iken, testi yarıya bölme testi sonuçlarında değerlerin AFA örnekleme için ,90, DFA örnekleme için ,89 olduğu belirlenmiştir. Test-tekrar test uygulamaları arasındaki korelasyon ise yüksek düzeyde pozitif yöndedir ($r=,85$, $p<,01$). Tüm bu bulgular göz önüne alındığında güvenirlik işlemleri için yapılan analizlerde beklenen referans değerlerinin sağlandığı görülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın sonuçları, İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği'nin ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmada ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmek amaçlanmakla birlikte bu tutumun demografik değişkenlerle olan ilişkileri de incelenmiştir. Analizlerin sonucunda cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, ebeveyn birliktelik durumu ve internette geçirilen süre değişkenleri açısından ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarında gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Analiz sonucunda erkeklerin kızlardan; 16 ve 17 yaşındaki ergenlerin 14 yaşındakilerden; 10. ve 11. sınıfa gidenlerin 9. sınıfa gidenlerden; ebeveyni ayrı ya da vefat etmiş olanların ebeveyni birlikte olanlardan; internette günlük olarak geçirdikleri süre 9 saat ve üstü olan ergenlerin 1 saatten az, 1-2 saat, 3-4 saat ve 5-6 saat olan ergenlerden daha olumlu bir tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Çalışmada erkek ergenlerin kızlara kıyasla internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. İlgili alan yazında yer alan çalışmalar cinsiyete dayalı olarak farklı bulgulara sahiptir. Örneğin bu çalışma ile paralel olarak erkek ergenlerin kız ergenlere (Dodel vd., 2021; Lyyra vd., 2022; Smahel vd., 2020; Van den Heuvel vd., 2012) ya da aksine kız ergenlerin erkek ergenlere kıyasla internette yabancılarla daha fazla etkileşim kurduğunu (Dowdell, 2011; Lenhart, 2008) ve internette yabancılarla kurulan etkileşimin cinsiyete bağlı olarak farklılaşmadığını (Livingstone vd., 2011) ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. Diğer taraftan riskli internet davranışlarının cinsiyete bağlı olarak farklılaşma durumu incelendiğinde yaygın olarak erkek ergenlerin kızlara kıyasla daha fazla çevrim içi risklere ve riskli davranışlara katıldığını ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır (Elmalı, 2020; Gökçearslan ve Seferoğlu, 2016; Lau ve Yuen, 2013; Notten ve Nikken, 2016; Sasson ve Mesch, 2014,

2016; Ünver ve Koç, 2017). Erkek ergenlerin internette yabancılarla etkileşiminin daha yüksek olmasına ilişkin faktörler değerlendirildiğinde ise ilgili alan yazında yer alan çalışmalar heyecan arayışının internette yabancılarla etkileşim için önemli bir risk faktörü olduğunu (Barbovschi, 2013; Bayraktar vd., 2016; Mýlek vd., 2020) ve erkeklerin kızlara kıyasla daha yüksek düzeyde heyecan arayışına sahip olduğunu (Arnett, 1994; Notten ve Nikken, 2016; Siraj vd., 2021; Roth vd., 2005) ortaya koymaktadır. Ayrıca Mýlek ve arkadaşlarının (2021) yürüttüğü çalışmada kız ergenlerin çevrim içi yabancılarla yüz yüze görüşmeye ilişkin daha yüksek bir risk algısına sahip oldukları, artan risk algısının ise yüz yüze görüşme olasılığını düşürdüğü tespit edilmiştir. Ergenlerin riskli internet davranışları üzerinde önemli etkilere sahip olduğu değerlendirilen ebeveyn arabuluculuk uygulamaları ile ilgili çalışmalar da yaygın olarak kız ergenlerin erkek ergenlere kıyasla daha fazla ebeveyn gözetimine tabi olduklarını göstermektedir (Dedkova ve Mýlek, 2022; Sasson ve Mesch, 2014; Stoilova vd., 2021; Talves ve Kalmus, 2015). Bu bağlamda erkek ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip olmaları; kız ergenlere kıyasla daha yüksek heyecan arayışları, kız ergenlerin erkeklere kıyasla daha fazla ebeveyn denetimine tabi olmaları ve erkek ergenlerin bu tür faaliyetlere yönelik risk algılarının kızlara kıyasla daha düşük olmasıyla açıklanabilir.

Bu çalışmada yaş kategorik değişken olarak ele alınmakta olup 16 ve 17 yaşındaki ergenlerin 14 yaşındaki ergenlere ve benzer şekilde 10. ve 11. sınıfa gidenlerin 9. sınıfa gidenlere kıyasla internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip oldukları ortaya koyulmaktadır. Bu sonuç ilgili alan yazındaki bulgularla tutarlıdır. 18 yaş altı çocuk ve ergenlerle yürütülen çalışmalar yaşça daha büyük bir ergen olmanın internette yabancılarla etkileşimi artırdığını ortaya koymaktadır (Bayraktar vd., 2016; Dodel vd., 2021; Mýlek vd., 2020; Livingstone vd., 2011; Lyyra vd., 2022; Smahel vd., 2020; Van den Heuvel vd., 2012). Örneğin Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi 2020 yılı raporu 9-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenler arasında tanımadık kişilerle internette iletişim kurma ve çevrim içi tanışılan kişilerle yüz yüze görüşme olasılıklarının, araştırmada yer alan 19 ülkenin tamamında yaşla birlikte arttığını ortaya koymaktadır (Smahel vd., 2020). Benzer şekilde 9-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerle yedi ülkede yürütülen diğer bir projenin raporu da yaşla birlikte çevrim içi tanışılan kişilerle iletişimin arttığını ve bu faaliyetin yaygınlığının ise 9-10 yaş aralığındaki çocuklar için %15'ten, 15-16 yaş ergenler için %36'ya farklılaştığını belirtmektedir (Mascheroni ve Ólafsson, 2014). Paralel olarak çalışmaların çoğunda ergenler arasında yaş arttıkça çevrim içi riskli

davranışların da artması (Hasebrink vd., 2009; Livingstone vd., 2019) bu bulguyu destekler niteliktedir. Diğer taraftan ilgili alan yazındaki çalışmalar yaşın artması ile ebeveyn arabuluculuğunun/denetiminin azaldığını (Dedkova ve Mýlek, 2022; Hasebrink vd., 2009; El-Asam ve Katz, 2018; Nagy vd., 2023; Symons vd., 2017) ve ergenlerin özerkliğinin arttığını (Young ve Tully, 2022) ortaya koymaktadır. Avrupa Çevrim İçi Çocuklar Projesi 2020 yılı raporu da kızların ve yaşça daha küçük çocukların, erkeklere ve yaşça daha büyük çocuklara kıyasla çevrim içi etkinlikleri hakkında ebeveynleri ile daha fazla konuştuklarını belirtmektedir (Smahel vd., 2020). Bu durumun yaşça daha büyük ergenleri savunmasız bıraktığı, yaşla birlikte çevrim içi yabancılarla etkileşim düzeyinin artmasının ergenler üzerinde ebeveyn denetiminin azalması ile açıklanabileceği düşünülebilir. Diğer taraftan ergenlerde yeni arkadaşlıklar kurma ve yakın ilişkiler geliştirme gibi gelişimsel ihtiyaçların daha belirgin hale geldiği bilinmekte (Brown, 2004; Newman ve Newman, 2020; Steinberg, 2007) ve ergenlerin çevrim içi alanlarda da gelişim dönemi özelliklerine uygun hareket ettiği değerlendirilmektedir (Valkenburg ve Peter, 2011; Valkenburg vd., 2005; Subrahmanyam ve Smahel, 2011). Bu bağlamda yaşın artmasının, yeni arkadaşlık kurma ve romantik ilişkiler geliştirme amacıyla çevrim içi yabancılarla etkileşimi artırabileceği ve ergenlerin çevrim içi yabancılarla etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip olmalarına sebep olabileceği düşünülebilir. Örneğin Valkenburg ve Peter (2011) yürüttükleri çalışmada ergenlerin internette gelişimsel ihtiyaçları (kimlik edinme, yakınlık kurma ve cinselliği keşfetme) ile uyumlu olarak hareket ettiklerini ortaya koymaktadır. Paralel olarak ergenlik dönemi ile gelişen ve geç ergenlikte en yüksek düzeye ulaşan heyecan arayışının, ergenlerin çevrim içi risk alma davranışlarının yaşla birlikte artışı üzerinde etkili olabileceği değerlendirilmektedir (El-Asam ve Katz, 2018). Bu bağlamda yaşça büyük ergenlerin daha olumlu tutuma sahip olmalarının gelişim dönemi ihtiyaçlarının farklılaşması, heyecan arayışının artması ve ebeveyn denetiminin zayıflaması ile ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Bu çalışmadaki diğer bir bulgu ise ebeveyni ayrı ya da vefat etmiş olan ergenlerin, ebeveyni beraber olanlara kıyasla daha olumlu bir tutuma sahip olmalarıdır. İlgili alan yazında bu bulguyu destekleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Notten ve Nikken (2016) tarafından yürütülen çalışma, tek ebeveynli ailede büyümenin ergenlerin çevrim içi riskli davranışlara katılma olasılıklarını artırdığını ortaya koymaktadır. Ayrıca düşük düzeyde ebeveyn, okul ve akran desteğinin olumsuz çevrim içi deneyimler ile ilişkili olduğu

belirtilmektedir (El-Asam vd., 2022). Benzer şekilde El-Asam ve Katz (2018) yürüttükleri çalışmada ailevi problemlere, fiziksel ya da zihinsel yetersizliklere sahip bireyler gibi savunmasız grupların çevrim içi yabancılarla etkileşim dâhil olmak üzere pek çok yüksek riskli çevrim içi deneyime sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, alan yazında çevrim içi sosyal etkileşimleri açıklamak için kullanılan hipotezlerden biri olan sosyal telafi hipotezi ile açıklanabilir. Sosyal telafi hipotezine göre tatmin edici sosyal ilişkilere ve çevreye sahip olmayan bireyler (sosyal beceri eksiklikleri, yalnızlık, zayıf akran ve ebeveyn desteği vb.) eksikliklerini telafi etmek için çevrim içi sosyal ağlar geliştirmeye yönelebilmektedir (McKenna ve Bargh, 2000; Valkenburg ve Peter, 2007; Valkenburg ve Peter, 2011). Bu bağlamda ebeveyn eksikliğini deneyimleyen ergenlerin, çevrim içi alanlarda yeni arkadaşlıklar kurarak duygusal bir doyum arayışı içinde olabilecekleri düşünülebilir. Ayrıca ebeveyn eksikliğinin ebeveyn denetimini zayıflatabileceği, dolayısıyla da bu farklılığın sebeplerinden biri olabileceği değerlendirilmektedir.

Son olarak bu çalışmada, internette daha fazla zaman geçiren ergenlerin tanımadıkları kişiler ile internette etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir. İlgili alan yazında bu sonucu destekleyen pek çok çalışma bulunmaktadır (Dodel vd., 2021; Hasebrink vd., 2011; Mýlek vd., 2021). Örneğin Mýlek ve arkadaşları (2021) ergenlerin internette daha fazla zaman geçirmesinin çevrim içi tanıştıkları kişiler ile yüz yüze görüşme olasılığını artırdığını ortaya koymaktadır. Paralel olarak ilgili alan yazında internette çevrim içi olma süresi arttıkça riskli internet davranışlarında bulunma ve çevrim içi risklerle karşılaşma olasılığının da arttığı bilinmektedir (Berson vd., 2002; Livingstone vd., 2005; Notten ve Nikken, 2016; Staksrud vd., 2013; Ünver ve Koç, 2017). Ergenlerin çevrim içi ortamda geçirdikleri süre arttıkça tanımadıkları kişilerle etkileşim için daha fazla fırsata sahip olabilecekleri ya da tanımadıkları kişilerle zaman geçirdikçe çevrim içi olma sürelerinin uzadığı, dolayısıyla daha olumlu tutuma sahip olabilecekleri düşünülmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

1. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını belirlemeyi amaçlayan “İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği”nin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir.
2. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının cinsiyete göre farklılaştığı, erkek ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının kız ergenlere kıyasla daha olumlu olduğu tespit edilmiştir.
3. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının yaşa göre farklılaştığı, yaşça büyük ergenlerin küçük olanlara kıyasla internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.
4. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının sınıf düzeyine göre farklılaştığı, sınıf düzeyi arttıkça internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumun daha olumlu olduğu tespit edilmiştir.
5. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının ebeveyn birliktelik durumuna göre farklılaştığı, ebeveynleri ayrılmış ya da vefat etmiş olan ergenlerin ebeveyni birlikte olan ergenlere kıyasla internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.
6. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının internette geçen süreye göre farklılaştığı, internette geçirilen süre arttıkça internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük daha olumlu tutuma sahip oldukları tespit edilmiştir.

6.2 Öneriler

6.2.1 Araştırmacılara dönük öneriler

1. Bu çalışmada ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını tespit etmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmiştir. Farklı yaş gruplarında (ör. çocuk ve yetişkin) ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

2. Bu çalışma, ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumları ile birtakım demografik değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Gelecek araştırmalarda aile tipi, kardeş sayısı, gelir düzeyi, anne-baba internet kullanım süreleri ve amaçları gibi farklı sosyo-demografik faktörlerin ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.
3. Ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarının çocukluk çağı travmaları, öz güven, öz yeterlik, ebeveyn tutumları ve ebeveyn arabuluculuk gibi ilişkili olabilecek değişkenlerle beraber çalışılması önerilmektedir.

6.2.2 Uygulayıcılara ve politika yapıcılara dönük öneriler

1. PDR ve öğretmenlik lisans programlarında, internette yabancılarla etkileşime dönük çevrim içi ve çevrim dışı riskleri ve müdahaleleri içeren derslerin müfredata eklenmesi önerilmektedir.
2. Okul psikolojik danışmanlarına, sınıf ve branş öğretmenlerine, internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük riskleri fark edebilmeleri ve müdahale edebilmeleri için hizmet içi eğitimler verilebilir.
3. Ulusal düzeyde ortaöğretim kurumları genelinde, ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük tutumlarını ve ilişkili risk faktörlerini incelemeye yönelik çalışmalar/projeler yapılabilir.
4. İnternette yabancılarla etkileşim kurma konusunda risk grubunda bulunan ergenlerin tespit edilmesi ve önleyici ya da müdahaleye yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir.
5. Ergenler için internette yabancılarla etkileşim kurmaya dönük farkındalık programlarının uygulanması önerilmektedir.
6. Ergen çocuğa sahip olan ebeveynlere, ergenlerin internette yabancılarla etkileşim kurmalarına dönük riskleri fark etmeleri ve koruyucu önlemler alabilmeleri için eğitimler verilebilir.

KAYNAKLAR

- Akın-Arıkın, Ç., Baştemur, Ş., & Demirtaş-Zormaz, S. (2021). Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C'nin Türk kültürüne uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *HAYEF: Journal of Education*, 18(2), 278-294. <https://doi.org/10.5152/hayef.2021.20026>
- Al-Shargabi, B., & Sabri, O. (2017, May). Internet of things: An exploration study of opportunities and challenges. In *2017 International Conference on Engineering & MIS (ICEMIS)* (pp. 1-4). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICEMIS.2017.8273047>
- Aoyama, I. (2010). *Cyberbullying: What are the psychological profiles of bullies, victims, and bully-victims?* [Unpublished doctoral dissertation]. Baylor University.
- Arnett, J. (1994). Sensation seeking: A new conceptualization and a new scale. *Personality and Individual Differences*, 16(2), 289-296. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(94\)90165-1](https://doi.org/10.1016/0191-8869(94)90165-1)
- Atalan-Ergin, D. A. & Kapçı, E. G. (2019). İnternette Ana-Baba Aracılığı Ölçeği ergen ve anababa formlarının Türk örneğinde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Psychology*, 10(2), 117-132. <https://doi.org/10.21031/epod.457218>
- Aydın, B. (2023). *Dijital bağımlılık ile dijital risk alma, doğru kullanım, bilişsel esneklik ve duygu düzenleme ilişkisinin incelenmesi.* (Yayınlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayre, C., & Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79-86. <https://doi.org/10.1177/0748175613513808>
- Bacıoğlu, S. D. (2022). 21. yüzyılda çocukları ve gençleri bekleyen siber riskler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 14(1), 29-37. <https://doi.org/10.18863/pgy.896800>
- Barbovschi, M. (2013). Children's meetings offline with people met online: A pan-European study of their characteristics and differences. *Journal of Children and Media*, 7(1), 28-43. <https://doi.org/10.1080/17482798.2012.739760>
- Barbovschi, M., Marinescu, V., Velicu, A., & Laszlo, E. (2012). Meeting new contacts online. In S. Livingstone, L. Haddon, & A. Görzig (Eds.), *Children, risk and safety on the internet* (pp. 177-190). Bristol: Policy Press. <https://doi.org/10.51952/9781847428844.ch014>.

- Baumgartner, S. E., Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2010). Assessing causality in the relationship between adolescents' risky sexual online behavior and their perceptions of this behavior. *Journal of Youth and Adolescence*, 39, 1226-1239. <https://doi.org/10.1007/s10964-010-9512-y>
- Bayraktar, F. (2017). Çevrimiçi riskler ve ebeveyn aracılık stratejileri: Türkiye'de ve Avrupa'da yaşayan türk kökenli çocuk/ergenlerin karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 42(190), 25-37. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2017.6323>
- Bayraktar, F., Barbovschi, M., & Kontrikova, V. (2016). Risky sociability and personal agency-offline meetings with online contacts among European children and adolescents. *Children and Youth Services Review*, 70, 78-83. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.09.007>
- Bayram, N. (2013). *Yapısal Eşitlik Modellemesine giriş: AMOS uygulamaları* (2. baskı). Ezgi Kitabevi.
- Berson, I. R., Berson, M. J., & Ferron, J. M. (2002). Emerging risks of violence in the digital age: Lessons for educators from an online study of adolescent girls in the United States. *Journal of School Violence*, 1(2), 51-71. https://doi.org/10.1300/J202v01n02_04
- Beyens, I., Keijsers, L., & Coyne, S. M. (2022). Social media, parenting, and well-being. *Current Opinion in Psychology*, 101350. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2022.101350>
- Blakemore, S. J. (2019). Adolescence and mental health. *The Lancet*, 393(10185), 2030-2031.
- Blakemore, S. J., & Mills, K. L. (2014). Is adolescence a sensitive period for sociocultural processing?. *Annual Review of Psychology*, 65, 187-207. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010213-115202>
- Bonetti, L., Campbell, M. A., & Gilmore, L. (2010). The relationship of loneliness and social anxiety with children's and adolescents' online communication. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(3), 279-285. <https://doi.org/10.1089/cyber.2009.0215>
- Borca, G., Bina, M., Keller, P. S., Gilbert, L. R., & Begotti, T. (2015). Internet use and developmental tasks: Adolescents' point of view. *Computers in Human Behavior*, 52, 49-58. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.05.029>
- Bottino, S. M. B., Bottino, C., Regina, C. G., Correia, A. V. L., & Ribeiro, W. S. (2015). Cyberbullying and adolescent mental health: systematic review. *Cadernos de Saude Publica*, 31, 463-475. <https://doi.org/10.1590/0102-311X00036114>
- Brace, N., Kemp, R., & Snelgar, R. (2003). *SPSS for psychologists: A guide to data analysis using SPSS for windows* (2nd ed.). New York: Palgrave.

- Brown, B. B. (2004). Adolescents' relationships with peers. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of Adolescent Psychology* (2nd ed., pp. 363–394). Hoboken, NJ: John Wiley.
- Burén, J., & Lunde, C. (2018). Sexting among adolescents: A nuanced and gendered online challenge for young people. *Computers in Human Behavior*, 85, 210-217. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.02.003>
- Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (24. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural Equation Modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (2nd Edition). New York: Routledge.
- Castellanos, M., Wettstein, A., Wachs, S., Kansok-Dusche, J., Ballaschk, C., Krause, N., & Bilz, L. (2023). Hate speech in adolescents. A binational study on prevalence and demographic differences. *Frontiers in Education*, 8, 179. <https://doi.org/10.3389/educ.2023.1076249>
- Cernikova, M., Dedkova, L., & Smahel, D. (2018). Youth interaction with online strangers: Experiences and reactions to unknown people on the Internet. *Information, Communication & Society*, 21(1), 94-110. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2016.1261169>
- Ceyhan, A. A. & Ceyhan, E. (2014). Problemlı internet kullanım ölçeğinin ergenlerde geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 15(2), 56-64.
- Ceyhan, E., Ceyhan, A. A., & Gürcan, A. (2007). Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi* 7(1), 387-416.
- Ciranka, S., & van den Bos, W. (2021). Adolescent risk-taking in the context of exploration and social influence. *Developmental Review*, 61, 100979. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2021.100979>
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarım ve yürütülmesi*. (Çev. Y. Dede ve S. B. Demir, 2. Baskı). Anı Yayıncılık.
- Crone, E. A., & van Duijvenvoorde, A. C. (2021). Multiple pathways of risk taking in adolescence. *Developmental Review*, 62, 100996. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2021.100979>
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

- Çolak, C. (2019). *Üniversite öğrencilerinin dijital güvenlik öz yeterlikleri ve çevrimiçi risk alma eğilimlerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çömlekçi, M. F. & Başol, O. (2019). Gençlerin sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 173-188. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.525652>
- Dedkova, L. (2015). Stranger is not always danger: The myth and reality of meetings with online strangers. In P. Lorentz, D. Smahel, M. Metykova, & M. F. Wright (Eds.), *Living in the digital age: Self-presentation, networking, playing, and participating in politics* (pp. 78-94). Masarykova Univerzita.
- Dedkova, L. (2016). *Children's and adolescents' interactions with online strangers* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Masaryk.
- Dedkova, L., Cerna, A., Janasova, K., & Daneback, K. (2014). Meeting online strangers offline: The nature of upsetting experiences for adolescent girls. *Communications: European Journal of Communication Research*, 39, 327–346. <https://doi.org/10.1515/commun-2014-0115>
- Dedkova, L., & Mýlek, V. (2022). Parental mediation of online interactions and its relation to adolescents' contacts with new people online: the role of risk perception. *Information, Communication & Society*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2022.2146985>
- Demirel, Y. & Göka, E. (2022). Ergenlerin çevrimiçi başlayan arkadaşlıkları tehlikeli olabilir: Riskler ve önlemler. *Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research*, 11(2), 147-147. <http://dx.doi.org/10.5455/JCBPR.86079>
- Derzakarian, A. (2017). The dark side of social media romance: Civil recourse for catfish victims. *Loyola of Los Angeles Law Review*, 50(4), 741-764.
- Desjarlais, M., & Willoughby, T. (2010). A longitudinal study of the relation between adolescent boys and girls' computer use with friends and friendship quality: Support for the social compensation or the rich-get-richer hypothesis?. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 896-905. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.02.004>
- DeVellis, R. F. (2014). *Ölçek geliştirme kuram ve uygulamalar* (Çev. T. Totan). Nobel.

- Dodel, M., Menese, P., & Trajtenberg, N. (2021). "Someone wants to connect with you": Predicting Uruguayan kids' replies to online friendship requests. *Global Studies of Childhood*, 11(4), 344-357. <https://doi.org/10.1177/20436106211027576>
- Dowdell, E. B. (2011). Risky Internet behaviors of middle-school students: Communication with online strangers and offline contact. *CIN: Computers, Informatics, Nursing*, 29(6), 352-359. <https://doi.org/10.1097/NCN.0b013e3181fcbdb0>
- Dowdell, E. B., Burgess, A. W., & Cavanaugh, D. J. (2009). Clustering of Internet risk behaviors in a middle school student population. *Journal of School Health*, 79(11), 547-553. <https://doi.org/10.1111/j.1746-1561.2009.00447.x>
- Duell, N., & Steinberg, L. (2019). Positive risk taking in adolescence. *Child Development Perspectives*, 13(1), 48-52. <https://doi.org/10.1111/cdep.12310>
- Edelson, S. M., & Reyna, V. F. (2023). Decision making in adolescence and early adulthood. In L. J. Crockett, G. Carlo, & J. E. Schulenberg (Eds.), *APA Handbook of Adolescent and Young Adult Development* (pp. 107–122). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000298-007>
- El-Asam, A., & Katz, A. (2018). Vulnerable young people and their experience of online risks. *Human-Computer Interaction*, 33(4), 281-304. <https://doi.org/10.1080/07370024.2018.1437544>
- El-Asam, A., Lane, R., & Katz, A. (2022). Psychological distress and its mediating effect on experiences of online risk: The case for vulnerable young people. In *Frontiers in Education* 7, 772051. <https://doi.org/10.3389/educ.2022.772051>
- Elmalı, F. (2020). Sosyal ağ siteleri: ergenler, riskler ve tehditlerden korunma stratejileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 439-453. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2020.20.52925-599453>
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th edition). McGraw-Hill.
- Gámez-Guadix, M., Almendros, C., Calvete, E., & De Santisteban, P. (2018). Persuasion strategies and sexual solicitations and interactions in online sexual grooming of adolescents: Modeling direct

- and indirect pathways. *Journal of Adolescence*, 63, 11-18. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.12.002>
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi*. A. Dönmez, H. N. Çelen ve B. Onur (Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi
- Gentile, D. A., Nathanson, A. I., Rasmussen, E. E., Reimer, R. A., & Walsh, D. A. (2012). Do you see what I see? Parent and child reports of parental monitoring of media. *Family Relations*, 61(3), 470-487. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00709.x>
- Gökçearslan, Ş. & Seferoğlu, S. S. (2016). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım biçimleri: Riskli davranışlar ve fırsatlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 383-404.
- Greene, K., Derlega, V. J., & Mathews, A. (2006). Self-disclosure in personal relationships. In A. L. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge handbook of personal relationships* (pp. 409–427). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511606632.023>
- Greene-Colozzi, E. A., Winters, G. M., Blasko, B., & Jeglic, E. L. (2020). Experiences and perceptions of online sexual solicitation and grooming of minors: A retrospective report. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(7), 836-854. <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1801938>
- Gross, E. F., Juvonen, J., & Gable, S. L. (2002). Internet use and well-being in adolescence. *Journal of Social Issues*, 58(1), 75-90. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00249>
- Hayes, B., James, A., Barn, R., & Watling, D. (2022). “The world we live in now”: A qualitative investigation into parents’, teachers’, and children’s perceptions of social networking site use. *British Journal of Educational Psychology*, 92(1), 340-363. <https://doi.org/10.1111/bjep.12452>
- Heirman, W., Walrave, M., Vermeulen, A., Ponnet, K., Vandebosch, H., & Hardies, K. (2016). Applying the theory of planned behavior to adolescents’ acceptance of online friendship requests sent by strangers. *Telematics and Informatics*, 33(4), 1119-1129. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2016.01.002>
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: School violence and delinquency. *Journal of School Violence*, 6(3), 89-112. https://doi.org/10.1300/J202v06n03_06
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156. <https://doi.org/10.1080/01639620701457816>

- Ho, S., Lwin, M. O., Chen, L., & Chen, M. (2020). Development and validation of a parental social media mediation scale across child and parent samples. *Internet Research*, 30(2), 677-694. <https://doi.org/10.1108/INTR-02-2018-0061>
- Hooper, D., Coughlan, J., & Mullen, M. R. (2008). Structural Equation Modelling: Guidelines for determining model fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6, 53-60.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Islam, M. I., Khanam, R., & Kabir, E. (2020). Bullying victimization, mental disorders, suicidality and self-harm among Australian high schoolchildren: Evidence from nationwide data. *Psychiatry Research*, 292, 113364. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.113364>
- Jordán-Conde, Z., Mennecke, B., & Townsend, A. (2014). Late adolescent identity definition and intimate disclosure on Facebook. *Computers in Human Behavior*, 33, 356-366. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.07.015>
- Kalaycı, Ş. (2016). *Spss uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri* (7. Baskı). Asil Yayın Dağıtım.
- Kierkegaard, S. (2008). Cybering, online grooming and ageplay. *Computer Law & Security Review*, 24(1), 41-55. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2007.11.004>
- Kim, J. & Dindia, K. (2011). Online self-disclosure: A review of research. In K.B. Wright & L. M. Webb (Eds.), *Computer-mediated communication in personal relationships* (pp. 156-180). New York: Peter Lang Publishing.
- Koch, C. M. (2017). To catch a catfish: A statutory solution for victims of online impersonation. *U. Colo. L. Rev.*, 88(1), 233-280.
- Koçtürk, N., & Yüksel, F. (2018). A modern danger for adolescents: From online flirtation to sexual abuse. *Dusunen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31(3), 294-300. [DOI: 10.5350/DAJPN2018310307](https://doi.org/10.5350/DAJPN2018310307)
- Kraut, R., Kiesler, S., Boneva, B., Cummings, J., Helgeson, V., & Crawford, A. (2002). Internet paradox revisited. *Journal of Social Issues*, 58(1), 49-74. <https://doi.org/10.1111/1540-4560.00248>
- Kuldas, S., Sargioti, A., Milosevic, T., & Norman, J. O. H. (2021). A review and content validation of 10 measurement scales for parental mediation of children's internet use. *International Journal of Communication*, 15, 4062-4084.

- Lau, W. W., & Yuen, A. H. (2013). Adolescents' risky online behaviours: The influence of gender, religion, and parenting style. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2690-2696. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.07.005>
- Lavis, A., & Winter, R. (2020). # Online harms or benefits? An ethnographic analysis of the positives and negatives of peer-support around self-harm on social media. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 61(8), 842-854. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13245>
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563-575.
- Lee, S. J. (2013). Parental restrictive mediation of children's internet use: Effective for what and for whom?. *New Media & Society*, 15(4), 466-481. <https://doi.org/10.1177/1461444812452412>
- Lérida-Ayala, V., Aguilar-Parra, J. M., Collado-Soler, R., Alférez-Pastor, M., Fernández-Campoy, J. M., & Luque-de la Rosa, A. (2023). Internet and video games: Causes of behavioral disorders in children and teenagers. *Children*, 10(1), 86. <https://doi.org/10.3390/children10010086>
- Liau, A. K., Khoo, A., & Hwaang, P. (2005). Factors influencing adolescents engagement in risky internet behavior. *CyberPsychology & Behavior*, 8(6), 513-520. <https://doi.org/10.1089/cpb.2005.8.513>
- Litwiller, B. J., & Brausch, A. M. (2013). Cyber bullying and physical bullying in adolescent suicide: the role of violent behavior and substance use. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 675-684. <https://doi.org/10.1007/s10964-013-9925-5>
- Livingstone, S., & Haddon, L. (2008). Risky experiences for children online: Charting European research on children and the internet. *Children & Society*, 22(4), 314-323. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2008.00157.x>
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599. <https://doi.org/10.1080/08838150802437396>
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A., & Folkvord, F. (2017). Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal of Communication*, 67(1), 82-105. <https://doi.org/10.1111/jcom.12277>

- Livingstone, S., & Smith, P. K. (2014). Annual research review: Harms experienced by child users of online and mobile technologies: The nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 55(6), 635-654. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12197>
- Lupariello, F., Curti, S. M., Coppo, E., Racalbutto, S. S., & Di Vella, G. (2019). Self-harm risk among adolescents and the phenomenon of the “Blue Whale Challenge”: case series and review of the literature. *Journal of Forensic Sciences*, 64(2), 638-642. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13880>
- Lyyra, N., Junttila, N., Gustafsson, J., Lahti, H., & Paakkari, L. (2022). Adolescents’ online communication and well-being: Findings from the 2018 health behavior in school-aged children (HBSC) study. *Frontiers in Psychiatry*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.976404>
- Marret, M. J., & Choo, W.-Y. (2018). Victimization after meeting with online acquaintances: A cross-sectional survey of adolescents in Malaysia. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(15), 2352–2378. <https://doi.org/10.1177/0886260515625502>
- Marsh, H. W., & Hocevar, D. (1985). Application of confirmatory factor analysis to the study of self-concept: First-and higher order factor models and their invariance across groups. *Psychological Bulletin*, 97(3), 562-582. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.97.3.562>
- McKenna, K. Y., & Bargh, J. A. (2000). Plan 9 from cyberspace: The implications of the Internet for personality and social psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 4(1), 57-75. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0401_6
- Messias, E., Castro, J., Saini, A., Usman, M., & Peeples, D. (2011). Sadness, suicide, and their association with video game and internet overuse among teens: Results from the youth risk behavior survey 2007 and 2009. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 41(3), 307-315. <https://doi.org/10.1111/j.1943-278X.2011.00030.x>
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2003). The exposure of youth to unwanted sexual material on the Internet: A national survey of risk, impact, and prevention. *Youth & Society*, 34(3), 330-358. <https://doi.org/10.1177/0044118X02250123>
- Mitchell, K. J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2008). Are blogs putting youth at risk for online sexual solicitation or harassment?. *Child Abuse & Neglect*, 32(2), 277-294. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.04.015>

- Mukhra, R., Baryah, N., Krishan, K., & Kanchan, T. (2019). 'Blue Whale Challenge': A game or crime?. *Science and Engineering Ethics*, 25, 285-291. <https://doi.org/10.1007/s11948-017-0004-2>
- Mýlek, V., Dedkova, L., & Machackova, H. (2020). Factors influencing interactions between adolescents and unknown people from the internet: Findings from five European countries. *Children and Youth Services Review*, 114, 105038. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2020.105038>
- Mýlek, V., Dedkova, L., & Mesch, G. S. (2023). Czech adolescents' face-to-face meetings with people from the Internet: The role of adolescents' motives and expectations. *Journal of Youth and Adolescence*, 52(1), 15-28. <https://doi.org/10.1007/s10964-022-01697-z>
- Mýlek, V., Dedkova, L., & Smahel, D. (2021). Information sources about face-to-face meetings with people from the Internet: Gendered influence on adolescents' risk perception and behavior. *New Media & Society*, 25(7), 1561-1579. <https://doi.org/10.1177/14614448211014823>
- Nagy, B., Kutrovátz, K., Király, G., & Rakovics, M. (2023). Parental mediation in the age of mobile technology. *Children & Society*, 37(2), 424-451. <https://doi.org/10.1111/chso.12599>
- Nathanson, A. I. (2001). Mediation of children's television viewing: Working toward conceptual clarity and common understanding. *Annals of the International Communication Association*, 25(1), 115-151. <https://doi.org/10.1080/23808985.2001.11679002>
- Newman, B. M., & Newman, P. R. (2020). *Theories of adolescent development*. Academic Press.
- Ni, S., Dong, R., & Ueichi, H. (2023). The influence of online multiplayer games on social capital and interdependent well-being in Japan. *Entertainment Computing*, 100587. <https://doi.org/10.1016/j.entcom.2023.100587>
- Nikken, P., & Jansz, J. (2014). Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media and Technology*, 39(2), 250-266. <https://doi.org/10.1080/17439884.2013.782038>
- Nikolaou, D. (2017). Does cyberbullying impact youth suicidal behaviors?. *Journal of Health Economics*, 56, 30-46. <https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2017.09.009>
- Noll, J. G., Shenk, C. E., Barnes, J. E., & Haralson, K. J. (2013). Association of maltreatment with high-risk internet behaviors and offline encounters. *Pediatrics*, 131(2), e510-e517. <https://doi.org/10.1542/peds.2012-1281>

- Notten, N., & Nikken, P. (2016). Boys and girls taking risks online: A gendered perspective on social context and adolescents' risky online behavior. *New Media & Society*, 18(6), 966-988. <https://doi.org/10.1177/1461444814552379>
- Paat, Y. F., & Markham, C. (2021). Digital crime, trauma, and abuse: Internet safety and cyber risks for adolescents and emerging adults in the 21st century. *Social Work in Mental Health*, 19(1), 18-40. <https://doi.org/10.1080/15332985.2020.1845281>.
- Paluckaitė, U., & Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2021). Adolescents' intention and willingness to engage in risky photo disclosure on social networking sites: Testing the prototype willingness model. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 15(2), Article 1. <https://doi.org/10.5817/CP2021-2-1>
- Pascoe, C. J. (2011). Resource and risk: Youth sexuality and new media use. *Sexuality Research and Social Policy*, 8(1), 5–17. <https://doi.org/10.1007/s13178-011-0042-5>
- Peker, A. (2015). Negatif duygunun siber zorbalık ve mağduriyete ilişkin yordayıcı rolünün incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1633-1646.
- Perwitasari, D. R., & Wuryaningsih, E. W. (2022). Why did you do that to me?: A systematic review of cyberbullying impact on mental health and suicide among adolescents. *NurseLine Journal*, 7(1), 35-47. <https://doi.org/10.19184/nlj.v7i1.27311>
- Peter, J., Valkenburg, P. M., & Schouten, A. P. (2005). Developing a model of adolescent friendship formation on the Internet. *CyberPsychology & Behavior*, 8(5), 423-430. <https://doi.org/10.1089/cpb.2005.8.423>
- Peter, J., Valkenburg, P. M., & Schouten, A. P. (2006). Characteristics and motives of adolescents talking with strangers on the Internet. *CyberPsychology & Behavior*, 9(5), 526-530. <https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9.526>
- Ponte, C., Carvalho, M. J. L. D., & Batista, S. (2021). Exploring European children's self-reported data on online aggression. *Communications*, 46(3), 419-445. <https://doi.org/10.1515/commun-2021-0050>
- Pujazon-Zazik, M., & Park, M. J. (2010). To tweet, or not to tweet: gender differences and potential positive and negative health outcomes of adolescents' social internet use. *American Journal of Men's Health*, 4(1), 77-85. <https://doi.org/10.1177/1557988309360819>

- Reynolds, W. M. (1982). Development of reliable and valid short forms of the Marlowe-Crowne Social Desirability Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 38(1), 119-125. [https://doi.org/10.1002/10974679\(198201\)38:1%3C119::AIDJCLP2270380118%3E3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/10974679(198201)38:1%3C119::AIDJCLP2270380118%3E3.0.CO;2-I)
- Roth, M., Schumacher, J., & Brähler, E. (2005). Sensation seeking in the community: Sex, age and sociodemographic comparisons on a representative German population sample. *Personality and Individual Differences*, 39(7), 1261-1271. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.05.003>
- Sasson, H., & Mesch, G. (2014). Parental mediation, peer norms and risky online behavior among adolescents. *Computers in Human Behavior*, 33, 32-38. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.12.025>
- Sasson, H., & Mesch, G. (2016). Gender differences in the factors explaining risky behavior online. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 973-985. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0465-7>
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Schulz, A., Bergen, E., Schuhmann, P., & Hoyer, J. (2017). Social anxiety and loneliness in adults who solicit minors online. *Sexual Abuse*, 29(6), 519-540. <https://doi.org/10.1177/1079063215612440>
- Seçer, İ. (2013). *Spss ve Lisrel ile pratik veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Shariff, S. (2008). *Cyber-bullying: Issues and solutions for the school, the classroom and the home*. New York: Routledge.
- Sırakaya, M. & Seferoğlu, S. S. (2018). Çocukların çevrim-içi ortamlarda karşılaştıkları riskler ve güvenli internet kullanımı. İçinde B. Akkoyunlu, A. İşman, & H. F. Odabaşı (Ed). *Eğitim teknolojileri okumaları 2018* (ss. 185-202). TOJET ve Sakarya Üniversitesi.
- Singhal, M. (1997). The Internet and foreign language education: Benefits and challenges. *The Internet TESL Journal*, 3(6), 107-114.
- Siraj, R., Najam, B., & Ghazal, S. (2021). Sensation seeking, peer influence, and risk-taking behavior in adolescents. *Education Research International*, 2021, 1-8. <https://doi.org/10.1155/2021/8403024>

- Spies-Shapiro, L. A., & Margolin, G. (2014). Growing up wired: Social networking sites and adolescent psychosocial development. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 17, 1-18. <https://doi.org/10.1007/s10567-013-0135-1>
- Staksrud, E., & Livingstone, S. (2009). Children and online risk: Powerless victims or resourceful participants?. *Information, Communication & Society*, 12(3), 364-387. <https://doi.org/10.1080/13691180802635455>
- Staksrud, E. (2013). Online grooming legislation: Knee-jerk regulation?. *European Journal of Communication*, 28(2), 152-167. <https://doi.org/10.1177/0267323112471304>
- Staksrud, E., Ólafsson, K., & Livingstone, S. (2013). Does the use of social networking sites increase children's risk of harm?. *Computers in Human Behavior*, 29(1), 40-50. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.05.026>
- Steijn, W. M. P. (2014). A developmental perspective regarding the behaviour of adolescents, young adults, and adults on social network sites. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 8(2), 9-18. <https://doi.org/10.5817/CP2014-2-5>
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (7.baskı). İmge Kitabevi.
- Strang, N. M., Chein, J. M., & Steinberg, L. (2013). The value of the dual systems model of adolescent risk-taking. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7, Article 223. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2013.00223>
- Subrahmanyam, K., & Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The Future of Children*, 18(1), 119-146.
- Subrahmanyam, K., & Smahel, D. (2011). Adolescents' digital worlds: An introduction. *Digital Youth: The Role of Media in Development*, 1-25. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6278-2>
- Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2017). A qualitative study into parental mediation of adolescents' internet use. *Computers in Human Behavior*, 73, 423-432. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.04.004>
- Symons, K., Vanwesenbeeck, I., Walrave, M., Van Ouytsel, J., & Ponnet, K. (2020). Parents' concerns over internet use, their engagement in interaction restrictions, and adolescents' behavior on social networking sites. *Youth & Society*, 52(8), 1569-1581. <https://doi.org/10.1177/0044118X19834769>

- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Allyn & Bacon.
- Talves, K., & Kalmus, V. (2015). Gendered mediation of children's internet use: A keyhole for looking into changing socialization practices. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9(1). <https://doi.org/10.5817/CP2015-1-4>
- Tezbaşaran, A. A. (1996). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Towner, E., Grint, J., Levy, T., Blakemore, S. J., & Tomova, L. (2022). Revealing the self in a digital world: A systematic review of adolescent online and offline self-disclosure. *Current Opinion in Psychology*, 101309. <https://doi.org/10.1016/j.copsy.2022.101309>
- Ünver, H. & Koç, Z. (2017). Siber zorbalık ile problemlili internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 117-140.
- Valcke, M., De Wever, B., Van Keer, H., & Schellens, T. (2011). Long-term study of safe Internet use of young children. *Computers & Education*, 57(1), 1292-1305. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.01.010>
- Valkenburg, P. M., Krcmar, M., Peeters, A. L., & Marseille, N. M. (1999). Developing a scale to assess three styles of television mediation: "Instructive mediation," "restrictive mediation," and "social covieing". *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(1), 52-66. <https://doi.org/10.1080/08838159909364474>
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2007). Preadolescents' and adolescents' online communication and their closeness to friends. *Developmental Psychology*, 43(2), 267. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.2.267>
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2011). Online communication among adolescents: An integrated model of its attraction, opportunities, and risks. *Journal of Adolescent Health*, 48(2), 121-127. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.08.020>
- Valkenburg, P. M., Schouten, A. P., & Peter, J. (2005). Adolescents' identity experiments on the Internet. *New Media & Society*, 7(3), 383-402. <https://doi.org/10.1177/1461444805052282>
- Van den Heuvel, A., Van den Eijnden, R. J., van Rooij, A. J., & van de Mheen, D. (2012). Meeting online contacts in real life among adolescents: The predictive role of psychosocial wellbeing

- and internet-specific parenting. *Computers in Human Behavior*, 28(2), 465-472. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.10.018>
- Vismara, M., Girone, N., Conti, D., Nicolini, G., & Dell'Osso, B. (2022). The current status of Cyberbullying research: A short review of the literature. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 46, 101152. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2022.101152>
- Waasdorp, T. E., & Bradshaw, C. P. (2015). The overlap between cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56(5), 483-488. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.12.002>
- Wachs, S., Bilz, L., Wettstein, A., Wright, M. F., Kansok-Dusche, J., Krause, N., & Ballaschk, C. (2022b). Associations between witnessing and perpetrating online hate speech among adolescents: Testing moderation effects of moral disengagement and empathy. *Psychology of Violence*, 12(6), 371–381. <https://doi.org/10.1037/vio0000422>
- Wachs, S., Castellanos, M., Wettstein, A., Bilz, L., & Gámez-Guadix, M. (2023). Associations between classroom climate, empathy, self-efficacy, and countering hate speech among adolescents: a multilevel mediation analysis. *Journal of Interpersonal Violence*, 38(5-6), 5067-5091. <https://doi.org/10.1177/08862605221120905>
- Wachs, S., Gámez-Guadix, M., & Wright, M. F. (2022a). Online hate speech victimization and depressive symptoms among adolescents: The protective role of resilience. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(7), 416-423. <https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0009>
- White, C. M., Gummerum, M., & Hanoch, Y. (2015). Adolescents' and young adults' online risk taking: The role of gist and verbatim representations. *Risk Analysis*, 35(8), 1407-1422. <https://doi.org/10.1111/risa.12369>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013). A review of online grooming: Characteristics and concerns. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 62-70. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.09.003>
- Wilson, F. R., Pan, W., & Schumsky, D. A. (2012). Recalculation of the critical values for Lawshe's content validity ratio. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 45(3), 197-210. <https://doi.org/10.1177/0748175612440286>
- Wolak, J., Finkelhor, D., & Mitchell, K. (2004). Internet-initiated sex crimes against minors: Implications for prevention based on findings from a national study. *Journal of Adolescent Health*, 35(5), 424-e11. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2004.05.006>

- Wurtele, S. K., & Kenny, M. C. (2016). Technology-related sexual solicitation of adolescents: A review of prevention efforts. *Child Abuse Review*, 25(5), 332-344. <https://doi.org/10.1002/car.2445>
- Yaman, F., Dönmez, O., Kabakçı, I. Y., & Odabaşı, H. F. (2017). Okul rehber öğretmenleri gözünden ilköğretim öğrencilerinin karşılaştıkları çevrimiçi riskler. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 8(4), 415-427. <https://doi.org/10.17569/tojqi.339413>
- Ybarra, M. L. (2004). Linkages between depressive symptomatology and Internet harassment among young regular Internet users. *CyberPsychology & Behavior*, 7(2), 247-257. <https://doi.org/10.1089/109493104323024500>
- Ybarra, M. L., Alexander, C., & Mitchell, K. J. (2005). Depressive symptomatology, youth Internet use, and online interactions: A national survey. *Journal of Adolescent Health*, 36(1), 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2003.10.012>
- Ybarra, M. L., Mitchell, K. J., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2007). Internet prevention messages: Targeting the right online behaviors. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 161(2), 138-145. <https://doi.org/10.1001/archpedi.161.2.138D>
- Young, R., & Tully, M. (2022). Autonomy vs. control: Associations among parental mediation, perceived parenting styles, and US adolescents' risky online experiences. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 16(2). <https://doi.org/10.5817/CP2022-2-5>
- Zhang, Q., Cao, Y., & Tian, J. (2021). Effects of violent video games on aggressive cognition and aggressive behavior. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 24(1), 5-10. <https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0676>
- Zhu, C., Huang, S., Evans, R., & Zhang, W. (2021). Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Frontiers in Public Health*, 9, 634909. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.634909>

Elektronik Kaynaklar

- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu-BTK (2019). İnternetin riskleri ve zararları. Erişim: 29 Nisan 2023, <https://internet.btk.gov.tr/internetin-riskleri-ve-zararlari>
- De Moor, S., Dock, M., Gallez, S., Lenaerts, S., Scholler, C., & Vleugels, C. (2008). Teens and ICT: Risks and opportunities. Erişim: 16 Şubat 2023, http://www.belspo.be/belspo/fedra/TA/synTA08_nl.pdf

- ECPAT International & UNICEF Office of Research – Innocenti (2022). Children’s disclosures of online sexual exploitation and abuse. Disrupting Harm Data Insight 2. Global Partnership to End Violence Against Children. Erişim: 12 Nisan 2023, https://www.end-violence.org/sites/default/files/2022-05/DH-data-insight-2_FinalB%282%29.pdf
- eSafety Commissioner (2021). *The digital lives of Aussie teens*. Office of the eSafety Commissioner (Australia). Erişim: 9 Nisan 2023, <https://apo.org.au/node/310831>
- Hasebrink, U., Görzig, A., Haddon, L., Kalmus, V., & Livingstone, S. (2011). *Patterns of risk and safety online: In-depth analyses from the EU Kids Online survey of 9-to 16-year-olds and their parents in 25 European countries*. London, UK: EU Kids Online. Erişim: 2 Nisan 2023, http://eprints.lse.ac.uk/39356/1/Patterns_of_risk_and_safety_online_%28LSE%29.pdf
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L. and Ólafsson, K. (2009) *Comparing children’s online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. LSE, London: EU Kids Online. Erişim: 2 Nisan 2023, https://eprints.lse.ac.uk/24368/1/D3.2_Report-Cross_national_comparisons-2nd-edition.pdf
- Kabakçı-Yurdakul, I. & Yaman, F. (2018). İnternetin bilinçli ve güvenli kullanımını saha çalışması raporu. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu. Erişim: 23 Nisan 2023, <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/oZPyg.pdf>
- Lenhart, A. (2008). *Teens, online stranger contact & cyberbullying: What the research is telling us*. Washington, DC: Pew Internet & American Life Project. Erişim: 15 Nisan 2023, <https://www.slideshare.net/PewInternet/teens-online-stranger-contact-harassment-what-the-data-tell-us>
- Lenhart, A., Lewis, O., & Rainie, L. (2001). *Teenage life online*. Washington, DC: Pew Internet & American Life Project. Erişim: 13 Nisan 2023, <https://www.pewresearch.org/internet/2001/06/21/teenage-life-online/>
- Lenhart, A., & Madden, M. (2007). *Teens, privacy & online social networks: How teens manage their online identities and personal information in the age of MySpace*. Washington, DC: Pew Internet & American Life Project. Erişim: 12 Nisan 2023, <https://www.pewresearch.org/internet/2007/04/18/teens-privacy-and-online-social-networks/>
- Livingstone, S., Bober, M., & Helsper, E. (2005). *Internet literacy among children and young people: Findings from the UK Children Go Online project*. London: LSE Research Online. Erişim: 9 Nisan 2023, <http://eprints.lse.ac.uk/397/>

- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). Risks and safety on the internet: The perspective of European children: Full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries. EU Kids Online Network, London, UK. Erişim: 8 Nisan 2023, <https://eprints.lse.ac.uk/33731/1/Risks%20and%20safety%20on%20the%20internet%28Isero%29.pdf>
- Livingstone, S. & Stoilova, M. (2021). *The 4Cs: Classifying Online Risk to Children*. (CO:RE Short Report Series on Key Topics). Hamburg: Leibniz-Institut für Medienforschung | Hans-Bredow-Institut (HBI); CO:RE-Children Online: Research and Evidence. Erişim: 13 Nisan 2023, <https://doi.org/10.21241/ssoar.71817>
- Livingstone, S. Stoilova, M., & Nandagiri, R. (2019) *Children's data and privacy online: Growing up in a digital age. An evidence review*. London: London School of Economics and Political Science. Erişim: 10 Nisan 2023, <http://eprints.lse.ac.uk/101283/>
- Madden, M., Cortesi, S., Gasser, U., Lenhart, A., & Duggan, M. (2012). *Parents, teens, and online privacy*. Pew Research Center. Erişim: 15 Nisan 2023, <https://www.pewresearch.org/internet/2012/11/20/parents-teens-and-online-privacy/>
- Mascheroni, G., & Ólafsson, K. (2014). Net children go mobile: Risks and opportunities. Milano: Educatt. Erişim: 6 Nisan 2023, https://eprints.lse.ac.uk/55798/1/Net_Children_Go_Mobile_Risks_and_Opportunities_Full_Findings_Report.pdf
- National Society for the Prevention of Cruelty to Children-NSPCC (2023). *Grooming*. Erişim: 09 Mayıs 2023, <https://www.nspcc.org.uk/what-is-child-abuse/types-of-abuse/grooming/>
- Paluckaitė, U., & Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2017, June). Risks and consequences of adolescents' online self-disclosure. In *Conference Proceedings: The Future of Education* (pp. 179-181). Erişim: 2 Nisan 2023, <https://124.im/xNoB>
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. EU Kids Online. Erişim: 10 Nisan 2023, <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>
- Stoilova, M., Livingstone, S., & Khazbak, R. (2021). Investigating risks and opportunities for children in a digital world: A rapid review of the evidence on children's internet use and outcomes. *Innocenti Discussion Paper 2020-03 February 2021*. Erişim: 13 Nisan 2023, <https://www.end-violence.org/sites/default/files/paragraphs/download/Investigating-Risks-and-Opportunities-for-Children-in-a-Digital-World.pdf>

- The Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD (2023). *21st century children: Digital risks and resilience*. Erişim: 12 Nisan 2023, <https://www.oecd.org/education/ceeri/21st-Century-Children-Digital-Risks-and-Resilience.pdf>
- TÜİK (2022). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. Erişim: 22 Nisan 2023, [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587)
- UNICEF Office of Research–Innocenti (2022). *Children’s experiences of online sexual exploitation and abuse in 12 countries in Eastern and Southern Africa and Southeast Asia. Disrupting Harm Data Insight 1*. Global Partnership to End Violence Against Children. Erişim: 17 Nisan 2023, https://www.end-violence.org/sites/default/files/2022-05/DH-data-insight-1_Final%281%29.pdf
- Wisniewski, P., Jia, H., Wang, N., Zheng, S., Xu, H., Rosson, M. B., & Carroll, J. M. (2015, April). Resilience mitigates the negative effects of adolescent internet addiction and online risk exposure. In *Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 4029-4038). Erişim: 2 Nisan 2023, <https://doi.org/10.1145/2702123.2702240>
- Wolak, J., & Finkelhor, D. (2016). *Sextortion: Keys findings from an online survey of 1631 victims*. Crime Against Children Research Center. Erişim: 9 Nisan 2023, <https://www.unh.edu/ccrc/sites/default/files/media/2023-05/sextortion-report-final-june-2016.pdf>
- Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2006). *Online victimization of youth: 5 years later*. National Center for Missing & Exploited Children. Erişim: 9 Nisan 2023, <https://www.unh.edu/ccrc/resource/online-victimization-youth-five-years-later>
- World Health Organization-WHO (2022). *What works to prevent online violence against children?* Erişim: 10 Nisan 2023, <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1480567/retrieve>
- Yeşilay (2020). Teknoloji bağımlılığı: Oyun bağımlılığının karanlık yüzü. Erişim: 25 Mart 2023, <https://www.yesilay.org.tr/tr/makaleler/oyun-bagimlilikinin-karanlik-yuzu>
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 1*, 771-774. Erişim: 13 Nisan 2023, <https://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/PamukkaleBildiri.pdf>

EKLER

EK-1 Kişisel Bilgi Formu

1-Cinsiyet: (1) Kız (2) Erkek
2-Yaş: (1) 13 (2) 14 (3) 15 (4) 16 (5) 17 (6) 18
3-Sınıfınız: (1) 9 (2) 10 (3) 11 (4) 12
4-İlk döneme ait not ortalamanızı yazınız: .....
5-Siz Dâhil Kardeş Sayınız: (1) Tek çocuğum (2) 2 (3) 3 (4) 4 (5) 5 (6) 6 (7) 7 (8) 8 ve üzeri
6-Öğrenim gördüğünüz okul türü: (1) Anadolu Lisesi (2) Fen Lisesi (3) Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Sağlık, Endüstri, Ticaret) (4) Anadolu İmam Hatip Lisesi-AİHL (5) Spor İmam Hatip Lisesi (6) Sosyal Bilimler Lisesi (7) Güzel Sanatlar Lisesi (8) Spor Lisesi (9) Diğer.....
7-Anne-babanız: (1) Birlikte yaşıyor (2) Ayrı yaşıyor - boşanmış (3) Annem / babam vefat etti
8-Anne ve babanızın eğitim düzeyini belirtiniz: Anne: (1) Okuryazar değil (2) Okuryazar (3) İlkokul (4) Ortaokul (5) Lise (6) Ön Lisans (7) Lisans (8) Lisansüstü Baba: (1) Okuryazar değil (2) Okuryazar (3) İlkokul (4) Ortaokul (5) Lise (6) Ön Lisans (7) Lisans (8) Lisansüstü
9-Ailenizin Aylık Gelir Düzeyi (Aynı evde yaşayan tüm bireylerin toplam geliri): (1) 8500 ve altı (2) 8501-10000 (3) 10001-12000 (4) 12001-15000 (5) 15001-18000 (6) 18001 ve üstü
10-İhtiyacınız olduğunu düşündüğünüz kadar internete erişiminiz var mı? (Wi-fi veya operatör interneti): (1) Evet (2) Hayır
11-Günlük ortalama internet kullanım süreniz nedir? (1) 1 saatten az (2) 1-2 saat (3) 3-4 saat (4) 5-6 saat (5) 7-8 saat (6) 9 saat ve üzeri
12-İnterneti <i>en fazla</i> hangi amaçla kullandığınızı belirtiniz (<i>Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz</i>): (1) İletişim için (2) Sosyal medyada zaman geçirmek için (3) Haberleri ve güncel olayları takip etmek için (4) Eğlence (Müzik dinlemek, film-dizi izlemek vs.) (5) Alışveriş yapmak için (6) Online oyun oynamak için (7) Eğitim/Ödev/Ders (8) Online kumar (bahis, iddia, kripto para vs.) (9) Diğer:.....
13- Yılın büyük çoğunluğunda <i>SİZİN</i> ikamet ettiğiniz yerleşim biriminizi belirtiniz: (1) Köy/Kasaba (2) İlçe (3) Şehir (4) Büyükşehir

EK-2. İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği

Aşağıdaki maddeleri *gerçek hayatta iletişime geçmeden ve “tanımadan”* ilk kez internet ortamında etkileşime girdiğiniz bireylerle olan deneyimlerinizi düşünerek cevaplayınız.

Her bir maddeyi size uygunluk derecesine göre;

1-Bana hiç uygun değil, 2- Bana nadiren uygun, 3-Bana biraz uygun,

4-Bana oldukça uygun, 5-Bana tamamen uygun olmak üzere 1 ile 5 arasında cevaplandırınız.

1	Tanımadığım kişilerle internet ortamında iletişim kurarım.	1	2	3	4	5
2	İnternette tanıştığım kişilerin bana zarar vermeyeceklerini düşünürüm.	1	2	3	4	5
3	Tanımadığım kişilerle internette iletişim kurarken kendimi rahat hissedirim.	1	2	3	4	5
4	Ortak arkadaşlara sahip olduğum tanımadığım kişilerle internette iletişim kurarım.	1	2	3	4	5
5	İnternet üzerinden tanıştığım kişilerle buluşurum.	1	2	3	4	5
6	Tanımadığım kişilerden internet ortamında gelen arkadaşlık isteklerini kabul ederim.	1	2	3	4	5
7	İnternet üzerinden tanıştığım kişilerle samimi olabilirim.	1	2	3	4	5
8	Profil resmini ilgi çekici bulduğum tanımadığım kişilerle internette iletişim kurarım.	1	2	3	4	5
9	Tanımadığım kişilerle internette iletişim kurduğumda kendimi mutlu hissedirim.	1	2	3	4	5
10	Tanımadığım kişilerle internette iletişim kurmak beni heyecanlandırır.	1	2	3	4	5
11	Benzer özelliklere (yaş, meslek, yer, okul, ilgi vb.) sahip olduğum tanımadığım kişilerle internette iletişim kurarım.	1	2	3	4	5
12	İnternetteki paylaşımlarıma tanımadığım kişilerden gelen etkileşimlere (emoji, beğeni, ifade, yorum vb.) cevap veririm.	1	2	3	4	5
13	Profiline güvendiğim tanımadığım kişilerle internet üzerinden iletişim kurarım.	1	2	3	4	5
14	İnternet ortamında, tanımadığım kişilerden gelen mesajlara cevap veririm.	1	2	3	4	5
15	Tanımadığım kişilerin internetteki paylaşımlarına emoji, beğeni, ifade, yorum vb. bırakırım.	1	2	3	4	5
16	İnternet ortamında, tanımadığım kişilere mesaj gönderirim.	1	2	3	4	5
17	Tanımadığım kişilerle internette iletişim kurmakta sakınca görmem.	1	2	3	4	5

EK-3. Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği-Ergen (Örnek Maddeler)

Açıklama: Bu anket, bireylerin internet kullanım davranışlarını betimlemek için hazırlanmıştır. Sızden istenen, internet kullanırken genellikle gösterdiğiniz davranışları dikkate alarak, aşağıdaki ifadelerden her birinin size uygunluk derecesini belirlemenizdir.

Bu amaçla, ilk önce her bir ifadeyi okuyunuz ve daha sonra her bir ifadenin karşısındaki “**Tamamen Uygun**”, “**Oldukça Uygun**”, “**Biraz Uygun**” “**Nadiren Uygun**”, ve “**Hiç Uygun Değil**” seçeneklerinden kendi durumunuza uygun olan bir seçeneği belirleyiniz. Bu seçeneği belirledikten sonra o seçeneğe ait parantezin içerisine çarpı (X) işareti koyunuz.

Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Yanıtlarken kendi internet kullanım davranışlarınızı olduğu gibi yansıtmamız, sonuçların daha sağlıklı değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır. Yanıtlarınız ile bu bilimsel araştırmaya katıldığınız için teşekkürler.

	Tamamen uygun ↓	Oldukça uygun ↓	Biraz uygun ↓	Nadiren uygun ↓	Hiç uygun değil ↓
1. İnternet bağlantımı kesmeye her karar verdiğimde kendi kendime “birkaç dakika daha” diyorum.....	( )	( )	( )	( )	( )
...					
4. İnternette, diğer ortamlara göre daha kolay ilişki kuruyorum	( )	( )	( )	( )	( )
...					
7. İnternete gerekmedikçe girmekten kaçınıyorum....	( )	( )	( )	( )	( )
...					
12. İnternette, kontrol benden çıkıyor.....	( )	( )	( )	( )	( )
...					
16. Sürekli ziyaret ettiğim internet sitelerine bir gün dahi girememeye tahammül edemiyorum..	( )	( )	( )	( )	( )
...					
19. İnternet, yapmam gerekenleri ertelemek için vazgeçilmez bir araçtır.....	( )	( )	( )	( )	( )
...					
21. İnternet kullanırken başkalarının beni meşgul etmesine öfkeleniyorum.....	( )	( )	( )	( )	( )
...					
23. İnternet kullanmayı bırakamadığım için randevularıma veya derslerime geç kalıyorum.....	( )	( )	( )	( )	( )
...					
26. İnternet beni kendisine esir ediyor.....	( )	( )	( )	( )	( )
27. İnternet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih ediyorum.....	( )	( )	( )	( )	( )

EK-4. Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu C (Örnek Maddeler)

Aşağıda yer alan her bir maddeyi size uygunluğuna göre **DOĞRU** ya da **YANLIŞ** olarak nitelendiriniz.

1	Cesaretlendirilmediğimde, işimi devam ettirmekte bazen zorlanırım.	D	Y
3	Yeteneğimin çok altında kaldığımı düşündüğümden, bazen yapmaktan vazgeçtiğim işler oldu.	D	Y
5	Başkalarının talihini çok kıskandığım zamanlar olur.	D	Y
9	Hata yaptığımda, kabullenmeye daima hazırım.	D	Y
13	Birinin duygularını incitecek bir şeyi asla kasıtlı olarak söylemem.	D	Y

EK-5. Riskli İnternet Davranışları Anketi (Örnek Maddeler)

Aşağıda internet davranışlarıyla ilgili sorular bulunmaktadır. Lütfen soruları samimiyetle cevaplandırınız. Her sorunun karşısında bulunan **(1) Hiçbir zaman, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Sıklıkla** anlamına gelmektedir. Lütfen her ifadeye tek bir yanıt veriniz ve kesinlikle boş bırakmayınız.

---

1. İnternette tanımadığım kişilerle kişisel bilgilerimi (adımı, soyadımı, ev adresimi, cinsiyetimi, siyasi görüşümü, okulumun adını, telefon numaramı vb.) paylaşıyorum.	1	2	3	4
5. İnternette tavla oynarım.	1	2	3	4
15. Belli bir grubu aşağılamak amacıyla kurulmuş çevrimiçi gruplara üye olurum.	1	2	3	4
21. İnternette emobloglarını takip ederim.	1	2	3	4
27. İnternette yasadışı içerikli materyaller indiririm.	1	2	3	4

YASAL/ÖZEL İZİN BELGELERİ

EK-6. Ordu Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu İzni

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI	KARAR SAYISI
24/11/2022	15	2022-234

KARAR NO: 2022-234

Dr. Öğr. Üyesi Şenel ÇITAK'ın "Ergenler İçin İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Geliştirme Çalışması" başlıklı çalışması etik yönden incelendi.

Dr. Öğr. Üyesi Şenel ÇITAK'ın "Ergenler İçin İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Geliştirme Çalışması" başlıklı çalışmasının etik yönden uygun olduğuna, toplantıya katılanların oy birliği ile karar verildi.

Ek-7. Ordu İl Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma İzni

T.C.
ORDU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-18802389-605.01-67813854
Konu : Araştırma İzni (Kadem Gürkan AKYAZI)

06.01.2023

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi :a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 1563890 sayılı yazısı (Genelge 2020/2)
b) Ordu Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 02.01.2023 tarihli ve 817305 sayılı yazısı.

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Kadem Gürkan AKYAZI'nın "Ergenler İçin İnternette Yabancılarla Etkileşim Ölçeği Geliştirme Çalışması" konulu bilimsel çalışmasına veri sağlamak amacıyla anket çalışması yapma izin talebine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri, Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından ilgi (a) genelge hükümleri doğrultusunda incelenmiş olup, uygulanmasında sakınca görülmemiştir.

Söz konusu anket çalışmasının, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde olur ekinde yer alan imzalı ve mühürlü formun kullanılarak, öğrencilere ait çalışmaların veli izni doğrultusunda ve elde edilen verilerin herhangi bir haber, resmi özel web sayfaları, yerel ve ulusal basında paylaşılmaması kaydıyla, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Kadem Gürkan AKYAZI tarafından; ilimizdeki tüm açık öğretim liseleri ve tüm resmi ve özel liselerin öğrencilerine 2022-2023 eğitim ve öğretim yılı içinde okul müdürlüğünün sorumluluğunda gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ramazan TÖNGEL
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
Mehmet Fatih VARGELOĞLU
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek :

- 1-Komisyon Kontrol Tutanağı (2 Sayfa)
2-Anket Formu ve Ekleri (10 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Karşıyaka Mah. Atatürk Bulvarı No:336/B Altınordu/ORDU
Dahili :
Telefon No : 0 (452) 223 16 29
E-Posta: arge52@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr

Belge Doğrulama Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Bilgi için: Mustafa KURUL VHKİ (Strateji Geliştirme Şub.Müd.)
Unvan : Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni
İnternet Adresi: ordu.meb.gov.tr Faks:4522250144

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys> adresinden **9c79-61bc-318d-a95d-9a1a** kodu ile teyit edilebilir.

EK-8. Ölçek Kullanım İzinleri

Problemlİ İnternet Kullanım Ölçeği Ergen (PİKO-E) Kullanım İzni

Kadem Gürkan Akyazı
11.11.2022 13:59

Kime: Aydoğan Aykut CEYHAN

Merhaba hocam,

Milli Eğitim Bakanlığı'nda Psikolojik Danışman olarak görev yapmaktayım. Aynı zamanda Ordu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans öğrencisiyim. Dr. Öğr. Üyesi şenel Çıtak danışmanlığında yürüttüğüm tez çalışmam için geliştirdiğiniz “*Problemlİ İnternet Kullanım Ölçeği-Ergen (PİKÖ-E)*” ölçeğini kullanmak için izninizi rica ediyorum. Sizin için uygunsa ölçek maddelerinin tamamını ve puanlama bilgisini gönderebilirseniz sevinirim. İlginiz ve zamanınız için teşekkür ederim.İyi çalışmalar dilerim.

Ynt: Ölçek Kullanım İzni Talebi

Aydoğan Aykut CEYHAN
11.11.2022 14:04

Kime: Kadem Gürkan Akyazı

PİKÖ-E.doc
64,5 KB

Merhaba,

İlgili ölçek (**Problemlİ İnternet kullanım Ölçeği Ergen PİKO-E**) ve açıklamaları ektedir.

İlgili ölçeği; kaynak göstermek ve tümünü herhangi bir yerde paylaşmamak/yayımlamamak kaydıyla sadece kendi bilimsel amaçlı çalışmalarınızda kullanabilirsiniz.

Çalışmanızda kolaylık ve başarı dileklerimle.

Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu-C Kullanım İzni

Ölçek Kullanımı için İzin Talebi - İleti - Posta

Yanıtla Tümüünü yanıtla İlet Arşivle Sil Bayrak ekle

Re: Ölçek Kullanımı için İzin Talebi

Sule Bastemur
15.11.2022 14:34

Kime: Kadem Gürkan Akyazı

[Tüm ekleri kaydet](#)

278-294.pdf
563,41 KB

Ölçek Seti (3).docx
14,16 KB

Merhaba Gürkan,

Ekte ölçeğin makalesini ve uygulama formunu bulabilirsiniz.

Çalışmalarında kolaylıklar dilerim,

Doç. Dr. Şule Baştemur

On Thu, Nov 10, 2022 at 2:07 PM Kadem Gürkan Akyazı

wrote:

Merhaba hocam,
Türkçeye uyarladığımız " Marlowe-Crowne Sosyal Beğenirlik Ölçeği Kısa Formu-C "ölçeğini bir çalışmada kullanmak için izninizi rica ediyorum. Kullanım için izniniz olursa, ölçek maddelerini ve puanlamaya ilişkin bilgileri rica ediyorum. İyi çalışmalar dilerim.

Riskli İnternet Davranışları Anketi Kullanım İzni

Ölçek kullanımı izin talebi - İleti - Posta

Yanıtla Tümünü yanıtla İlet Arşivle Sil Bayrak ekle ...

Re: Ölçek kullanımı izin talebi

 Yuksel Eroglu
17.11.2022 22:40

Kime: Kadem Gürkan Akyazı

 riskli internet davranışları...
14,8 KB

Ölçek ektedir. Ölçekle ilgili bilgiler tezde bulunmaktadır.

Kadem Gürkan Akyazı 17 Kas 2022 Per, 13:32 tarihinde şunu yazdı:

Merhaba hocam, Ordu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programında öğrenciyim. Yüksek lisans tezinizde geliştirdiğiniz "*Riskli İnternet Davranışları Anketi*" ni Dr. Öğr. Üyesi Şenel Çıtak danışmanlığında yüksek lisans tezim kapsamında bir çalışmada kullanmak için izninizi rica ediyorum. Sizin için uygunsa ölçek maddelerinin tamamını ve puanlama bilgisini gönderebilerseniz sevinirim. İyi çalışmalar dilerim.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Kadem Gürkan AKYAZI
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0000-0001-8117-6005
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10553663
Lise	Ordu Anadolu Lisesi
Lisans	Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
Mesleki Deneyim	Milli Eğitim Bakanlığı, Psikolojik Danışman, (2014-)
Akademik Çalışmalar	1. Akyazı, K. G., Çıtak, Ş., & Tosun, C. (2022). Evlilik tutumunun bir yordayıcısı olarak evlilik rol beklentileri. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12(2), 931-948. https://doi.org/10.48146/odusobiad.1107960

